

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Paikka, aika, porukka ja tekeminen

Pajanuoren tarpeet matalan kynnyksen työpajatoiminnan
kehittämisen lähtökohtina

Terhi Tamminen

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma YAMK (90 op)

Arvioitavaksi jättämisaika 04 / 2014

www.humak.fi

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma, ylempi AMK

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Terhi Tamminen	Sivumäärä 103 ja 1 liitesivu
Työn nimi Aika, paikka, porukka ja tekeminen. Pajanuoren tarpeet matalan kynnyksen työpajatoiminnan kehittämisen lähtökohtina.	
Ohjaava opettaja Merja Kylmäkoski	
Työn tilaaja Sovinto ry	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyöni on kehittämistyö Sovinto ry:n työpajatoiminnassa. Kehittämisen lähtökohtana oli uuden työpajan kahden kuukauden pilottijakso, jossa nuorille annettiin mahdollisuus suunnitella ja ideoida pajan toimintaa. Työn tavoitteena on tuoda näkyväksi työpajanuorten toiveita ja ajatuksia omasta elämäntilanteestaan ja siitä, mikä merkitys työpajalla oli heille. Tutkimuksellisenä lähestymistapana on tapaustutkimus. Konkreettisesti elin paja-arkea nuorten kanssa ja havainnoin sitä. Nuoret kertoivat, piirsivät ja kirjoittivat ajatuksiaan osana pajatoimintoja. Lisäksi haastattelin nuoria.</p> <p>Pajalta nuoret halusivat paikan, aikaa, porukan ja tekemistä. Nuorille paja oli paikka, jossa he pääsivät pois negatiivisesta sosiaalisesta ympäristöstä: kotoa, kadulta, päihteistä, masennuksesta, väkivallasta tai sen uhasta ja toimeettomuudesta. Pajalla oli aikaa ja rauhaa yhteiskunnan, ympäristön ja omalta paineelta ja selittelyltä, jolloin vapautui aikaa ajatella, vahvistaa minäpystyvyyttä sekä tulevaisuuden suunnitelmia. Nuorille oli tärkeää porukka, hyvä meininki, keskustelut ja uusiin ihmisiin tutustuminen. Pajaryhmä oli myös uudenlainen ryhmä tehdä asioita. Nuoret halusivat selkeää toisen antamaa tekemistä. Pilottijaksolla nuoret halusivat, että ohjaajat suunnittelevat toimintaa, kuitenkin tehtäviin tarttuminen oli ajoittain hyvin haasteellista.</p> <p>Kehittämistyössäni paikka on saanut parikseen hyvinvoinninteorioita, aika vahvistaa minuutta ja uskoa itseensä, porukka tukee sosiaalisten taitojen vahvistumista sekä yhteistoiminnallinen oppiminen on tekemisen menetelmä.</p> <p>Kehittämistyöni tarkoitus on tuoda esille nuorten tarpeita ja luoda pohjaa matalan kynnyksen työpajatoiminnan kehittämiseksi. Osa tämän päivän nuorista elää niin haastavassa elämäntilanteessa, että heidän kohdallaan on tarkoituksenmukaista tukea aivan perustarpeiden täyttymistä. Täytyminen taas tuottaa voimavaroja ja resursseja keskittyä esimerkiksi tulevaisuuden tavoitteisiin.</p>	
Asiasanat työpajat, osallisuus, tarpeet, hyvinvointi, sosiaaliset taidot, yhteistoiminnallinen oppiminen	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Master's Degree in NGO and Youth Work

ABSTRACT

Author Terhi Tamminen	Number of Pages 103 and 1 appendix
Title Time, place, group and action. The needs of workshop youths as a starting point for developing easy access workshops	
Supervisor Merja Kylmäkoski	
Subscriber Sovinto ry	
Abstract <p>The thesis is a developing work in Sovinto ry's workshop program. The starting point of the developing work was the pilot period of a new workshop which gave participants a chance to plan how the workshop operates. The aim of the thesis is to bring forward the hopes and thoughts the young have about their own situation and what the workshop meant for them. The thesis is a case study. I lived the everyday life of the workshop with the young and observed it. The young told, draw and wrote their thoughts as part of workshop activities. On top of that I also interviewed them.</p> <p>The young wanted a place, time, group and something to do from the workshop. For them it was a place where they were able to escape negative surroundings: home, streets, drugs, depression, violence or a threat of it and idleness. It granted time and peace away from the pressure of the society, surroundings and self and also from having to give explanations. This gave time to think, strengthened their trust in self-efficacy and plans for the future. The group, good atmosphere, discussions and getting to know new people was important. The workshop was also a new type of a group to do things with. The young wanted to be given clear projects by someone. In the pilot period they wished for the instructors to plan activities although starting them was sometimes very challenging.</p> <p>In my developing work the idea of place has been paired with theories of wellbeing, time strengthens the sense of self and belief in self-efficacy, group helps to strengthen social skills and cooperative learning is a method for action.</p> <p>My developing work aims to bring forward the needs of the young and create grounds to further develop easy access workshops. Part of today's youth live such challenging situation that we should aim at fulfilling their basic needs. Fulfilling them creates resources to concentrate for example in the goals for the future.</p>	
Keywords workshops, participation, needs, wellbeing, social skills, cooperative learning	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT	7
2.1 Pitkittänyt nivelvaihe	9
2.2 Sovinto ry	11
3 KEHITTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT	13
3.1 Innovaatiot muuttavat rakenteita	14
3.2 Kehittämistyö	15
3.3 Tapaustutkimus	17
3.4 Havaintojen tekeminen ja osallistuva havainnointi	20
3.5 Haastattelu	21
3.6 Eettisyys	23
4 OMAPAJA	24
4.1 Osallisuus	26
4.2 Nuorten osallisuus OmaPajalla	27
4.3 Tarpeet	31
4.4 Elintaso, sosiaaliset suhteet ja itsensä toteuttaminen	32
4.5 Tyydyttyneet tarpeet resurssina	33
4.6 Osallisuus hyvinvoinnin lähtökohtana	34
4.7 Näkökulmia tyytyväisyyden määrittelyyn	35
5 PAJANUOREN TARPEET -MALLI	37
6 HYVINVOINTI - PAIKKA	38
6.1 Hyvinvoinnin osatekijät	40
6.2 Hyvinvoinnin teoriat	41
6.3 Elämänlaatu ja koettu hyvinvointi	42
6.4 Huono-osaisuus	44
7 MINÄN VAHVISTUMINEN - AIKA	46
7.1 Uskomukset	48
7.2 Minäkäsitys, itsetuntemus, itseluottamus ja itsearvostus	49
7.3 Minäpystyvyys	51
7.3.1 Uskomusten kehittyminen	53
7.3.2 Tunteen lähteet	55
7.3.3 Ohjauksellinen tukeminen	57
7.4 Identiteetti	58
7.5 NLP positiivisuuden lähteenä	60
7.6 Tulevaisuuteen suuntaaminen	61
8 VUOROVAIKUTUS JA SOSIAALISET TAIDOT - PORUKKA	63

8.1 Ryhmässä toimiminen	64
8.2 Sosiaalinen vuorovaikutus	67
8.3 Sosiaaliset taidot	70
9 YHTEISTOIMINNALLINEN OPPIMINEN - TEKEMINEN	74
9.1 Taustaa	77
9.2 Syitä mallin valintaan	79
9.3 Tunnuspiirteitä	80
9.4 Tukevat elementit	83
9.5 Haasteita	85
10 NUORTEN HAASTEITA, MUUTOKSIA, MOTIVAATIOTA JA TOIVOA	87
10.1 Motivaatio	90
10.2 Nuorten toivo	92
11 LOPUKSI	94
12 LÄHTEET	97
Liite 1 OmaPaja esite	104

1 JOHDANTO

Syksyllä 2013 toteutettiin Sovinto ry:n työpajoilla uudenlaisen työpajan pilottijakso. Työpajan ajatus lähti siitä, kun loppuvuodesta 2012 pohdin, kuinka yritysmaailmassa tuotteita innovoidaan yhdessä asiakkaiden kanssa. Olin myös omassa työssäni Sovinto ry:n työpajoista vastaavana havainnut, että toiminnaltaan etukäteen määritellyistä pajoista ei aina löydy nuorta kiinnostavaa alaa tai nuori ei tiedä, mikä häntä kiinnostaa. Tällaisessa tilanteessa ei ole tarjota nuorelle työpajapaikkaa. Samoin nivelvaihe pitkäaikaisen työttömyyden ja toimeettomuuden sekä työpajan välillä voi olla liian suuri, jolloin nuori tarvitsee ensin elämäntaitojen sekä työ- ja opiskelutaitojen vahvistamista. Sovinto ry:llä on myös etsivää nuorisotyötä ja monet heidän asiakkaitaan kaipaavat perustaitojen kohentamista ennen sitoutumista työhön, koulutukseen, työkokeiluun tai muuhun selkeästi tavoitteelliseen toimintaan.

Lähdin pohtimaan pajaa, jossa nuoret yhteisöllisesti suunnittelisivat pajan toimintaa ja saisivat positiivista kokemusta osallisuudesta. Alkuajatukseni oli pitkälti toiminnassa ja nuorten osallistumisessa sen suunnitteluun. Työpajan nimeksi tuli OmaPaja. Lähdin markkinoimaan pajaa: ”Haluatko lähteä miettimään, mikä sinua kiinnostaa ja mitä asioita pajalla tehdään? Pajajakson tavoitteena on löytää se mitä haluat jatkossa opiskella ja tehdä työksesi sekä vahvistaa omia vahvuuksiasi ja voimavarojasi.” (Liite 1.) OmaPaja aloitti kahden kuukauden pilottijaksolla, jolle osallistui 11 nuorta. Pilottijaksolla toimin itse pajan ohjaajana ja samalla havainnoin nuoria ja heidän ajatuksiaan. Haastattelin nuoret (yhtä lukuun ottamatta) kaksi kertaa, pajajakson alussa ja lopussa tai loputtua. Käytännössä nuoret eivät juuri suunnitelleet pajan sisältöjä vaan olivat toiveissaan hyvin perusasioiden äärellä.

Raportissani esittelen ensin työn lähtökohdat ja kontekstin Sovinto ry:n. Kerron myös kehittämisen menetelmistä, innovoinnista, tapaustutkimuksesta, havainnoinnista, haastattelusta ja eettisyydestä. Luvussa OmaPaja paneudun vielä tarkemmin pajan tausta-ajatuksen ja pilottijaksolle osallistuneiden nuorten elämäntilanteeseen. Valotan nuorten ajatuksia, toiveita ja haasteita pajaan liittyen. Nuorten toiveet ja ajatukset pajasta jakautuivat neljään: **paikka**, **aika**, **porukka** ja **tekeminen**. Kutsun näitä tässä työssä pajanuoren tarpeiksi. Visuaalinen esitys mallista on sivulla 37. Nuorten aja-

tukset olivat hyvin perustarvelähtöisiä, joten käyn kolmannessa luvussa läpi erilaisia ajatuksia tarpeista, niiden täyttymisestä ja tarpeiden tyydyttymisen käyttämisestä resursseina. Kerron myös tyytyväisyydestä ja osallisuudesta.

Kehittämistyössäni ei ole yhtä koko työn läpäisevää teoriaa. Jokaiselle neljälle Pajanuoren tarpeelle olen varannut oman lukunsa, jossa esittelen nuorten ajatuksia, peilaan ajatuksia teorioihin ja tuon esille omia ajatuksiani nuorten tukemisesta pajalla ja tulevaisuuteen. **Paikka** on saanut parikseen hyvinvoinninteorioita, **aika** vahvistaa minuutta ja uskoa itseensä, sosiaalisten taitojen vahvistumista tukee **porukka** sekä yhteistoiminnallinen oppiminen on taas **tekemisen** menetelmä. Erilaiset teoriat ja käsitteet toimivat tulkintakehyksinä, eräänlaisina silmälaseina, joiden avulla on mahdollista tulkita aineistoa ja sitä kautta koko ilmiötä (Eskola 2007, 164). Olen koonnut Pajanuoren tarpeet myös graafiseen malliin.

OmaPajan pilottijaksolla nuorten isoksi yhteiseksi projektiksi muodostui Sovinnon sanomat -lehti. Yksi nuorista löysi vanhan numeron, jonka Sovinto ry:n pajalaiset olivat tehneet vuotta aikaisemmin, ja otti esille voisiko heidän ryhmänsä tehdä lehteä. Nuoret päättivät tehdä uuden numeron, joka ilmestyi pilottijakson loppuksi. Lehden lisäksi nuoret tekivät harjoituksia, joilla hahmoteltiin omia vahvuuksia, tulevaisuutta ja tavoitteita. Myös ryhmäytymisharjoitukset ja liikunnalliset pelit Liikuntamylyssä tai säiden salliessa läheisessä puistossa olivat osa viikoittaista toimintaa. Liikuntamyly on Helsingin kaupungin liikuntahalli, jossa pelasimme nuorten kanssa muun muassa sulkapalloa, sählyä, koripalloa ja polttopalloa. Liikuumme OmaPajan kanssa kaksi kertaa viikossa. Nuoret tutustuivat tarjolla oleviin koulutusmahdollisuuksiin ja tekivät myös työhakemuksia ja ansioluettelon itselleen. Erilaiset vierailut kouluihin ja retket kuuluivat myös ohjelmaan. Työparinani pilottijaksolla oli Hanna-Riikka Partanen. Hanna-Riikka on jatkanut ansiokkaasti OmaPajan ohjaajana ensimmäisen jakson jälkeen. Hänelle kuuluu myös kiitos siitä, että hän kesti paineen aloittaa ja ohjata pajaa ilman etukäteissuunnittelua jakson sisällöstä.

Kehittämistyöni tavoitteena on tuoda näkyväksi työpajanuorten toiveita ja ajatuksia omasta elämäntilanteestaan ja siitä, mikä merkitys työpajalla on heille. Toivon, että työni herättää ajatuksia ja lukija pystyy hyödyntämään ajatuksia omassa työssään.

Haastavassa elämäntilanteessa olevien nuorten kanssa toimiessa täytyy nuoren kohtaamiseen lähteä hyvin avoimin mielin ilman tiukkaa omaa päämäärää. Olisin tehnyt hallaa nuorille, jos olisin lähtenyt toimimaan heidän kanssaan pitäen tiukasti kiinni omista tavoitteistani. Omalla kohdallani kyse oli kuitenkin vain opinnoista ja heidän kohdallaan erittäin haastavasta ja tärkeästä elämäntilanteesta, joka mahdollisesti määrittelee koko loppuelämän suuntaa. Lähdin itse oppimaan avoimin mielin ja varmana siitä, että oppisin taas enemmän elämästä, ohjaamisesta ja nuorten kanssa työn työskentelemisestä sekä omasta itsestäni, mitä osaisin arvatakaan.

2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT

Monen nuoren haasteena on kyky ja halu tehdä valintoja tulevaisuuden suhteen sekä ylläpitää positiivista ja realistista kuvaa tämän hetken ja tulevaisuuden mahdollisuuksista. Valtakunnallisesti työpajatoiminnan tavoitteeksi on määritelty vahvistaa nuoren elämäntaitoja, sosiaalista vahvistumista, omatahtista yhteisöllistä kasvua ja tekemällä oppimista (Nuorten työpajatoiminnan tukeminen vuonna 2013).

Mielestäni työpajatoiminnan tavoitteet voi kiteyttää kolmeen:

- ✓ Nuoret saavat pajalta tukea juuri niihin haasteisiin, joihin tarvitsevat
- ✓ Nuoret näkevät tulevaisuutensa positiivisena
- ✓ Nuoret kokevat, että heillä on voimavaroja kohdata myös tulevaisuudessa eteen tulevat haasteet

Tänä päivänä nivelvaiheen haasteisiin nuorille on tarjolla erilaisia koulutuksia (esimerkiksi kymppiluokka, ammattistartti ja valmentava koulutus), työpajoja (esimerkiksi metalli-, auto-, puu-, media- ja keittiöpajoja) sekä erilaisia projekteja ja ryhmiä. Erilaisissa toiminnoissa on määritelty rakenne ja sisältö, jonka puitteissa toimintoja tehdään nuoren omien tavoitteiden suuntaisesti ja yksilöllisesti. Nivelvaiheen toiminnoissa yksilöllisyys ja yksilölliset tavoitteet ovat isossa roolissa. Rooli on usein tarkoituksenmukainen, koska nivelvaiheen nuoret eivät ole massaa, jossa yksi toiminta ja toimintatapa tukevat kaikkia. Iso valinnanvara voi kuitenkin hämmentää ja tuesta huoli-

matta nuori voi jäädä yksin pohtimaan päätöksiään. Mielestäni välillä tahtoo unohtua ryhmään kuulumisen ja yhdessä kasvamisen voima. Nuorten haasteena on usein ryhmässä toimiminen, sosiaaliset ja elämäntaidot sekä pitkäjänteisyys ja toimintaan kiinnittymättömyys. Mahdollisimman suurella valinnanvaralla ja yksilöllisillä ratkaisuilta ei näihin tavoitteisiin aina päästä.

Työpajoilla etsitään usein ylipäättään syitä opiskella tai osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan. Jonkintasoinen motivaatio on jo olemassa, ovathan nuoret hakeutuneet mukaan pajatoimintaan, mutta usein motivaation kasvattamista tarvitaan paljon. Pajoilla ammatilliseen kehittymiseen sisältyy esimerkiksi sellaisia perusasioita kuin päivärytmi, sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot sekä motivaatiota tukevat osallisuuden ja onnistumisen kokemukset. Tänä päivänä työstä ja sen tekemisestä on tullut entistä kaoottisempaa (Valtionkonttori 2009, 22), mikä haastaa entistä enemmän jo haastavassa elämäntilanteessa olevia nuoria.

Usein työpajatoimintaan osallistuvat nuoret ovat ilman ammatillista koulutusta. Jos ammatillinen koulutus on nuoren tavoitteena, se on useimmiten toisen asteen koulutus. Nuorten tulevaisuudentyö olisi mahdollista löytää suorittavan työn kentästä, jonka ennakoitaan kaventuvan entisestään. Työssäkävien määrän ennakoitaan peruskehitysvaihtoehdossa vähenevän ennakointikaudella 2008–2025. Suurimmat vähennykset koskevat teollista työtä, lähes 90 000 henkilöä. Myös toimistotyössä sekä maa- ja metsätaloustyössä työskentelevien määrä vähenee merkittävästi. Huomattavaa lisäystä tapahtuu sosiaali- ja terveysalan työssä. (Hanhijoki, Katajisto, Kimari & Savioja 2011, 7.) Kaventuminen luo entistä haastavamman tilanteen nuorille. Oma-Pajalla yhteiskunnallinen näkökulma ja työelämälähtöisyys ovat mukana kaikessa toiminnassa. Se on tärkeää, koska toivottavasti nuorista tulee osallisia ja niin kutsuttuja tuottavia kansalaisia. Uhkakuvana on, että he ovat niitä nuoria, jotka näkyvät tilastoissa, joihin kootaan tiedot miljoona euroa yhteiskunnalle maksavista niin kutsutuista menetetyistä ja syrjäytyneistä nuorista.

2.1 Pitkittynyt nivelvaihe

Yleisesti Sovinto ry:n työpajojen nuorista suurin osa on suorittanut peruskoulun ja takana on keskeytyneet ammatilliset opinnot. Nuoret ovat niin kutsutussa nivelvaiheessa, joksi kutsutaan vaihetta peruskoulun jälkeen ennen ammatillisia opintoja. Esimerkiksi ammatillisten opintojen keskeyttäminen pidentää nivelvaihetta. Samoin pajalaisten voi sanoa elävän pitkittynyttä nuoruutta. Robert Havighurstin (Nurmi 1998, 259) alun perin 1940-luvulla esittelemät nuoruuden kehitystehtävät ovat:

- ✓ uusien suhteiden luominen molempiin sukupuoliin
- ✓ sukupuoliroolin omaksuminen
- ✓ oman fyysisen olemuksen hyväksyminen
- ✓ tunnetason itsenäisyys vanhemmista ja muista aikuisista
- ✓ perhe-elämään valmistautuminen
- ✓ valmistautuminen työelämään
- ✓ ideologian tai maailmankatsomuksen kehittäminen sekä
- ✓ sosiaalisesti vastuullisen käyttäytymisen omaksuminen.

Havighurstin (Nurmi & Salmela-Aro 2002, 56) mukaan tehtävien onnistunut toteutuminen johtaa tyytyväisyyteen ja mahdollistaa onnistumisen myöhemmissä kehitystehtävissä. Epäonnistuminen vaarantaa myöhemmän myönteisen kehityksen. OmaPajan pilottijakson nuoret olivat 17–27-vuotiaita, mutta syystä tai toisesta koulutuksen ja työelämän ulkopuolella ja vasta kasvamassa vastuullisuuteen. Erik H. Eriksonin (Sinisalo-Juha 2011, 5) psykososiaalisen kehitysteorian mukaan jokaiseen kehitysvaiheeseen liittyy kehityskriisi, joka tuottaa terveen tai häiriintyneen psyyken muotoutumia. Isolla osalla nuorista työpajalle hakeutuminen voidaan nähdä nuoruusiän kehitystehtävien kriisiytymisenä. Pitkittynyt aikuistumisen nivelvaihe on monelle nuorelle seurausta paitsi yksilöllisten koulutuspolkujen rakentamisyrittämisistä, myös siitä, että yhteiskunnalliseen kansalaisuuteen ja aikuisuuteen on pyritty suuntautumaan muodollisten koulutusreittien ohitse (Komonen 2001, 11).

Nykypäivänä nuoret etsivät rohkeasti itselleen sopivia mahdollisuuksia kavahtamatta koulun keskeyttämistä, jos aikuismaisemmalta tuntuva tie on näkyvässä – ja vaikei aina olisikaan. Epämieluisan koulun suorittaminen sitkeästi loppuun ei enää ole heille kunnia eikä koulun keskeyttäminen häpeä. (Nurmi 2002, 24.) Enää ei voida niin yksi-

selitteisesti puhua koulutusurista, vaan urat ovat korvautuneet yksilöllisillä, refleksiivisillä, prosessimaisilla ja muokattavissa olevilla reiteillä, poluilla ja silloilla (Taipale 2008, 18). Vaikka koulutuksen keskeyttäminen ja vaihtoehtoihin aikuistumispyrkimykseen integroituminen on nuorten näkökulmasta yksi tapaa rakentaa mielekästä elämäntulkua, ei vaihtoehtoisilla aikuistumisen malleilla ole kysyntää työmarkkinoilla. Nuorten pyrkimykset kiinnittyä työmarkkinoille ja sitä kautta nopeasti aikuisuuteen törmäävät kerta kerran jälkeen muodollisen pätevyyden puutteeseen ja nuoret ajautuvat myös työmarkkinoiden marginaaliin. (Komonen 2001, 8–9.) Koulutus- ja työelämän ulkopuolella ollessaan nuori joutuu kohtaamaan yhteiskunnasta nousevat paineet. Vaikka nuori ei hyväksyisikään nuoruudesta aikuisuuteen siirtymisen aikatauluja tai kategorialekoja, yhteiskunnan määrittämä normaalius, ja elämäntulon institutionaalisuus muodostaa opintonsa keskeyttäneelle nuorelle sen kulttuurisen rakenteen, jota vasten hänen toimintansa normaaliutta arvioidaan ja johon nuori joutuu ottamaan kantaa. (Emt., 11.)

Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden tavoitteena on ennen kaikkea nuorten ammattitaidon kehittäminen ja ylläpitäminen, ja sitä kautta syrjäytymisen ehkäiseminen (Ylikännö 2011, 165). Nuoria tuetaan muun muassa työkokeilulla (esimerkiksi Sovinto ry:n työpajat) ja muilla työvoimapolitiittisilla toimenpiteillä (esimerkiksi Sovinto ry:n opintolinjat). Työ ja elinkeinoministeriön seurantaselvityksen (Myrskylä 2011, 18–19) mukaan työvoimapolitiittiset toimenpiteet ehkäisevät nuorten syrjäytymistä. Selvityksen mukaan toimenpiteisiin osallistuneista pelkän peruskoulun varassa olevista nuorista jäi vähemmän työttömiksi tai ulkopuolisiksi kuin niistä, jotka eivät osallistuneet toimenpiteisiin. Heti toimenpiteen jälkeen puolet jäi työttömäksi tai ulkopuoliseksi. Kuitenkin viiden vuoden jälkeen työttömänä tai ulkopuolisena oli enää 23 %. Uskon, että nuoret löytävät oman paikkansa yhteiskunnassa sitä paremmin, mitä enemmän työpajoilla ja muissa toimenpiteissä pystytään ottamaan huomioon nuoren tarpeet ja antamaan eväitä kasvaa ja vahvistua sosiaalisesti sekä uskoa tulevaisuuteen.

2.2 Sovinto ry

Sovinto ry (jatkossa Sovinto) on runsaan kahden vuosikymmenen ajan pyrkinyt omalta osaltaan kantamaan vastuuta nuorista kehittämällä vaihtoehtoisia koulutusmuotoja, työammattikoulutusta eli työpajatyypistä opetusta, työpajatoimintaa sekä seurantaan nuorten työelämään sijoittumisesta. Toiminnan tavoitteena on kohentaa ja ylläpitää yksilöiden työ- ja toimintakykyä, parantaa elämänhallintaa ja edistää sekä syntyperäisten suomalaisten että maahanmuuttajanuorten työ- ja koulutusmarkkinoille sijoittumista. Maahanmuuttajien osuus on Sovinnon opiskelijoista ja työkokeilijoista noin puolet.

Sovinto on perustettu 1987 alun perin nuorten riita- ja rikosasioiden sovittelutoimintaan. Yhdistys järjesti koulutusta vapaaehtoisille sovittelijoille, jotka olivat mukana nuoren vahingon- tai rikosentekijän ja uhrin kohtaamisessa, jossa pyrittiin löytämään tapa sovittaa nuoren tekemä teko. Ensisijaisena tapana pidettiin työkorvausta. (Ahti 1998, 13–14.) Vuonna 1989 Sovinnon toiminta laajeni nuorille harrastuspohjaisella autoprojektilla, josta kehitettiin 1990 alkanut vuoden pituinen oppisopimuskoulutus autonkorjaajien kouluttamiseksi. Ensimmäisten kolmen vuoden aikana vuoden pituisille kursseille osallistui 120–130 nuorta, joista viisi sai autonkorjaajan ammattipätevyyden, ja nuoret suorittivat 30 ajokorttia (emt., 28–30, 33). Vuonna 1991 aloitti toimintansa Sopeutettu peruskoulu ja Vaihtoehtoinen ammattikoulu verhoomon ja entisöinnin sekä autotekniikan opintolinjoilla. Seuraavana vuonna aloitti ravintotalouden opintolinja. Opiskelijoista suurin osa suoritti samalla peruskoulua. (Emt., 81–82.) Vuosien varrella Sovinnolla on ollut erilaisia koulutuksia ja esimerkiksi kuntoutus- eli laivaprojekti, jossa talvisin rakennettiin purjelaivaa, jolla kesällä seilattiin lähinnä Itämerellä.

Vaihtoehtoisen ammattikoulun lähtökohtana oli niin sanottu seurauspedagoginen ajattelutapa. Ajattelutapa perustuu näkemykselle, että ihminen on toimintaorientoitunut ja sosiaalisesti vastuunalainen yksilö. Opetuksessa on tarkoitus korostaa vapautta, vastuuta ja toimintaa. Vapauden edellytyksenä ovat raamit, joiden sisällä valinnat tapahtuvat. Vapaus ja vastuu ovat seurauspedagogiikassa toisiaan täydentäviä käsitteitä. (Emt., 41.) Seurauspedagogiikan kehittäjä Jens Bayn (1991, 44) ajattelun mu-

kaan nuorten edellytetään olevan vastuullisia teoistaan ja kantavan myös niiden seuraukset. Nautintoperiaate tulee korvata reaaliperiaatteella, jossa nuoret saavat vastuuta ja kantavat seuraukset tavasta, jolla he vastuustaan huolehtivat. Kun pedagogisessa yhteydessä vahvistetaan etukäteen, minkälaisia seurauksia syntyy minkilaisesta toiminnasta, on saavutettu perusta ihmisen kehittymiseksi vastuulliseksi. Samalla on luotu mahdollisuus tyydyttää turvallisuuden, varmuuden, kunnioituksen ja itsekunnioituksen kaltaiset perustarpeet. Kun ihminen tekee tekojensa välityksellä päätöksen seurauksesta, turvallisuus saavutetaan sillä, ettei ole olemassa muita, jotka päättävät, minkälainen seurauksen tulee olla teon suorittamisen jälkeen. (Emt., 54.)

Nykyään Sovinnolla on Toimintakeskus, jossa on etsivää nuorisotyötä, löytävää aikuistyötä ja erilaisia työllisyyttä edistäviä projekteja sekä työpajatoimintaa. Ammatillisesta aikuiskoulutusta toteutetaan työvoimakoulutuksena Sovinnon ylläpitämässä Vaihtoehtoisessa ammatti- ja oppisopimuskoulussa, jossa opintolinjoina on tällä hetkellä autonasennus, autonkorin- ja pienkoneenkorjaus sekä ravitsemusalan-, moottoripyörämekaanikon- ja nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja koulutukset.

Sovinnon etsivän nuorisotyön tehtävänä on auttaa koulutuksen tai työmarkkinoiden ulkopuolelle jääneitä alle 29-vuotiaita helsinkiläisiä. Työ kohdistuu ennen kaikkea syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin. Etsivä nuorisotyö ohjaa kohderyhmään kuuluvia nuoria Sovinnon työpajoille ja koulutuslinjoille kuin myös talon ulkopuolelle. Löytävään aikuistyöhön ohjautuville yli 28-vuotiaille asiakkaille pyritään löytämään säännöllistä, aktivoivaa toimintaa sekä polkuja kohti työelämää. Toimintamalli perustuu yksilölliseen tukeen ja ohjaukseen, ryhmätoimintaan sekä työkokeiluun, joiden ohella tehdään verkostotyötä muun muassa sosiaalitoimen, järjestöjen ja yritysten kanssa.

Työpajatoimintaa on Sovinnolla tällä hetkellä Puu-, Auto-, Keittiö-, Pienkone-, Kiinteistö- ja Siivouspajoilla, jotka toimivat kahta viimeisintä lukuun ottamatta kiinteästi opintolinjojen yhteydessä. Pajoilla työkokeilijat tutustuvat ohjaajan johdolla kyseisen pajan ammattialan työtehtäviin, jonka puitteissa he saavat positiivisia kokemuksia uuden oppimisesta sekä näkemyksiä ammattialoista ja niiden vaatimuksista. Lisäksi työpajalaisille järjestetään viikoittainen toimintatiistai, joka keskittyy elämäntaitojen

kasvattamiseen ja sosiaaliseen vahvistamiseen. Koko pajatoiminnan tavoitteena on saada nuori kiinnittymään päivittäiseen tavoitteelliseen toimintaan sekä tukea elämäntaitoja ja sosiaalista vahvistumista. Pajatoiminnassa määritellään tavoitteet työkokeilun ajaksi sekä räätälöity jatkokolku koulutukseen, avoimille työmarkkinoille tai muuhun nuoren elämäntilanteen kehittymistä tukevaan toimintaan.

Nuorten on mahdollista siirtyä pajoilta opintolinjoille ja opintolinjoilta on mahdollisuus siirtyä pajalle hakemaan tukea esimerkiksi elämäntaidollisiin haasteisiin, jos opinnot eivät ole edistyneet opintolinjalla. Jos nuorella on ollut haasteita sitoutua työpajan edellyttämään päivittäiseen toimintaan, hän on voinut päätyneen tai keskeytyneen pajajakson jälkeen saada tukea tulevaisuuteen Sovinnon etsivän nuorisotyön tekijöiltä. Halutessaan nuorella on myös mahdollisuus olla etsivän nuorisotyön kautta mukana ryhmätoiminnoissa ja elämäntilanteen selkeydyttyä aloittaa työkokeilun pajalla uudelleen.

3 KEHITTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT

On paljon nuoria, jotka eivät tiedä, mitä haluavat, ja joiden opiskelu- ja työvalmiudet tarvitsevat vahvistusta tai aivan peruselämäntaitojen kehittäminen tarvitsee tukea ennen ammatillisesti tavoitteellisempaa toimintaa. Nivelvaihe tulee esille esimerkiksi etsivän nuorisotyön ja työpajojen välillä Sovinnon arjessa. Nivelvaihetta tukemaan aloitti syyskuussa 2013 OmaPaja, jonka kahden kuukauden pilottijaksoa tarkastelen tässä kehittämistyössä. Paja oli suunnattu niille, jotka eivät ole vielä valmiita esimerkiksi tavallisille pajoille, mutta haluavat ottaa askeleen sitä kohti. Kun nuoren voimavarat ja toimintakyky kohenivat, hän pystyi halutessaan siirtymään alakohtaiselle työpajalle Sovinnolle tai muuhun nuorta eteenpäin vievään toimintaan.

3.1 Innovaatiot muuttavat rakenteita

Innovaatioiden taustalla on oppimista ja tietoa. Ne tuottavat myös oppimista ja uutta tietoa. Laajimmillaan voi puhua innovaatioiden syntyyn johtavan tiedon sosiaalisesta elämästä yhteiskunnan tasolla. (Koivisto 2011b, 8.) Oppimisesta käytetään muun muassa termejä ensimmäisen ja toisen asteen oppiminen. Toisen asteen oppiminen johtaa arvojen ja normien uudistumiseen sekä synnyttää innovaatioita ja voi muuttaa yhteiskunnallisia rakenteita. Eri alojen asiantuntijoiden yhteisöllinen prosessi aiheuttaa luovaa jännitettä, ja näin synnyttää toisen asteen oppimista. (Hämäläinen & Heiskala 2011, 68–69.)

Innovaatio on siis uusi tai uutena pidetty malli, joka muuttaa vallitsevia käytäntöjä niin, että seurauksena on kohonnut suoritus tai toimintakyky (emt., 46). Yrityspuolella uusien innovaatioiden ja tuotteiden kehittäminen yhdessä asiakkaiden ja esimerkiksi tutkijoiden ja konsulenttien kanssa on tyypillinen toimintamalli (Koivisto 2011a, 41). Tästä innovoinnin näkökulmasta lähti koko kehittämistyöni alkuperäinen ajatus. Kirjoitin oppimistehtävääni loppuvuodesta 2012:

Oikein innostun, kun ajattelen, että olisi mahdollista aloittaa nuorten ryhmän kanssa työpajajakso täysin avoimena ja luottaen prosessiin, kysymyksellä: Mitä te haluatte ja tarvitsette? Olisi mahtavaa lähteä luomaan yhteisöllisesti ryhmänä juuri näille nuorille toimiva sosiaalisesti vahvistava ja elämäntaitoja tukeva jakso.

Siitä lähti oma innovoinnin prosessini, johon nuoret tulivat mukaan syksyllä 2013. Olen ollut rakentamassa kehittämistyötäni, koulutukseni ja työkokemukseni kautta, nuorten sosiaalisen vahvistamisen asiantuntijana sekä OmaPaja nuoret niin sanottuina kokemusasiantuntijoina omien elämäntilanteidensa, haasteidensa ja tuen tarpeidensa ehdottomina eksperteinä.

OmaPajan pilottijaksoa voi mielestäni pitää sosiaalisen innovoinnin prosessina. Ollaanhan siinä yhdessä nuorten kanssa miettimässä uutta toimintamallia. Nuoret itse, jos ketkä, ovat oman tilanteensa asiantuntijoita. Sosiaalinen innovaatio on regulaatioon (lainsäädäntöön, viranomaissäätelyyn), politiikkaan sekä organisatorisiin rakenteisiin ja toimintamalleihin liittyvä uudistus, joka parantaa yhteiskunnan suorituskykyä

(Hämäläinen & Heiskala 2011, 10, 48). Sosiaalisen innovaation syntyminen tarvitsee yhteisöllisen eli kollektiivisen oppimisprosessin, jonka kautta rakenteelliset uudistukset ovat mahdollisia. Prosessi on samankaltainen yhteisön koosta riippumatta. (Emt., 49.)

Pienet kokeiluhankkeet ovat usein ainoa tapa kokeilla sosiaalisten innovaatioiden toimivuutta käytännössä. Hankkeet voivat tehokkaasti osoittaa, miten uudet toimintamallit tai rakenteet voivat saada aikaan parempia tuloksia kuin nykyjärjestelmä. (Emt., 125.) Palvelumuotoilun näkökulmasta kehittämisen tavoitteena on, että kaikki palveluun liittyvät asiat tulevat esille laaja-alaisesti, ja tästä näkemyksestä palvelun kehittäjät valitsevat palvelulle määriteltyihin tavoitteisiin parhaiten sopivat elementit palvelukonseptiin edelleen kehitettäväksi (Tuulaniemi 2011, 117).

3.2 Kehittämistyö

Opinnäytetyöni on kehittämistyö työpajakontekstissa. Tutkimuksellisena lähestymistapana on tapaustutkimus. Tapaustutkimuksen tekeminen on konkreettista kehittämisen välineiden rakentamista ja hyödyntämistä vuorovaikutuksessa nuorten kanssa (Peltola 2007, 122). Konkreettisesti elin paja-arkea nuorten kanssa ja havainnoin sitä. Nuoret kertoivat, piirsivät ja kirjoittivat ajatuksiaan osana pajatoimintoja. Lisäksi haastattelin nuoret yhtä lukuun ottamatta kaksi kertaa, pajajakson aluksi ja pajajakson loppuksi tai uuden jakson aikana.

Myös eettisyys on tärkeässä roolissa, etenkin oman opinnäytetyöni tapaisessa prosessissa, jossa nuoret elävät omaa todellista elämäänsä ja toiminnan tarkoitus on antaa nuorille vahvistavia eväitä haasteisiinsa ja tulevaisuuteen. Toiminnan varsinainen fokus on nuorissa ja heidän tukemisessaan eikä omassa kehittämistyössä. Kehittämistyöni on tarkoitus peilata nuorten todellista elämää. Paikallisuuteen ja ainutkertaisuuteen perustuva tutkimus voi auttaa ymmärtämään moniulotteisia kysymyksiä (Häikiö & Niemenmaa 2007, 44).

Osallistumista ja havainnointia tehdessään kehittäjän tärkein väline on oma persoona. Tästä syystä on ensiarvoisen tärkeää, että kehittäjä tuntee oman persoonansa liittyvät tekijät, jotka saattavat vaikuttaa kehittämistyöhön (Grönfors 2007, 152). Kehittämistyöntekijä asettaa itselleen kysymyksen:

Kuinka voin laajentaa omaa subjektiivista perspektiiviä siten, että voisin ymmärtää toisen ilmaisujen omalaatuisuutta sitä, mitä en välittömästi pysty toisen tarkoittamassa merkityksessä ymmärtämään, koska oma esiyymmärrykseni pyrkii tulkitsemaan toisen puheen minun omien lähtökohtieni mukaisesti? (Laine 2007, 28).

Kehittämistyössä ja sen analysoinnissa, havainnoinnissa ja haastatteluissa on tärkeää tunnistaa omat arvot, asenteet ja maailmankatsomus. Myös itsereflektion taito on erittäin tärkeää, että pystyy erottamaan oman ajattelun ja nuorten näkemyksen toisistaan. Objektiiivisuus lähtee siitä, että kehittäjä ei sekoita omia uskomuksiaan, asenteitaan ja arvostuksiaan nuorten esille tuomiin asioihin (Kurkela 2013). Itse olen kehittänyt useamman vuoden ajan määrätietoisesti oman työn, toiminnan, reagoinnin ja ajattelun reflektoinnin taitoani. NLP:n (neurolingvistinen prosessointi) opiskelu (Licensed Practitioner of NLP™ 2011, NLP Practitioner 2012 ja Licensed Master Practitioner of NLP™ 2012) on antanut minulle eväitä reflektoida, kyseenalaistaa ja purkaa uskomuksia maailmasta ja omasta toiminnastani. Niitä on antanut myös tutkintotoiviteinen työn ohella opiskelu: Lasten- ja nuorten erityisohjaajan ammattitutkinto 2010 ja Yhteisöpedagogi AMK 2012 ja ammatillisen opettajan opinnot 2013. Uskon, että pystyn kohtuullisella tasolla tiedostamaan oman persoonani toimintaan vaikuttavat tekijät ja varsinkin sen, että koko ajan on oltava tarkkana, kiinnostunut ja mieli avoimena uuden oppimiselle. Kehittäjän on tehtävä tietoisesti itselleen selväksi, mitä kaikkea on otettava huomioon kehittämismenetelmässä, joka perustuu siihen, että kehittäjänä osallistuu yhteisön elämään (Grönfors 2007, 153).

On erittäin tärkeää olla ajoittain kriittinen ja reflektiivinen. Tässä tapauksessa kriittisyys on itsekritiikkiä, omien tulkintojen kyseenalaistamista ja asettamista koetukselle. (Emt., 34.). Omassa työssäni nuorten ohjaaminen ja heidän kanssaan arjen eläminen sekä kriittisyys ja reflektiivisyys toistivat viikoittaista sykliä. Arkipäivät täyttyivät pajatoiminnalla ja viikonloput varasin pohtimiselle, lukemiselle ja kirjoittamiselle. Itselleni

viikonloput olivat erittäin motivoivaa ja innostavaa aikaa peilata havaintoja teorioihin, ymmärtää ja oivaltaa, mitä viikolla oikeastaan oli tapahtunut. Oman perspektiivin kriittinen laajentaminen alkaa sillä, että ottaa etäisyyttä välittömään, spontaanisti nousevaan tulkintaan (emt., 34).

Omassa työssäni työpajakoordinaattorina haastattelen nuoria, mutta yleensä keskustelemme tilanteessa esille nousevista teemoista. Nyt kehittämistyötä tehdessäni olin etukäteen miettinyt valmiiksi kysymykset, jotka ainakin kysyisin. Muuten keskustelimme esiin tulleista asioista spontaanisti, olihan haastattelujen perimmäinen tarkoitus nuoren tulevaisuuden rakentaminen eikä oma kehittämistyö. Haastatteluistani voidaan puhua puolistrukturoituina haastatteluina, joissa kysymykset ovat kaikille samat, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole vaan haastateltava saa vastata omin sanoin (Eskola & Vastamäki 2007, 27). Osa nuorista vastasi haastatteluissa vain kysymyksiin, ja varsinaista keskustelua ei syntynyt. Joidenkin kanssa kävimme pitkiäkin keskusteluja nuoren elämäntilanteesta ja tulevaisuudesta. Yksi nuorista tuli muutama päivä loppuhaastattelun jälkeen pyytämään, voisiko hän tulla uudelleen juttelemaan kanssani, koska ”se oli ollut vähän niin kuin terapeutista”. Ainakin hänen kohdallaan olin päässyt tavoitteeseeni eli nuori oli kokenut, että haastattelu oli tukenut hänen tavoitteitaan eikä niinkään minun kehittämistyötäni.

3.3 Tapaustutkimus

Työni on kehittämistyö, jossa kartoitan nuorten ajatuksia ja toiveita sekä niihin peilausten pohdin, teorian kautta, uusia näkökulmia pajatoiminnan kehittämiseen. Kehittämistyöni ei ole tutkimus, mutta se sisältää tapaustutkimuksellisia elementtejä. Tapaustutkimuksessa tarkastellaan usein uudenlaisia ilmiöitä, eikä ennalta ole selvillä, mitä prosessissa tapahtuu ja mihin se johtaa. Tällöin ei välttämättä ole etukäteen selvää, millainen näkökulma tai käsitteistö toimii parhaiten, siksi teoreettisen näkökulman valinta jää usein myöhempään vaiheeseen (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 29). Teoreettisen pohdinnan rinnalla on hyvä muistaa, että tapauksen kuvaus on itsessään yksi tuloksista (Häikiö & Niemenmaa 2007, 53). Todellisen elämän tapaukset ovat monimutkaisia ja laaja-alaisia, joten niitä ei voida kokonaan tavoittaa yksit-

täisellä työllä (Laine, Bamberg ym. 2007, 21). Pysin tuomaan kehittämistyöni raportissa esiin mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan prosessista. Tapaustutkimuksessa on tehtävä näkyväksi prosessi, jolloin raportin lukija saa selville, miten johtopäätöksiin on päädytty ja samalla lukija voi arvioida työn luotettavuutta (Saarela-Kinnunen & Eskola 2007, 186).

Kehittämisasiheen valinnan jälkeen on mietittävä mahdollisia näkökulmia ja tarkennettava, mistä näkökulmasta aikoo aiheuttaa katsoa (Malmsten 2007, 57). Minäpystyvyys on alusta asti ollut mukana teoreettisena lähestymiskulmana, koska koen sen kohenemisen olevan erittäin tärkeää haastavassa tilanteessa oleville nuorille. Tapaustutkimusta tehdessään joutuu kuitenkin pohtimaan ja täsmentämään teoreettisia lähtökohtia tutkimuksen kuluessa ja itse asiassa muodostamaan sen teorian, jota tutkimuksessaan käyttää (Häikiö & Niemenmaa 2007, 51). Samalla rajatessaan tekee myös tulkintaa, sillä tietyt ulottuvuuden mukaan ottamalla sulkee samalla jotakin muuta ulkopuolelle (Malmsten 2007, 72). En esimerkiksi ole paneutunut syvällisesti syrjäytymisen problematiikkaan vaan keskityn nuorten tulevaisuuden tukemisen keinoihin. Tarkastelunäkökulmaan ja kaikkiin valintoihin vaikuttaa oma koulutukseni, kokemukseni ja näkemykseni asioista. Koen itse ongelmiin keskittymistä tärkeämpänä positiivisen tulevaisuuteen suuntaavan ajattelutavan. Valintojen taustalla on aina jokin käsitys todellisuudesta ja sen luonteesta eli valintojen tekijän ja myös alan omaksuma käsitys maailmasta (Häikiö & Niemenmaa 2007, 45). Parhaimmillaan tapaustutkimuksen tekeminen opettaakin kehittäjälle vuoropuhelua kohteensa kanssa, mikä on luovan ongelmanratkaisun ja tutkimusmenetelmien oppimisen perusta (Peltola 2007, 124).

Tapaustutkimuksen peruslähtökohta on tuottaa tietoa erityisistä paikkaan ja aikaan sidotuista olosuhteista, ilmiöistä, prosesseista, merkityksistä ja tiedoista. Jatkuvasti arvioidaan kuitenkin sitä, miten erityisten havaintojen perusteella voidaan esittää yleisempiä tulkintoja ja näkökohtia ilmiöiden luonteesta ja merkityksestä (Emt., 111). Olen kehittämistyössäni peilannut nuorten esille nostamia asioita ja teemoja olemassa oleviin teorioihin. Yleistäminen ei kuitenkaan ole itsetarkoitus, mutta jos ja kun yleistämiseen kuitenkin pyritään, tavoitellaan ennen kaikkea analyttistä yleistämistä; pyritään teorioiden yleistämiseen ja laajentamiseen (Saarela-Kinnunen & Eskola

2007, 189). Olenkin päätynyt tekemään Pajanuoren tarpeet -mallin (sivu 37), jossa limittyvät nuorten esille nostamat tarpeet ja niiden täyttymisen tuottamat resurssit sekä näiden elementtien syklinen toisiinsa liittyminen.

Tapaustutkimus hakee tietoa ilmiöön liittyvän toiminnan dynamiikasta, mekanismeista, prosesseista ja niin kutsutuista sisäisistä lainalaisuuksista sellaisella tavalla, että kehittämistyön tuloksilla voidaan osoittaa olevan laajempaa sosiokulttuurista merkitystä ja siten jonkinlaista yleistettävyyttä tai siirrettävyyttä (Lähdesmäki, Hurme, Koskimaa, Mikkola & Himberg 2013). Saaranen-Kauppinen ja Puusniikka (2006b) sitä vastoin näkevät, että tapausta tutkimalla pyritään lisäämään ymmärrystä tietystä ilmiöstä pyrkimättä kuitenkaan yleistettävään tietoon. Heidän mukaansa on hyvä kuitenkin pohtia tuloksia myös laajemmassa mittakaavassa. Voidaan ajatella, että tiettyjen ehtojen täytyessä tulokset olisivat siirrettävissä yhdestäkin perusteellisesti tutkitusta tapauksesta toiseen, riittävässä määrin samankaltaiseen tapaukseen (Saarela-Kinnunen & Eskola 2007, 191).

Tapaustutkimuksessa olennaista on, että käsiteltävä aineisto muodostaa tavalla tai toisella kokonaisuuden, siis tapauksen (emt., 185). Tapaustutkimus on hyvä keino, jos halutaan selvittää tapahtumakulkujen etenemistä ja toimintamekanismeja (Laine & Peltonen 2007, 106). Tapaustutkimuksen avulla voidaan testata, laajentaa tai täsmentää aiemmin esitettyjä ideoita tai teorioita. Lisäksi voidaan tutkia uudenlaisia ilmiöitä ja samalla kehitellä ideoita ja teoreettisia näkemyksiä. (Laine, Bamberg ym. 2007, 19.) Tavoitteeni on saada kehittämistyössäni esille tietoa, jolla on merkitystä laajemminkin nuorten nivelvaiheen toimintojen kehittämisessä.

Tapaustutkimuksessa aineistonkeruussa käytetään useita erilaisia menetelmiä ja tyypillisesti tavoitellaan nimenomaan ilmiöiden kuvailemista (Saarela-Kinnunen & Eskola 2007, 185). Käytin kehittämistyössäni aineistonkeruumenetelminä osallistuvaa havainnointia ja haastatteluja.

3.4 Havaintojen tekeminen ja osallistuva havainnointi

OmaPajan pilottijaksolla roolini oli olla nuorille pajaohjaaja. Kehittämistyötäni varten havainnoin ja kirjasin ylös havaintoja normaalia aktiivisemmin ja järjestelmällisemmin. Tavanomaista on havainnointi, jossa kehittäjä jonkin oman roolin avulla tekee havainnointia kyseisestä ongelmasta tai ilmiöistä (Grönfors 2007, 151). Osallistuvassa havainnoinnissa kehittäjä vaikuttaa omalla läsnäolollaan havainnoinnin kohteeseen ja käsiteltävään ilmiöön (Vilkkä 2006, 67). Vuorovaikutus on kaksisuuntaista dialogia, jossa heijastetaan ja heijastutaan kehittämistyön prosessissa. Kehittäjä oppii tämän prosessin avulla tuntemaan nuoren sekä yksilönä että osana yhteisöä. (Grönfors 2007, 151.) Kyse on vuorovaikutustilanteen havainnoinnista ja havainnoinnin kohteen ymmärtämisestä. Vuorovaikutus on ainutkertainen tilanne ja tilanteen ymmärtäminen edellyttää oppimista. Näin ollen kehittäjä osallistuu aina toimintaan ja kysymys on myös kehittäjän oppimisesta. (Vilkkä 2006, 16.) Havaintoihini perustuen otin pajan toimintojen suunnittelussa suuremman roolin, kuin olin alun perin ajatellut. Nuorten kanssa toimiessa oppiminen on jatkuvaa reagoitua erilaisiin tilanteisiin. Arjessa toimintoja voi ja pitää suunnitella, mutta konkreettinen toteutus on hetkeen reagoitua.

Havainnointi on subjektiivista ja hyvinkin valikoivaa toimintaa. Joku saattaa kiinnittää huomion johonkin asiaan, jota toinen ei edes huomaa. Toisaalta havaintojen valikointi on tutkimuksen kannalta ehdotontakin. Muuten havaintomäärä on rajaton ja siten tarkoituksenmukaisen aineiston kerääminen mahdotonta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.) Kuten myöhemmin luvussa Nuorten osallisuus OmaPajalla kerroin tarkemmin, oma esioletukseni ohjasi aluksi huomioitani ja vasta oman rauhallisen ajan ja ajattelun kautta havaitsin mitä nuoret viestivät. Teoria ja olemassa oleva tieto ohjaavat kykyämme havaita (Vilkkä 2006, 9).

On tärkeää muistaa myös, ettei osallistuvan havainnoinnin aikana tapahtuvassa kommunikaatiossa ole kysymys vain kielellisestä, vaan myös eleiden, ilmeiden, liikkeiden ja kosketuksen avulla tapahtuvasta kommunikoinnista. Tämä on hyvä tiedostaa, mutta on myös varottava liioittelemasta tai tulkitsemasta väärin ei-kielellisiä viestejä, sillä ne voivat muuntaa tulkintaa väärään suuntaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.) Samoin on muistettava, että sosiaalisen elämän kompleksisuus

on haaste, eikä sitä voida tavoittaa yksittäisellä tutkimusmenetelmällä. Kysymykset ymmärsinkö? kuvaanko? vastaako? seuraavat tapaustutkimuksen tekijää koko prosessin ajan. (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 23.) Havainnointi on ihmisen kokonaisvaltaista ja tietoista ilmiöiden, asioiden ja tapahtumisen aistimista suhteessa siihen missä ne ilmenevät. Kehittäjän täytyy ymmärtää havaittu suhteessa asiayhteyteen. (Vilkkä 2006, 9.)

Havainnointitietoa on mahdollista yhdistää onnistuneesti myös muulla tavalla kerättyyn aineistoon. Lähtökohtaisesti havainnointiaineisto kuvailee, havainnollistaa ja syventää esimerkiksi kyselyillä tai haastatteluilla koottua aineistoa (Grönfors 2007, 155). Periaatteiltaan havainnointiin ja osallistumiseen, ja esimerkiksi teemahaastattelun perustuvan materiaalin analyysi on olennaisilta osiltaan samanlainen. Molemmissa käsitellään sanoja numeroiden asemasta, ja tässä suhteessa ne poikkeavat määrällisestä tutkimuksesta. (Emt., 164.) Itse sekä havainnoin että haastattelin nuoria.

3.5 Haastattelu

Tyypiltään pajalaisten haastatteluja voi pitää puolistrukturoituina haastatteluina, joissa kysymykset ovat kaikille samat (Eskola & Vastamäki 2007, 27). Koin valmiit kysymykset toimivaksi vaihtoehdoksi, koska osalle nuorista on haastavaa kertoa ajatuksistaan, toiveistaan ja tunteistaan. Konkreettiseen kysymykseen vastaaminen on kokemukseni mukaan helpompaa.

Haastattelutilana käytin omaa työhuonettani, jossa nuorten kanssa oli keskusteltu ja tehty sopimus OmaPajalle. Haastattelupaikan valinta on tärkeä tekijä haastattelun onnistumisen kannalta, sillä onhan kyse moninaisten sosiaalisten tekijöiden määrittämisestä vuorovaikutustilanteesta (emt., 28). Huoneeni sohvaryhmineen oli mahdollisimman luonteva tila keskustelulle. Tosin osassa nuorista jo turvallisesta ryhmästä sivuun vetäminen aiheutti vastustusta: ”onko pakko tulla?” Tilajärjestelyissä tavoitteena on pyrkiä purkamaan sellaiset tilaan liittyvät tekijät, jotka saattavat saada haastattelun henkilön tuntemaan itsensä epävarmaksi (emt., 30). Osa nuorista rauhoittui keskustelemaan ja osalla oli selvästi kiire pois huoneestani.

Haastattelussa on kysymys haastattelijan aloitteesta tapahtuvasta vuorovaikutustilanteesta. Perusajatus voisi olla se, että heti ensimmäiseksi ei kannata mennä itse aikeeseen. (Emt., 31.) Itse määrittelin jo etukäteen ensimmäiseksi kysymykseksi ”mitä kuuluu?” ja näin aluksi keskustelimme nuoren innostuksen mukaan mielessä päälimmäisenä olevista asioista. Osa tosin vastasi kysymykseen ”hyvää” tai ”ok” ja jäi odottamaan seuraavaa kysymystä. Haastattelun tavoitteena on keskustelu (emt., 35), mutta kaikkien nuorten kohdalla se ei ollut mahdollista.

Alkuhaastattelun kysymyksiä olivat:

Mitä kuuluu?

Miltä paja on tuntunut?

Mikä on ollut erityisen mukavaa?

Entä mikä on ollut tylsempää?

Tavoitteesi pajajaksolle?

Toinen tavoite?

Mitä pajalla voisi tehdä?

Tuleeko muuta mieleen?

Loppuhaastattelun kysymyksiä olivat:

Mitä kuuluu?

Miten paja on mennyt?

Mikä on ollut positiivista?

Mikä ei niin mukavaa?

Mitä on tärkein asia mitä olet oppinut?

Kun olet ollut pajalla, onko omassa elämässäsi tapahtunut muutoksia?

Oletko saanut pajalta tukea haasteisiin?

Onko ajatus tulevaisuudesta nyt erilainen kuin aloittaessa?

Itsellenikin tuli tutuksi Eskolan ja Vastamäen huomio (2007, 41), että haastattelut tehtyään tulee helposti olo, ettei niistä saa mitään irti. Haastattelujeni puolistrukturoidusta rakenteesta huolimatta käytin vastauksiin teemahaastattelulle tyypillistä teemoitteluun ja tyypittelyyn pohjautuvaa aineiston jäsentämistä (emt., 42). Jäsentämisen kautta hahmotin nuorten esille nostavat teemat: paikka, aika, ryhmä ja tekeminen.

Tein haastatteluista muistiinpanot keskustelun aikana. Kannattaa ottaa huomioon, että muistiinpanojen tekeminen voi vakavasti häiritä asioiden luonnollista kulkua (Grönfors 2007, 161). Yksi nuori sanoi haastattelussa kertoessaan asiaa, ”ei tätä tarvitse kirjoittaa ylös”. Kuitenkin voin olettaa, ettei muistiinpanojen tekeminen häirinnyt liikaa, sillä hän tuli muutaman päivän kuluttua kysymään, voisiko hän tulla uudelleen

juttelemaan. Hän oli kokenut positiiviseksi sen, että menimme haastattelussa arkista kommunikointia syvemmälle.

3.6 Eettisyys

Hyvää tutkimusetiikkaa osoittaa kyky ja halu keskustella avoimesti esiin nousevista kriittisistä kysymyksistä ja ongelmista, koskivatpa ne toiminnankohdetta, menetelmiä tai työryhmän sisäistä vastuunjakoja (Kuula 2011, 39). Tutkimuseettiset normit eivät sido kehittäjää laillisesti, mutta ne velvoittavat kehittäjää ammatillisesti (emt., 58). Vuorovaikutus ihmisten kanssa on aina osin ennakoimatonta, joten koskaan ei voi väistää kaikkia ilmeneviä ongelmia. Varsinkin haastavassa elämäntilanteessa olevien nuorten kanssa erilaiset ennakoimattomat tilanteet ovat yleensä pikemmin sääntö kuin poikkeus. Kehittämistyö kannattaa suunnitella niin, että pohtii etukäteen jo aineiston keruussa potentiaalisesti ilmeneviä ongelmatilanteita (emt., 94).

Kehittämistyössäni oli tärkeää ottaa huomioon, että vaikka yksittäisiä nuoria ei tunnistettaisi, epäeettisellä kirjoitustavalla leimataan koko tutkittavien nuorten ryhmä. Tutkimuseettisesti tunnistamista olennaisempaa voikin olla nuoriin tekstissä liitetty ominaisuus tai tieto, joka voidaan kokea häpeällisen tai leimaavana. (Emt., 206–207.) Mielestäni esimerkiksi syrjäytymisen esiin nostaminen jatkuvasti työpajanuorista puhuttaessa ei aina edistä nuorten asemaa. Jokaisen työpajalla kerran olleen nuoren leimaaminen yleisessä keskustelussa syrjäytyneeksi voi jopa vaikeuttaa nuoren sijoittumista jatko-opintoihin tai työelämään.

Ihmistieteissä tutkimuseettisten normien keskeinen lähtökohta on ihmisten kunnioittamista ilmentävät arvot (emt., 60). Työpajalla nuorten kanssa toimiessa on kyse heidän nykyhetkestään ja tulevaisuudestaan. On tärkeää muistaa kehittämistyötä tehdessä eettinen ajattelu, joka on kykyä pohtia sekä omien, että yhteisön arvojen kautta sitä, mikä jossain tilanteessa on oikein tai väärin (emt., 21). Tärkeää on muistaa, mikä on oikein tai väärin nuoren elämän ja tulevaisuuden kannalta. Nuorten tavoitteet ajavat aina ohi oman kehittämistyön. Selvitin nuorille heti pajajakson alussa kehittämistyön tarkoituksen ja kehittämistyössä käytettävät menetelmät. Kaikki nuoret alle-

kirjoittivat suostumuksen työhön osallistumisesta. Nuoret olivat tietoisia, että osallistuminen on vapaaehtoista, ei aiheuta minkäänlaisia kustannuksia sekä nuorten henkilöllisyys ja nuoria koskeva aineisto (esimerkiksi päiväkirja ja haastattelumuistiinpanot) jäävät vain kehittämistyöntekijän tietoon.

Pidän tärkeänä, että en tuo työssäni esiin yksittäisen nuoren haasteita, reaktioita tai ajatuksia tunnistettavasti. Nuorilla oli ehdottoman tärkeä oikeus keskustella pajalla turvallisesti ja luottamuksellisesti. Kunnioitan nuoria, heidän ajatuksiaan ja yksityisyyttään. En kehittämistyöni takia tuonut pajalle mitään, jonka tarkoitus ei puhtaasti ollut edistä nuorten omia tavoitteita. Kyse oli yhteistoiminnallisesta projektista, jossa tutkimuksen eri osapuolet sopivat yhdessä tavoitteista ja niiden saavuttamisen keinoista (emt.,. 94).

4 OMAPAJA

OmaPajan pilottijakso oli pituudeltaan kaksi kuukautta. Jaksolle osallistui viisi tyttöä ja kuusi poikaa. Pajalaisten keski-ikä oli 20,9, vanhimman ollessa 27 ja nuorimman 17. Seitsemän nuoren äidinkieli on suomi, kolmen somali ja yhden farsi. Kaikki nuoret olivat käyneet peruskoulun, kolme yläkoulun ulkopuolella (projekti, kansanopisto ja opintopaketteina nuorisokodissa). Nuorista neljä oli saanut peruskoulussa erityistä tukea oppimiseensa. Yksi oli suorittanut ammatilliset opinnot työvoimakoulutuksena. Keskeytyneet ammatilliset opinnot oli viidellä nuorella, joista kaksi oli keskeyttänyt kahdet opinnot ja yksi kolmet. Keskeytyneet lukiopinnot olivat kahdella nuorella. Ilman minkäänlaista toisen asteen koulutusta oli kaksi. Nuorilla oli koulutuksena myös muun muassa Suunta selväksi -kurssi, Maahanmuuttajien valmistava koulutus ja Helsingin Diakoniaopiston Boost -projekti.

Nuorista kahdella ei ollut ollenkaan työkokemusta. Neljällä oli kokemusta 1-7 kk työharjoittelusta tai työkokeilusta. Varsinaista työkokemusta oli viidellä nuorella, yhdestä kuukaudesta useisiin pätkittäisiin työsuhteisiin. Aikaa viimeisestä työstä, koulutuksesta tai muuhun toimintaan osallistumisesta oli keskimäärin 10,4 kuukautta. Useimmilla

edellinen toiminta oli ollut kestoaltaan muutamasta päivästä pariin viikkoon. Nuorista neljä asui yksin, vanhempien tai sisarusten kanssa asui viisi nuorta ja yksi puolison kanssa. Yhteensä kolme nuorta oli pajan aikana asunnottomana. Yksi nuori sai pajan aikana asunnon ja yksi jäi hankalan perhetilanteen takia asunnottomaksi pajajakson aikana. Nuorten toimeentulona oli ennen pajaa kahdella työmarkkinatuen ja toimeentulotuen yhdistelmä. Pelkästään toimeentulotuen varassa oli kuusi nuorta. Vanhemmat rahoittivat kahden nuoren elämisen ja yhden jälkihuolto.

Pajatoimintaan osallistuvien nuorten tilanteita voi avata esimerkiksi kolmen profiilin kautta:

1. Nuoret ovat suorittaneet peruskoulun erityisopetuksena tai yleisopetuksena tuetusti. Osalla peruskoulu on kesken. Arki ja elämänhallinta sekä opiskeluun tarvittavat resurssit ovat pois raiteiltaan. Jaksaminen on usein suuri haaste. Nuorten arki on kuormittavaa sekä toimintakyky tavallista heikompi esimerkiksi terveydentilan tai muun elämäntilanteen takia. Peruskoulutodistus on heikko ja nuori ei ole saanut jatkokoulutuspaikkaa. Nuoret voivat olla lapsena tai nuorena huostaan otettuja. Nuoret asuvat paja-aikana usein yksin tai parisuhteessa, mutta valmiudet eivät riitä mielekkään arjen rakentamiseen.
2. Nuorilla haasteina ovat arjenhallinnan taitojen puutteet, esimerkiksi päivärhythmi, erilaiset riippuvuudet, velvollisuuksien hoitaminen ja itsenäinen asiointi. Nuorilla on ennen pajan alkua ollut haasteena usean vuoden, yleensä jo peruskoulusta asti jatkunut, ulkopuolisuus ja toimeettomuus. Nuoret ovat merkittävässä syrjäytymisriskissä tai heistä voidaan puhua jo syrjäytyneinä nuorina. Nuoret eivät halua toisen asteen koulutukseen. He haluaisivat töihin, mutta ilman koulutusta ja työkokemusta eivät pääse ja työn hakeminenkin on haastavaa. Takana on useita yrityksiä aloittaa opiskelu tai työ, mutta sitoutuminen on vaikeaa. Ryhmässä on asunnottomuutta. Nuoret elävät toimeentulotuella.
3. Nuoret ovat muuttaneet Suomeen yläkouluikäisenä. Peruskoulun suorittaminen on siirtynyt muutamalla vuodella. Ei varsinaisesti haasteita oppimisessa tai elämäntaidoissa. Nuoret ovat usein vastuussa isossakin roolissa lapsuudenperheestä tai lähisukulaisista, joten arki on kuormittavaa. Nuorilla on haasteina kielitaito ja suomalaisen järjestelmän tunteminen.

4.1 Osallisuus

Syrjäytymisen vastakohtana pidetään käsitettä osallisuus, joka käytännön tasolla voidaan ymmärtää yhteiskunnalliseksi hyvinvoinniksi. Sillä avataan ihmisille mahdollisuuksia tyydyttää fyysiset, henkiset ja sosiaaliset tarpeensa. (Alve-Tamminen 2008, 28.) Jotta osallisuus olisi todellista, nuoren tulee kokea vaikutusmahdollisuutensa ja olla vastuussa omista päätöksistään. Aikuisen tehtävänä on arvioida nuoren kyky tehdä päätöksiä ja sen mukaan jakaa osallisuutta. Nuorella voi kuitenkin olla vaikeuksia hyväksyä aikuisen tekemiä ratkaisuja, koska itse hän näkee kokonaisuuden ja omat kykynsä toisin. (Kainulainen 2012, 19.)

Nuorten osallisuus oli peruslähtökohtana, kun lähdin pohtimaan OmaPajaa. Ajatuksena oli, että nuoret suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa pajalla ja me aikuiset olemme apuna ja tukena. Roger Hart (emt., 20–22) on luonut osallisuuden tikapuut -mallin kuvaamaan nuorten osallisuutta, kun he toimivat aikuisten kanssa. Siirryttäessä ylemmälle portaalle nuoren osuus päätöksenteossa kasvaa ja aikuisen osuus alkaa muuttua ohjaavaan rooliin.

- Porras 1: Aikuinen johtaa ja nuori toimii aikuisen haluamalla tavalla tietämättä edes, miksi niin tulee toimia. Aikuinen kysyy nuoren mielipidettä, mutta ei kerro, mikä merkitys mielipiteellä oli.
- Porras 2: Aikuinen johtaa ja nuori osallistuu, vaikka ei oikeasti ymmärräkään tarkoitusta.
- Porras 3: Aikuinen kysyy nuorelta mielipidettä, mutta todellista mahdollisuutta ilmaista mielipidettä ei kuitenkaan ole.
- Porras 4: Aikuinen johtaa, mutta arvostaa nuoren näkemystä ja nuori osallistuu.
- Porras 5: Aikuinen johtaa ja nuori toimii konsulttina. Nuorella on täysi ymmärrys tekemisestä ja hänen mielipiteitään arvostetaan.
- Porras 6: Aikuinen johtaa, mutta nuori ottaa osaa suunnitteluun ja päätöksentekoon.
- Porras 7: Nuori johtaa ja aikuinen ohjaa.
- Porras 8: Nuori johtaa ja pyytää aikuisen apua vasta päätöksentekovaiheessa.

Suomalaisessa yhteiskunnassa osallisuutta, osallistumismahdollisuuksia sekä erilaisia sosiaalisia verkostoja rakennetaan pääsääntöisesti työidentiteetin, valtapositioiden ja harrastusmenojen kautta, joista huono-osaiset ryhmät ovat usein jo valmiiksi syrjässä (Särkelä 2009, 9). Tässä kohdassa kouluilla ja esimerkiksi työpajoilla on suuri merkitys. Nuoret tulevat kouluun ja pajalle usein tekemään ja oppimaan jotain tiettyä asiaa, mutta samalla on hyvä mahdollisuus tuetusti rakentaa ammatillista ja pärjäävän nuoren identiteettiä. Monilla nuorilla kuluvat kaikki voimavarat arjesta selviytymiseen tai hengissä pysymiseen, joten heillä ei ole käytettävissä voimavaroja enää yhteiskunnalliseen osallistumiseen tai kiinnostumiseen yhteisistä asioista. Sosiaalinen huono-osaisuus on usein sidoksissa osallisuudesta, osallistumisesta, vallankäytöstä ja aktiivisesta kansalaisuudesta syrjäytymiseen (emt., 24).

4.2 Nuorten osallisuus OmaPajalla

OmaPajalla nuorten oli tarkoitus yhteisöllisesti suunnitella ja toteuttaa juuri heidän toiveistaan, tavoitteistaan ja tarpeistaan lähtevä pajajakso. Ajattelin, että nuoret ideoivat toimintoja ja olisimme Hartin portaalla seitsemän, jossa nuori johtaa ja aikuinen ohjaa.

Ensimmäisenä päivänä keräsimme **punaisilla** lapuilla haasteita ja **vihreillä** toiveita pajasta. Jaottelimme ajatukset nuorten kanssa neljän teeman alle:

Ryhmän ja oma paikalla oleminen

- ✓ Jos ihmiset ei tuu paikalle
- ✓ Jos jengi tulee paikalle
- ✓ On paikalla

Kukaan ei tule paikalle

Ollut paikalla

Hyvää porukkaa

Myöhästyminen

- ✓ Herätys
- ✓ Jaksaa tulla joka aamu
- ✓ Toivon että tulen joka päivä ajoissa

Pelkään nukkua pommiin

Sitoutuminen

- ✓ Jos kylästy Pidän motivaatiostani kiinni
- ✓ Jos ei mennyt hyvin

Tekeminen

- ✓ Erilais tehtäviä Tehnyt jotain
- ✓ Kiva penkit, hyvä raha, liikunta, hauska päivät

Oma lähtöajatukseni oli nuorten osallisuus pajan toimintojen suunnitteluun. Nuoret olivat kuitenkin toiveissaan hyvin perusasioiden, tarpeiden, hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden äärellä. Jo ensimmäisen päivän ajatuksissa korostui paikka, porukka ja tekeminen sekä huoli omasta pystyvyydestä ja paikalla olostani eli paja-ajasta. Aluksi nuorilta puuttui voimavarat ja kyky pohtia esimerkiksi itsensä toteuttamisen tarpeita (Allardt 1976, 42).

Kahden ensimmäisen viikon ajan ideoimme, kyselimme, pyysimme, toivoimme, kirjoituttimme, mutta nuoret eivät halunneet ideoida pajatoimintoja tai esimerkiksi omaa projektia. Nuoret ideoivat kyllä esimerkiksi tutustumiskohteita: Fazer, vankila, Suomenlinna, Fallkulla, ja kiinnostavia aloja: kauneudenhoito-, kiinteistö-, metalli-, kauppan- ja hoitoala. Nuoret suhtautuivat osittain jopa hyvin negatiivisesti suunnitteluun, vaikka siitä oli esitteissä ja haastatteluissa puhuttukin. ”Miks meidän pitää keksiä?” ”Miks te ette voi sanoa, mitä me tehdään?” ”Onks tää meidän vastuulla mitä täällä tehdään?”

Nuoret eivät aina huomaa dialogin arvoa oppimisen välineenä. Heille voi jäädä tunne, että opiskelusta puuttui sisältö, kun opettaja ei opettanutkaan heitä. (Repo-Kaarento 2007, 120.) OmaPajan alussa nuoret suhtautuivat toimintojen suunnitteluun joko passiivisesti tai jopa negatiivisesti. Nuoret eivät toisaalta aluksi ymmärtäneet dialogin arvoa ja merkitystä. Toisaalta, koska aluksi useilla meni kaikki käytettävissä olevat resurssit esimerkiksi uuden vuorokausirytmien opetteluun ja uudessa sosiaalisessa ryhmässä toimimiseen, ei suunnitteluun jäänyt energiaa.

Olin esioletuksenani ajatellut nuorten osallisuutta niin voimakkaasti toimintojen kautta, että en heti saanut kiinni heidän ajatuksistaan. Vaati itseltäni aikaa ja paneutumista nuorten ajatuksiin ennen kuin ymmärsin heidän olevan ajatuksissaan hyvin perustarpeissa ja toimintatoivekin oli ”jotain tekemistä”.

Nuoret toivat esille tarpeitaan:

Paikka: On tärkeää, että on paikka, mihin tulla vastakohtana kotiin juuttumiselle. Pääsee pois negatiivisesta sosiaalisesta ympäristöstä: kotoa, kadulta, päihteistä, masennuksesta, väkivallasta tai sen uhasta, möllöttämisestä.

Aika: Saa rauhaa yhteiskunnan ja ympäristön paineelta ja selittelyltä, kun on pajatoiminnassa mukana. Omakin paine työttömyydestä ja tulevaisuudesta vähenee, jolloin vapautuu aikaa ajatella ja työstää omaa kasvua sekä tulevaisuuden suunnitelmia. Paja on aikaa pohtia ohjaajien kanssa asioita.

Porukka: Nuorille on tärkeää porukka, hyvä meininki, keskustelut ja uusiin ihmisiin tutustuminen. Pajaryhmä on myös uudenlainen ryhmä tehdä asioita. Nuori on voinut kotona miettiä jotain mukavaa tekemistä (esimerkiksi sieniretki, messut), mutta oman elämänpiirin ihmisten kanssa se ei ole ollut mahdollista.

Tekeminen: Nuoret haluavat selkeää toisen antamaa tekemistä. Kuitenkin asenne palkkatyöhön oli osittain hyvin negatiivinen. Annettuihin tehtäviin tarttuminen oli haasteellista, mutta haastattelujen perusteella tekemistä oli joidenkin mukaan ollut liian vähän.

Olen koonnut seuraavan sivun taulukkoon nuorten paikka, aika, porukka ja tekeminen -ajatusten pohjalta erilaisia näkökantoja näihin teemoihin. Näkökantoja ja teorioita käsittelen tarkemmin jäljempänä.

Taulukko 1. Näkökantoja pajanuoren tarpeisiin

nuorten sanat	paikka	aika	porukka	tekeminen
Tavoitteena	Rytmi, normaali (työ, koulu) elämä omaehtoinen elämänmuutos	Oman itsen, tahdon, vahvuuden löytäminen	Hyväksyntä, ystävyys, yhteisö, aikuistuminen	Uudenlainen toiminta, onnistumiset kokemukset
Tuottaa resursseja	Hyvinvoinnin vahvistuminen,	Minän vahvistuminen	Sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot	Motivaatio
Maslow tarvehierarkia	Fysiologiset tarpeet: ruoka (lounas ja päihtetömyys) Turvallisuuden tarpeet: ympäristön turvallisuus	Turvallisuuden tarpeet: tuki Kunnioituksen tarpeet: kompetenssi, tunnustus, ihailu	Yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarpeet: liittymien, jäsenyys, hyväksyntä Turvallisuuden tarpeet: ihmissuhteiden turvallisuus	Itsensä toteuttamisen tarpeet: kognitiiviset, esteettiset, eettiset
Allard	Elintaso (having)	Elintaso (having)	Sosiaaliset suhteet (loving)	Itsensä toteuttaminen (being)
Osallisuus hyvinvoinnin lähtökohtana	Riittävä toimeentulo ja hyvinvointi (having)	Riittävä toimeentulo ja hyvinvointi (having)	Yhteisöihin kuuluminen ja jäsenyys (belonging)	Valtaisuus, toimijuus (acting)
Metodi	Tuki ja kunnioitus, hyväksyntä, motiivointi, tulevaisuuden suunnittelu	NLP ja positiivinen elämäntätösomus	Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot	Yhteistoiminnallinen oppiminen

4.3 Tarpeet

Tarpeille on tyypillistä, että ne muuttuvat kehittymisen myötä, ja myös tarpeiden toteutuminen aiheuttaa muutoksia yksilön sisäisessä tarvetilassa. Inhimilliselle käyttäytymiselle on ominaista yksilöiden väliset erot reagoida heille asetettuihin kannustuksiin, joiden arvo taas määräytyy sen mukaan, miten hyvin kannusteet pystyvät tyydyttämään yksilöiden tarpeita. (Luomalahti 2005, 141.)

Maslow'n tarvehierarkian ajatuksena on, että persoonallisuus muovautuu tarpeiden tyydyttymisen kautta. Fysiologiset tarpeet ovat perusta muille tarpeille. Seuraavana on psykologisten tarpeiden taso. Turvallisuuden tarpeet, yhteenkuuluvuuden ja rakkauden tarpeet sekä hyväksynnän ja kunnioituksen tarpeet mahdollistavat seuraavat, itsensä toteuttamisen tarpeet, jotka ovat tarpeista korkeimmat. (Linnilä 2006, 20.) Maslowin ajatuksena on se, että ihminen pyrkii tyydyttämään hierarkkisesti korkeamman tarpeen vasta tyydyttyään hierarkkisesti alemman. (Allardt 1976, 41). Vaikka alemmien tarpeiden tyydyttyminen onkin useimmiten ehtona ylempien tarpeiden tyydyttymiselle, se ei ole kuitenkaan sääntö. Jokaisella tasolla ihminen ilmentää myös persoonallisuuden eri puolia: ajattelua, tunnetta ja toimintaa. Persoonallisuus on tietystä mielessä vakaa ja sitä voidaan ennustaa. Kuitenkaan se ei merkitse sitä, että persoonallisuus olisi muuttumaton ja jäykkä. (Linnilä 2006, 20–21).

Maslow'n kaksi alinta tarvekokonaisuutta ovat puutostarpeita ja korkeammat tarpeet kehitystarpeita. Puutos- eli elintason liittyvillä tarpeilla on yleensä yläraja. Tarpeet on tyydytetty, kun yläraja on saavutettu - ei voi olla kylläisempi kuin kylläinen eikä terveempi kuin terve. Kehitystarpeilla, yhteisyyden ja itsensä toteuttamisen tarpeilla tuskin on ylärajaa. (Allardt 1976, 41–42.) Sisäinen motivaatio tyydyttää ylimpiä tarpeita, esimerkiksi itsensä kehittämisen ja toteuttamisen tarpeet, ulkoisen motivaation huolehtiessa alemman asteen tarpeiden toteutumisesta eli turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tarpeista (Luomalahti 2005, 135). OmaPajalla nuorten tarpeet olivat suurelta osin puutostarpeita, perus hyvinvointia ja turvallisuutta. Pajalla oli erittäin tärkeää tukea ensin puutostarpeiden täyttymistä. Niiden täytyessä nuoret pystyivät keskittymään ylempiin tarpeisiin, ja esimerkiksi tulevaisuuden suunnitteluun.

4.4 Elintaso, sosiaaliset suhteet ja itsensä toteuttaminen

Sosiologi Erik Allrdtin (1976, 37–38) mukaan ihmisten tarpeiden tyydytyksen voi määritellä yksilön omistamien tai hallitsemien resurssien avulla eli elintaso (having), kuinka ihminen käyttäytyy suhteessa toisiin ihmisiin eli sosiaaliset suhteet (loving) ja kolmantena tyyppinä tarpeet, joiden tyydytys on määritelty sen perusteella, mitä ihminen on suhteessa yhteiskuntaan, eli itsensä toteuttaminen (being).

Elintasaan (having) kuuluu fysiologisten tarpeiden (ravinto, neste, lämpö, ilma) tyydyttämisen lisäksi tarpeiden tyydyttämiseen tarvittavat toimintaresurssit. Se, missä määrin voidaan loitota suoraan fysiologisesti määritellyistä tarpeista, riippuu sosiaalisista olosuhteista. Länsimaissa elintasaan kuuluu muun muassa terveys, ravinto, koulutus, työllisyys ja työolot, asunto, vapaa-aika ja virkistys sekä sosiaaliset suhteet (emt., 39–40). Jos miettii realistisesti joidenkin pajanuorten elämäntilannetta, ei ole mikään ihme, ettei nuorilla ole voimavaroja panostaa itsensä kehittämiseen tai esimerkiksi pajatoimintojen suunnitteluun. Osalta nuoristahan puuttuu lähes kaikki Allardtin määrittelemät perustarpeet: terveys, koulutus, työ, asunto, mielekäs vapaa-aika ja virkistys sekä terveet ja positiiviset sosiaaliset suhteet ja osan ajasta saattaa puuttua jopa ravinto.

Sosiaalisten suhteiden (loving) taustalla on, että ihmisellä on solidaarisuuden ja toveruuden tarve tai tarve yleensä kuulua jäsenenä sosiaalisten suhteiden verkostoon, jossa toisistaan pitäminen ja välittäminen ilmaistaan. Kansallisen solidaarisuuden ja yhteisöön kuulumisen lisäksi on ihmisen rakkauden ja hellien suhteiden tarpeet, jotka Allardt näkee tärkeimpänä. Yhteisyys on tärkeä resurssi, joka auttaa yksilöitä toteuttamaan muita tarpeita. (Emt., 42–43.) Suurimmalla osalla OmaPajalaisista oli yhteys vanhempiin tai sukulaisiin sekä ystäviä ja sosiaalinen verkosto. Osalla ihmissuhteet olivat kuitenkin olla hyvin kuluttavia ja räjähdysherkkiä. Pajanuorilla ihmissuhteisiin liittyi usein päihteiden käyttöä ja jopa väkivaltaa. Usein nuoret kantavat huolta läheistään ja heille saattaa olla langennut vastuu läheistensä selviytymisestä.

Itsensä toteuttaminen (being). Allardt (1976, 46–49) jakaa itsensä toteuttamisen neljään arvoluokkaan:

- ✓ Yksilöä pidetään persoonana eli mitä vaikeammin yksilö on korvattavissa, sitä enemmän hän on persoona, yksilö. Liittyy usein työelämäään, mutta myös perhe- ja ystäväpiiriin.
- ✓ Yksilö saa osakseen arvontoa eli ihminen saa yksilöllistä kunniaa ja kunnioitusta. Liittyy aina jollakin tavoin sosiaaliseen asemaan ja sen perusteella syntyneisiin rankin -asteikkoihin.
- ✓ Yksilöllä on mahdollisuuksia harrastuksiin ja vapaa-ajan toimintaan eli tekeminen on itsensä toteuttamisen edellytys. Toiminnan puutteen ja sosiaalisen eristymisen välillä valitsee vahva yhteys.
- ✓ Yksilöllä on mahdollisuuksia poliittiseen osallistumiseen eli mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä, saada ongelmansa käsitellyiksi ja vaikuttaa poliittisiin päätöksiin.

Toivottavasti kaikkien nuorten elämä saataisiin sille tasolle, että nuoret voisivat keskittyä itsensä toteuttamiseen. Yksi OmaPajalainen vastasi loppuhaastattelussa kysymykseen, onko paja-aikana tapahtunut omassa elämässä muutoksia: ”Vaikka koti-asia, jos en olisi lähtenyt pajalle, en olisi lähtenyt pois kotoa, oisin vain jäänyt ja en olisi nähnyt, mikä minulle on parasta”. Voiko oikeastaan parempaa palautetta työstään saada? Varsinkin kun tietää, millaisen tilanteen nuori jätti taakseen.

4.5 Tyydyttyneet tarpeet resurssina

Tarpeen tyydytys ja arvojen toteutuminen tuottaa yksilölle resursseja (emt., 38). Myös kuuluminen sosiaaliseen yhteyteen, jossa ihmiset ovat keskenään solidaarisia ja jossa ihminen voi kokea kiitollisuutta ja arvontoa, vaikuttaa mahdollisuuksiin tyydyttää muita tarpeita. Tyydytetty tarve voi siis toimia resurssina, joka auttaa ihmistä tyydyttämään myös muita tarpeita. Huolista vapautuminen säästää energiaa. (Emt., 36.)

Työttömiltä nuorilta on kadonnut monia resursseja, ja usein he kertovat raskaista huolista. OmaPaja ryhmässä usealla oli takana vuosien kiinnittymättömyys opiskeluun tai työhön ja sitä seurannut taloudellisten ja sosiaalisten resurssien vähyys. Työttömyyden seuraukset liittyvät usein taloudellisen tilanteen heikkenemiseen, sosiaalisen yhteisön muuttumiseen ja mahdolliseen rikkoutumiseen sekä elämänhallin-

nan vaikeutumiseen (Ylikännö 2011, 155). Ajankäyttö on vahvasti yhteydessä siihen, millaiset taloudelliset edellytykset yksilöillä on käyttää aikaa. Siinä mielessä aika on myös samanlainen hyödyke kuin mikä tahansa muukin. (Emt., 14.) Työttömillä ja toimeentulotuella elävillä nuorilla on harvoin rahaa tai ainakaan he eivät käytä sitä maksullisiin harrastuksiin. Esimerkiksi Habitare-messuille pääseminen oli monelle elämys, josta puhuttiin pajalla pitkään. Taloudellisten resurssien heiketessä aikaa kuluetaan enemmän kotona puuhaillessa (emt., 154).

OmaPajalla oli myös kodittomia nuoria ja nuoria, joiden kotiolot eivät taanneet minäänlaista perusturvallisuutta, mikä vähensi heidän käytettävissä olevia resurssejaan. Konkreettisesti nuorten aikaa meni asioiden järjestelyyn ja majapaikan etsimiseen. Oman kodin puuttuessa myös henkiset resurssit olivat kovilla. Yksi nuori käytti pajasta ilmaisua pakopaikka, joka jo sanana kertoo henkilökohtaisen elämän raskaudesta ja turvattomuudesta sekä turvallisuuden tunteesta pajalla.

4.6 Osallisuus hyvinvoinnin lähtökohtana

Osallisuus on nostettu keskeiseksi tekijäksi köyhyyden ja syrjäytymisen torjumisessa ja ehkäisyssä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2013) Osallisuuden edistämisen yksikössä on määritelty osallisuuden rakentuvan, Allardtia (1976) mukaillen, kolmelle ulottuvuudelle:

- ✓ Riittävä toimeentulo ja hyvinvointi (having). Kaikilla ihmisillä tulee olla oikeus säädyliseen elämään, riittävään toimeentuloon, hyvinvointiin ja turvallisuuteen. Jos toimeentulotuki muodostaa yhä suuremmalle joukolle pysyvän ratkaisun, taloudellinen osallisuus kapenee vain kaikkein välttämättömimpään. Ihmisten osallistumismahdollisuudet vähenevät ja suhteellinen köyhyys lisääntyy.
- ✓ Yhteisöihin kuuluminen ja jäsenyys (belonging). Kuuluminen ja jäsenyys yhteisöissä ja yhteiskunnassa edellyttävät, mutta myös luovat ja vahvistavat, hyväksyntää ja luottamusta. Sosiaalisten verkostojen ja yhteisyyden on todettu toimivan suojaavina tekijöinä esimerkiksi disorganisaatioilmiöitä (rikollisuus, huumeet), hyvinvointivajeita ja syrjäytymistä vastaan. Puutteen seurauksena

voi syntyä esimerkiksi yhteisöistä ja yhteiskunnasta vetäytymistä ja asosiaalista liikehdintää.

- ✓ Valtaisuus ja toimijuus (acting). Tavoiteltaessa yksilön ja ryhmien osallisuuden vahvistumista on esimerkiksi palveluissa siirryttävä vuorovaikutteiseen ja dialogiseen asiakastyöhön. Tavoitteena on aina ihmisten taitojen ja vahvuuksien lisääminen omaa elämää koskevissa asioissa sekä päätöksenteossa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2013)

4.7 Näkökulmia tyytyväisyyden määrittelyyn

Nuoret kertoivat toiveissaan hyvin perusasioista ja matalista tarpeista. Tarpeista puhuessaan he lähtivät hyvin pitkälti sosiologisesta näkökulmasta tyytyväisyyteen. Sociologia on modernin tyytyväisyystutkimuksen perusta. Ensimmäisen elämisen laatua ja onnellisuuden kokemista koskevan laajan tutkimuksen toteuttivat sosiologit Yhdysvalloissa vuonna 1957. Elämänlaadulla he tarkoittivat tuolloin ihmisten subjektiivisesta kokemuksesta objektiivisten elinolojen sijasta. Laajassa tutkimuksessaan he kartoittivat muun muassa elämään tyytyväisyyden suhdetta asuinoloihin, laajempiin yhteiskunnallisiin olosuhteisiin, työelämään, perhe-elämään ja persoonallisiin voimavaroihin. (Martikainen 2006, 27.) Suomessa Allardt (1976) tutki subjektiivisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden kokemista yleisen hyvinvoinnin ulottuvuuksina. Muita lähestymistapoja tyytyväisyyteen on filosofinen, psykologinen, taloustieteellinen ja terveystieteellinen.

Filosofista lähestymistapaa onnellisuuden ja elämään tyytyväisyyden ongelmaan voidaan pitää onnellisuustutkimuksen vanhimpana muotona. Jo Aristoteles pohti onnellisuuden saavuttamista ja päätyi näkemykseen, jonka mukaan onnellisuus on ihmiselämän suurin päämäärä. Onnellisuuden edellytyksenä hän piti hyveellisyyttä, joka syntyy hyvästä toiminnasta, jonka lisäksi tarvitaan myös käytännöllistä järkevyyttä ja erityisesti viisautta, tietoa perimmäisistä kysymyksistä. Toisen ajattelutavan mukaan onnellisuuden saavuttamisen ehto on mielen harjoittaminen. Onnellisuuden etsimisessä keskeistä on onnellisuuteen ja onnettomuuteen johtavien tekijöiden tunnistaminen, jolloin kärsimykseen johtavat tekijät pyritään eliminoimaan ja tavoitteena on

onnellisuutta edistävien tekijöiden vahvistaminen. (Martikainen 2006, 24–25.) Pajalla haastoin nuoria usein etsimään omasta elämästään asioita, jotka tuottavat hyvää mieltä. Esimerkiksi puhuimme, jos musiikin kuuntelusta tulee positiivinen olo, sitä kannattaa tehdä useammin. Tavoitteena oli, että nuoret oppivat tunnistamaan positiivisesti tukevia ja negatiivisesti voimavaroja vieviä asioita ja tekemään valintoja omassa elämässään.

Psykologisessa onnellisuustutkimuksessa keskitytään yksilön persoonallisuuden ja yleisen elämään tyytyväisyyden väliseen suhteeseen. Persoonallisuus tässä tapauksessa kattaa itsetunnon, identiteetin tai persoonallisuuden piirteet. Persoonalliset ominaisuudet kattavat yli puolet subjektiivisen hyvinvoinnin kokemuksesta. (Emt., 26.) Minäpystyvyyden kasvu ja positiivisen minäkuvan vahvistuminen nostaa psykologisesta näkökulmasta tyytyväisyyttä elämään.

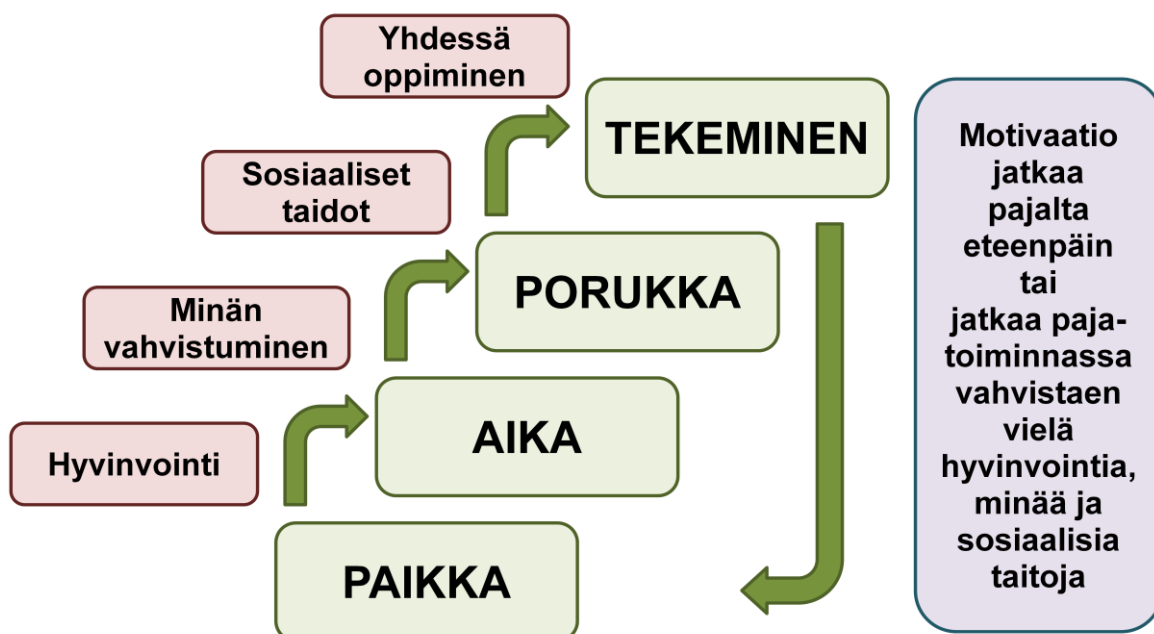
Taloustieteellinen onnellisuustutkimus on viime vuosina erityisesti tuonut esiin varallisuuden ja koetun tyytyväisyyden kompleksista suhdetta. Yleinen varallisuuden tason nousu ei perustoimeentulon jälkeen nosta ihmisen kokemaa yleisen elämään tyytyväisyyden tunteen tasoa. (Emt., 27–28.) Usein helposti unohtuu, että edelliseen viitaten elämään tyytyväisyyteen tunteen taso nousee perustoimeentuloon saakka. Suuri määrä rahaa ei tuo onnellisuutta, mutta nuorten tilanteessa tulojen lisääntyminen luo tyytyväisyyden tunnetta.

Terveystieteissä elämään tyytyväisyyttä tarkastellaan yksilön fyysisen ja psyykkisen terveyden näkökulmasta esimerkiksi mielenterveyden ja elämään tyytyväisyyden välisenä suhteena. Onnellisuuden ja terveyden suhdetta on tarkasteltu jo ensimmäisissä sosiologien onnellisuustutkimuksissa 1950–1960 luvulla. (Emt., 28.) Usein pajoilla on nuoria, joilla on mielenterveyden ongelmia. Näissä haasteissa Sovinnon sairaanhoitaja on nuorille tukena esimerkiksi hoitoon hakeutuessa.

5 PAJANUOREN TARPEET -MALLI

Olen koonnut Pajanuoren tarpeet -mallin, jossa limittyvät nuorten esille nostamat tarpeet ja niiden täyttymisen tuottamat resurssit sekä näiden elementtien syklinen toisiinsa liittyminen.

Pajanuoren tarpeet

Kaavio 1. Pajanuoren tarpeet -malli

Pajanuoren tarpeet -mallissa keskellä on portaittaisesti pajanuoren tarpeet paikka, aika, porukka ja tekeminen. Vasemmalla sijaitsevat hyvinvointi, minän vahvistuminen, sosiaaliset taidot ja yhdessä oppiminen ovat nuoren kasvavia resursseja, jotka mahdollistavat vahvistumisen ja kiinnittymisen toimintaan. Paikka, jonne tulla, luo hyvinvointiresursseja, paja-aika vahvistaa minäpystyvyyttä, porukassa toimiminen tuottaa sosiaalisia taitoja ja yhdessä tekeminen mahdollistaa oppimista. Syklisessä tarpeiden täyttymisessä muodostuneet resurssit mahdollistavat ja luovat motivaatiota siirtyä eteenpäin pajalta.

Motivaation keskeisenä teoreettisena kysymyksenä on pidetty sitä, työntääkö joku asia ihmiset liikkeelle vai vetääkö jokin asia heitä puoleensa (Salmela-Aro & Nurmi 2002b, 6). Pajalle tullussa nuoret puhuvat paljon ”poispuhetta”: pois tylsyydestä, pois kotoa, pois möllöttämisestä ja pois masennuksesta. Mielestäni tärkeää on myös motivaatiollinen siirtymä ajatuksesta ”oma elämä on ahdistavaa - haluan pois nykytilanteesta” ajatukseen, jossa hyväksytään nykytilanne ja nähdään tulevaisuus positii-visena ja täynnä mahdollisuuksia.

Seuraavassa kerron nuoren ajatuksia paikasta, ajasta, porukasta ja tekemisestä. Olen peilannut paikkaa hyvinvoinnin teemoihin, aikaa minän vahvistumiseen ja minäpystyvyyteen, porukkaa sosiaaliin ja vuorovaikutustaitoihin ja tekemistä yhteistoi-minnalliseen oppimiseen, joka tukee ryhmässä tekemistä.

6 HYVINVOINTI - PAIKKA

Nuorille oli tärkeää, että heillä oli paikka mihin voi tulla vastakohtana kotiin juuttumiselle. Pajalle tullessaan he pääsivät pois negatiivisesta sosiaalisesta ympäristöstä: kotoa, kadulta, päihteistä, masennuksesta, möllöttämisestä, väkivallasta tai sen uhasta. Nuorille paja oli paikka, johon lähteä kotoa, johon kuulua sekä josta pystyi kertomaan läheisille ja esimerkiksi sosiaalityöntekijöille. Ylipäätään ”olla jossain” toistui puheissa tärkeänä, mutta myös haastavana. Nuoria huolestutti oma jaksaminen, sitoutuminen toimintaan, myöhästelyt ja poissaolot. Pajan olemassaolo muutti myös arkea esimerkiksi niin, että päivärytmi parantui, nukkumaanmeno aikaistui, herääminen oli helpompaa ja päihteiden käyttö väheni.

”Voi kertoa kavereille ja vanhemmille, että on jossain.”

”Vituttaa herääminen ja vituttaa lähteminen, mutta on tosi kiva kun on syy ja paikka mihin lähteä. Jaksaa illallakin paremmin, kun on aamulla lähtenyt.”

”Pääsyt kiinni arkeen.”

”Paja ihan jees rytmiä.” (Nuori, joka oli valvonut koko yön päästäkseen pajalle ensimmäisenä päivänä.)

”Aluksi viikonloppu pitkäksi loppu mennyt hyvin.” (nuori, joka oli ensimmäisenä päivänä kovassa krapulassa)

”Onnellinen kun on täällä.”

”Rytmiä –eikä edes vaikeaa, eilenkin kymmeneltä nukkumaan.”

”Oikeasti tykännyt, sama kun käydä töissä.”

(positiivista on ollut...) ”varmaan se, että on paikalla, että on paikka.”

”Syy miksi nousta ylös. Olen ainakin reipastunut hieman.”

”Paja on pakoreissu.”

”Rytmiä tullut.”

Kun työn tai opiskelun tilalla on paljon vapaa-aikaa, ajan mittaan joutilaana olosta voi tulla ahdistavaa (Ylikännö 2011,14). Esimerkiksi opintojen keskeyttäjän kannalta syrjäytyminen ei ole ainoastaan koulutuksen ja mahdollisesti myös työn ulkopuolelle joutumista, vaan myös syrjäytymistä kansalaisuudesta, rajautumista osaksi koulutuksellista alaluokkaa, ei-kansalaisia (Komonen 2001, 4). Pitkäaikaistyöttömyyteen liittyy usein myös se, että tulevaisuudelta ei työn tai koulutuksen saannin suhteen osata odottaa mitään myönteistä, mikä lannistaa entisestään (Ylikännö 2011, 33). Normaalitilanteessa työ tai opiskelu rytmittää ajankäyttöä ja antaa kannustimen myös mielekkääseen vapaa-ajan käyttöön (emt., 153). Työttömän ajankulun hallinta heikkenee ja päivästä katoaa rytmi. Aktiivisuus muuttuu työttömyyden pitkittyessä joutilaisuudeksi. Aiempi ulospäinsuuntautuneisuus vaihtuu kotona oleiluksi. (Emt., 154.) Erityisesti pitkittyessään työttömyys voi tuoda mukanaan mielenterveydellisiä ongelmia (emt., 14).

Jo työpajan olemassaolo paikkana, johon nuori voi tulla, täyttää nuoren perustarpeita ja vahvistaa hyvinvointia. Usein sekä elinolot paranivat ja koettu hyvinvointi vahvistui.

6.1 Hyvinvoinnin osatekijät

Perinteisesti hyvinvoinnin osatekijät on jaettu karkeasti kolmeen kokonaisuuteen: terveyteen, materiaaliseen hyvinvointiin sekä koettuun hyvinvointiin. Terveysteroilla tarkoitetaan eroja sairastavuudessa, kuolleisuudessa ja koetussa terveydessä. Materiaalisella hyvinvoinnilla tarkoitetaan elinoja ja toimeentuloa. Koetun hyvinvoinnin osaluokkiin kuuluvat ihmissuhteet ja osallisuus, ympäristö, arvonanto ja oikeudenmukaisuus yhteisössä sekä mielekäs tekeminen. Puhuttaessa hyvinvointieroista tarkoitetaan yleensä kahden ensimmäisen alueen sisältämiä tekijöitä. (Vaarama, Moisio & Karvonen 2010b, 12–14.) Hyvinvointi on tila, jossa ihmisillä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydyttyiksi (Allardt 1976, 21).

Elintaso ja elämänlaatua voidaan tutkia joko objektiivisesti tai subjektiivisesti (emt., 33). Taulukossa on verrattu elintason ja elämänlaadun suhdetta hyvinvointiin ja onnellisuuteen.

Taulukko 2. Elintaso ja elämänlaadun suhde hyvinvointiin ja onnellisuuteen

	Hyvinvointi	Onnellisuus
Elintaso	Aineellisiin ja persoonattomiin resursseihin perustuva tarpeentyydytys	Subjektiiviset tunteet ja kokemukset yksilön materiaalisista ja ulkoisista elinehdoista
Elämänlaatu	Ihmisten välisiin, ihmisen ja yhteiskunnan sekä ihmisen ja luonnon suhteisiin perustuva tarpeentyydytys	Subjektiiviset tunteet ja kokemukset suhteessa luontoon ja yhteiskuntaan

Objektiivinen elintaso ja subjektiivisten kokemusten keskinäinen riippuvuus on heikko, miltei olematon. Ne ovat yllättävän irrallaan toisistaan ja ikään kuin toisistaan riippumattomia osia ihmisen elämässä. (Emt., 10.) Pajatoiminnan näkökulmasta tämä on tietyllä tavalla hyvä asia, koska yleensä nuoret eivät taloudellisesti hyödy pajatoimintaan osallistumisesta millään tavalla. Paja-aikana tuki tulee usein Kelan tuen ja toimeentulotuen yhdistelmästä, kun aikaisemmin se muodostui vain toimeentulotuesta. Usein pajalle tuleminen jopa sotkee nuoren talouden, koska aikaisemmin toimeentu-

lotuki tuli säännöllisesti. Pajan alkaessa ensin tulee tuki Kelasta ja vajaaksi jäänyt osuus on haettava sosiaalitoimistosta. Tai toisena vaihtoehtona nuoret saavat toimeentulotukea ja Kelan tuki peritään takaisin. Nuoret eivät saa rahaa päiviltä, jolloin ovat luvatta poissa, joka osaltaan tekee rahan tulosta epäsäännöllistä. Loppujen lopuksi nuoret saavat tietysti kaiken rahallisen tuen, joka heille kuuluu, mutta usein nuoren raha-asiat ovat hyvin sekaisin paja-aikana. On erittäin positiivista, että monet nuoret saavat bussilipun ja maksusitoumuksen lounaaseen Sovinnolla. Pajalla yritämme tarjota koettua hyvinvointia nostavia positiivisia kokemuksia.

Myös ihmisen onnellisuus voidaan nähdä objektiivisena tai subjektiivisena ilmiönä. Onnellisuuden kokemisen objektiivisella tarkastelulla tarkoitetaan sitä, ettei edes kysyä, mitä onnellisuus ihmiselle itselleen merkitsee. Onnellisuuden ajatellaan koostuvan kaikille ihmisille samoista tavoittelemisen arvoisista elementeistä. Tällöin onnellisuuserot johtuvat siitä, että eri yksilöt onnistuvat noiden elementtien tavoittelussaan eriasteisesti. Subjektiivinen tutkimus elämäntyytyväisyydestä ei puolestaan kiellä tällaisten yhteisesti tavoittelemisen arvoisten elementtien olemassaoloa. Onnellisuuden subjektiivista luonnetta korostavissa tutkimuksissa ollaan kuitenkin ensisijaisesti kiinnostuneita siitä, mitä kyseessä olevat elementit merkitsevät yksilölle, joka eri elämänvaiheissaan ja erilaisissa sosialisatioympäristöissä rakentaa omaa onneaan. (Martikainen 2006, 29.)

6.2 Hyvinvoinnin teoriat

Yllä oleva määrittelyn lisäksi hyvinvointia on määritelty myös muilla tavoin. Filosofit ovat olleet ja ovat edelleen varsin erimielisiä siitä, mistä hyvinvoinnissa tarkkaan ottaen on kysymys. Hedonististen teorioiden mukaan hyvinvointi on nautintoa. Hedonismissa hyvinvointimme kannalta kokemustemme miellyttävyydellä on väliä. Halujen tyydytys -teorioiden mukaan hyvinvointia on yksilön halujen tyydyttyminen. Haluteoria ottaa huomioon kaikki hyvät asiat, joita ihmiset etsivät elämässään. Aito onnellisuus -teorian kehittäjä L.W. Sumnerille (1999) hyvinvointi on autenttista ja subjektiivista onnellisuutta, johon sisältyy tyytyväisyys ja positiivisia tunteita omaa elämää kohtaan. Eudaimonismi viittaa antiikin aikaisiin teorioihin (muun muassa Aristoteleen, Epiku-

roksen ja stoalaisten), joille yhteistä oli ajatus, että hyvinvointi tarkoittaa ihmisluonnon toteuttamista ja itsensä toteuttamista eli sitä, että elää täysin tai todella ihmisen elämää. Senin ja Nussbaumin ovat kehittäneet vuonna 2000 ihmiselle ominaiset kyvyt -teorian, jonka mukaan ihmisen kukoistamisen osatekijöitä ovat elämä, ruumiin terveys ja koskemattomuus, aistimukset, mielikuvitus ja ajattelu, tunteet, käytännöllinen viisaus, yhteys toisiin ihmisiin, huoli toisista eläinlajeista, leikki sekä kyky kontrolloida omaa ympäristöä. Myös esimerkiksi Dienerin ja Biswas-Dienerin ovat listanneet edellytyksiä hyvinvointiin ja hyvään elämänlaatuun: tyytyväisyys elämään ja onnellisuus, henkisyys ja mielekkyys elämässä, positiivisia asenteita ja tunteita, rakastavia sosiaalisia suhteita, kiinnostavia toimintoja ja työtä, elämän arvojen ja tavoitteiden saavuttamista, fyysistä ja mielenterveyttä ja materiaalista omaisuutta perustarpeidemme tyydyttämiseksi. (Mattila 2009.) Monet teorioista lähtevät itsensä toteuttamisesta ja ”ihmisen kukoistamisesta”, mutta kuten pajalla tuli monta kertaa esille, nuorten toiveissa toistuvat perustarpeet.

6.3 Elämänlaatu ja koettu hyvinvointi

WHO:n määritelmään mukaan elämänlaadussa on kyse ihmisen arviosta elämästään siinä kulttuuri- ja arvokontekstissa, missä hän elää, ja suhteessa hänen omiin päämääriinsä, odotuksiinsa, arvoihinsa ja muihin hänelle merkityksellisiin asioihin (Vaarama, Siljander, Luoma & Meriläinen 2010, 128). Pajalla pyrimme nostamaan nuorten elämän laatua, ja esimerkiksi johonkin hyvin köyhään yhteisöön verrattuna suomalaiset nuoret voivat kohtuullisen hyvin. Ihminen vertaa kuitenkin asemaansa yleensä siihen yhteisöön ja sen odotuksiin, jossa hän elää. Tämä selittää, miksi yhteiskunnan varakkaat ovat aina keskimäärin tyytyväisempiä elämäänsä kuin saman yhteiskunnan vähäosaiset. Oman aseman vertailu yhteisön muihin jäseniin selittää myös sen, miksi väestön keskimääräinen tyytyväisyys ei enää kasva yhteiskunnan elintason ylittäessä tietyn rajan. (Vaarama ym. 2010b, 13–14.) Bruttokansantuotetta on pidetty 1930-luvulta lähtien yhteiskuntien hyvinvoinnin mittarina. Kansantuotteen kasvu enää lisää väestön koettua hyvinvointia tietyn elintason jälkeen. Sen jälkeen kun elintaso turvaa perustavien tarpeiden tyydytyksen, ihmisten hyvinvointia määrittäviksi tekijöiksi näyttävät nousevan terveys ja koetun hyvinvoinnin tekijät: ihmissuh-

teet ja osallisuus, ympäristö, arvonanto ja oikeudenmukaisuus yhteisössä sekä mielekäs tekeminen. Väestön tyytyväisyyttä kuvaavat aikasarjat osoittavat, että Suomen kansantuote saavutti kyseisen rajan viimeistään 1960-luvun loppupuolella. (Emt., 12–13.)

Turvattu toimeentulo ja terveys ovat laadukkaan elämän välttämätön ehto. Hyvinvointia rakentaa vahvasti myös psyykkisen hyvinvoinnin, sosiaalisten suhteiden ja osallisuuden muodostama kokonaisuus. (Vaarama, Moisio & Karvonen 2010a, 281.) Kaikki nyt haastavassa tilanteessa olevat nuoret eivät koskaan tule saavuttamaan turvattua toimeentuloa tai täydellistä terveyttä. Mielestäni on tärkeää olla mukana rakentamassa nuorille mielekästä ja laadukasta elämää puutteista huolimatta. Fyysisillä tekijöillä kuten työ- ja toimintakyvyllä, mutta myös psyykkisillä tekijöillä, kuten riittävällä tarmolla arkipäivää varten ja kyvyllä nauttia elämästä, on voimakas yhteys elämänlaatuun ikäryhmästä riippumatta. Nuoremmissa ikäryhmissä (18–24-vuotiaat ja 25–44-vuotiaat) elämänlaatua kohentavat erityisesti elämän kokeminen merkityksellisenä ja kielteisten tuntemusten vähäisyys. (Vaarama ym. 2010, 133.) Nuorimmalle ryhmälle eli 18–24-vuotiaille nousee lisäksi elämästä nauttiminen tärkeäksi. Tulosta voi tulkitella niin, että nuorille on tärkeää mielekäs elämä ja se, että voi luottaa elämään ja uskoa tulevaisuuteen. (Emt., 141.)

Suomalaisten terveys ja hyvinvointi ovat jatkaneet myönteistä kehitystään, mutta samalla sosioekonomiseen asemaan liittyvä eriarvoisuus terveydessä ja hyvinvoinnissa on lisääntynyt. On hälyttävää, että tuloerot ja suhteellinen köyhyys ovat jatkuvasti kasvaneet kuluneen viidentoista vuoden aikana. (Vaarama ym. 2010a, 278–279.) Kaikkiaan voidaan todeta, että suomalaisten hyvinvoinnin ytimen muodostavat hyvä terveys ja turvattu toimeentulo. Ongelmat jommassakummassa näkyvät usein välittömästi hyvinvoinnissa, olivat terveyden tai toimeentulon ongelmien syyt sitten sairauksissa, työttömyydessä tai toimintakyvyn laskussa. Terveys ja toimeentulo vaihtelevat niin sosioekonomisen aseman, asuinalueen kuin elämänvaiheen mukaan. Näin ollen myös hyvinvoinnissa erot vaihtelevat edellä lueteltujen tekijöiden mukaan. (Emt., 280.) Kun hyvinvointi asetetaan hyvän yhteiskunnan perustaksi ja sanotaan hyvinvoinnin edellyttävän eräiden tarpeiden tyydyttämistä, ilmaistaan myös sosiaalisia arvoja (Allardt 1976, 28). Kuitenkin uusliberalistinen kilpailuyhteiskunta työntää

marginalliin niin sanottua heikkoutta. Yksilön epäonnistumisen katsotaan johtuvan hänessä itsessään olevista henkilökohtaisista tai kulttuurisista syistä, joiden takia hän ei sopeudu. (Nurmi 2009, 17.) Valitettavasti nuoria syyllistetään, ja he syyllistävät myös itseään haastavasta tilanteestaan. OmaPajalla nuoret kertoivat kuinka heidän oletetaan menevän kouluun tai töihin. He kokivat sitoutumisen liian haastavaksi ja tuloksena oli keskeytys ja epäonnistuminen. Uskon haasteen olevan, että nuoret kaipaavat tukea perustarpeisiin jaksakseen edes ajatella ja miettiä asioita. Usein ajatellaan, ettei nuori sopeudu, vaikka hänellä ei ole voimavaroja selviytyä vaatimuksista.

6.4 Huono-osaisuus

Vaikka nuorten hyvinvointi on pysynyt keskimäärin lähes ennallaan viimeisen kymmenen vuoden aikana, ovat hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin ulottuvuudet kasaantuneet ja ääripäiden väliset erot kasvaneet (Tikkanen 2012, 13). OmaPajalla nuoret olivat elämäntilanteessa, jossa haasteet olivat kasautuneet. Kaikki nuoret olivat pajalle tullessaan työttömiä, lähes kaikilta puuttui ammatillinen koulutus ja elinympäristö oli haastava. Pajatoiminnassa on erittäin tärkeää kartoittaa ja tukea nuorten elämäntilannetta kokonaisvaltaisesti.

Huono-osaisuuden eri ilmenemismuodot ovat usein yhteydessä toisiinsa. Ihminen, joka on yhdellä ulottuvuudella huono-osainen, on usein huono-osainen myös muilla ulottuvuuksilla. Tällöin puhutaan kasautuneesta huono-osaisuudesta. (Kauppinen, Saikku & Kokko 2010, 236–237.) Sosiaalisten ongelmien kasaantuminen on vaikeuttanut nuorten selviytymistä yhteiskunnassa, jossa ihanteet korostavat kouluttautumista ja työtä. Työstä ja koulutuksesta syrjäytyneen nuoren elämään liittyy usein haitallista joutilaisuutta, joka rikkoo helposti normaalit sosiaaliset suhteet elämästä ja voi johtaa liialliseen päihteiden käyttöön, yhteiskunnan normien vastaiseen elämäntapaan, passiivisuuteen ja sosiaaliseen eristyneisyyteen. (Koskela 2013, 29.) Myös psykososiaaliset ongelmat ja rikokset kulkevat käsi kädessä ja kasautuvat pienelle ryhmälle (Tikkanen 2012, 13).

Väestön yleistä terveydentilaa voitaisiin nostaa merkittävästi, mikäli huono-osaisimpien terveys saataisiin nostettua väestön keskimääräiselle tasolle (Vaarama ym. 2010b, 12–14). Väestöryhmien väliset erot syntyvät ja kasvavat nuoruudessa, mikä näkyy myös opintomenestyksen ja terveyden välisissä yhteyksissä (Tikkanen 2012, 12). Yksilötasolla hyvä koulutus on yhteydessä terveyteen, kotitaustaan, sosiaalisten suhteiden moninaisuuteen ja poliittiseen pääomaan (Nurmi 2009, 17). Ammatillinen koulutus onkin yksi merkittävimmistä yhteiskuntaan integroivista tekijöistä (Koskela 2013, 29). Koulutuksesta putoaminen taas on kielteinen elämäntapahtuma, joka altistaa syrjäytymiselle jo yksinäisyyden lisääntymisenä ja osallistumattomuuden vähentymisenä. Heikko koulutustaso ja työttömyys ovat niin ikään syrjäytymistä edistäviä tekijöitä. (Nurmi 2009, 15.) On olemassa voimakas uhka, että nykyisellä koulutuspolitiikalla nuorisomme ja vähitellen koko väestömme jakaantuu kahtia: menestyviin ja huono-osaisiin kansalaisiin. Sen seuraukset tulevat yhteiskunnalle kalliiksi. (Emt., 141.) Jo koulussa esiintyneet ongelmat seuraavat nuorta helposti työmarkkinoille, jolloin työpaikan löytyminen voi olla poikkeuksellisen vaikeaa. Työttömyys saattaa puolestaan johtaa työn vieroksuntaan, elämänhallinnan puutteeseen, parisuhdeongelmiin, rikoskierteeseen, marginalisoitumiseen ja sitä kautta täydelliseen syrjäytymiseen yhteiskunnasta. (Alve-Tamminen 2008, 27.) Suoraviivainen ja ongelmaton siirtymä kohti aikuisuutta on monen nuoren kohdalla muuttunut selviytymisen ongelmaksi. Nuorisotyöttömyyden vakiintuminen osaksi työmarkkinoita on herättänyt monia kysymyksiä nuoruuden rajoista. (Komonen 2001, 1–2.)

Työttömillä on yli kaksinkertainen riski heikkoon yleiseen elämänlaatuun ja miltei kaksinkertainen riski heikentyneeseen psyykkiseen elämänlaatuun. Riski heikkoon fyysiseen ja ympäristölliseen elämänlaatuun on yli puolitoistakertainen. Toimeentulotuen asiakkuus on niin ikään yksi merkittävimmistä hyvän elämänlaadun riskitekijöistä, sillä se lisää riskiä heikkoon fyysiseen, psyykkiseen ja ympäristölliseen elämänlaatuun ja heikentää myös yleistä elämänlaadun kokemusta. (Vaarama ym. 2010, 135.) Tutkimuksessa heikoimman elämänlaadun osajoukossa erottuu selkeästi kaksi sosio-ekonomista ryhmää: työttömät nuoret aikuiset 18–24 ikävuoden väliltä ja yli 80-vuotiaat naiset. Ryhmiin kuuluvilla on yleensä perusasteen tai korkeintaan keskiasteen koulutus ja taloudellisia vaikeuksia. Iäkkäimpiä vaivaa huono terveys, kun taas nuoret 18–24-vuotiaat ovat tässä ryhmässä heikon koulutuksen ja työttömyyden

vuoksi. Heikoimman elämänlaadun ryhmän jäsenet kokevat elämänlaatunsa kaikilla ulottuvuuksilla selvästi huonommaksi kuin parhaan elämänlaadun ryhmä. (Emt., 138–139.) Puutteellinen koulutus ja työttömyys ovat nuorten suomalaisten elämänlaadun merkittäviä uhkia (emt., 141).

Huoli nuorten tilanteesta ja hyvinvoinnista on nostettu esille myös Euroopan komission tasolla. Eurooppa 2020: Älykkään, kestävän ja osallistavan kasvun strategiassa eurooppalaisia yleistavoitteita ovat muun muassa työikäisten työllisyysasteen nostaminen 75 prosenttiin, koulutustason parantaminen laskemalla koulunkäynnin keskeyttäneiden osuus alle 10 prosenttiin ja sosiaalisen osallisuuden edistäminen vähentämällä köyhyyttä sekä strategiassa pyritään saamaan vähintään 20 miljoonaa ihmistä pois köyhyys- ja syrjäytymisriskin piiristä (Palola 2010, 268). Toivottavasti asioiden esiin nostaminen ja tavoitteiden määrittelemisen varmistaa muun muassa tarvittavan rahoituksen työpajatoiminnalle.

7 MINÄN VAHVISTUMINEN - AIKA

Nuoret kokivat, että saavat pajalla aikaa yhteiskunnan ja ympäristön paineesta. Nuorista oli helpottavaa, ettei hetkeen tarvinnut selitellä työttömyyttä ja toimeentuloa läheisille ja viranomaisille, kun oli pajatoiminnassa mukana. Omakin paine työttömyydestä ja tulevaisuudesta väheni, jolloin vapautui aikaa ja resursseja miettiä ja työstää omaa kasvua sekä tulevaisuuden suunnitelmia. Paja-aika antoi rauhaa miettiä omia valintoja ja rakentaa minäpystyvyyden tunnetta. Paja oli aikaa pohtia myös ohjaajien, etsivien nuorisotyöntekijöiden tai sairaanhoitajan kanssa asioita ja saada tukea haasteisiin.

Pajajakso oli välietappi ulkopuolisuudesta kohti työtä tai opiskelua. Paja-aika oli myös omaa aikaa nuorille, joiden elämäntilanne on haastava. Kotona saattoi olla erittäin kireät välit vanhempiin, vastuu siskon isosta perheestä (kaupassakäynti, ruoanlaitto, tulkkaus, sisarusten tarhaan vienti) tai vastuu sisaruksista (koulunkäynti, perherauha) tai väkivaltaa ja sen uhkaa.

”Hyvin lähtenyt käyntiin, päässyt miettimään.”

”Jos ei muuta niin ainakin miettimisaikaa elämälle.”

”Tuntuu hyvältä olla.”

”Saa kaikkee apua.

”Valinnalle hyviä neuvoja.”

”Miettimisaikaa, ei kiirettä, ei päivämäärää milloin pitäisi olla valmiina”

(Mikä on ollut tärkeää?) ”Varmaan apu mitä olen saanut, apu yleensä.”

”Saanut olla.”

”Onneksi pakotit hakemaan.” (Nuori sai opiskelupaikan syksyn yhteishausta)

(Oletko saanut tukea?) ”Kyllä saanut joka päivä.” ”Olen saanut, kysynyt koulutuksesta.” ”Kyllä ainakin etsiviltä.”

Tämän päivän yhteiskunnassa eläminen edellyttää nuorilta eräänlaista sosiaalista kykyä sovittaa yksilölliset halut ja tavoitteet häntä ympäröivien kulttuuristen vaatimusten sisälle. Nämä vaatimukset konkretisoituvat toisaalta virallisina lakeina toisaalta erilaisina kulttuurisina sääntöinä, vanhempien ja sukulaisten toiveina tai toisten nuoren suunnasta tulevana paineina. (Aho, Pitkänen & Vanttaja 2012, 12.) Usein nuoret joutuvat selittelemään tekojaan viranomaisille tai läheisille, yleensä todennäköisesti molemmille tahoille. Pajajakso antaa nuorelle aikaa pohtia omaa tulevaisuuttaan, mutta usein tärkeää on nuorelle myös hengähdysaika suhteessa ympäröiviin vaatimuksiin.

Pajajakso antaa myös ohjaajalle aikaa työstää nuoren kanssa asioita ja tulevaisuuden suunnitelmia sekä tarjota erilaisia ajattelumalleja ja haastaa nuorta pohtimaan elämäänsä eri näkökulmista. Nuori voi rauhassa miettiä omia valintoja ja vahvistaa arjen- ja elämänhallinnan tunnetta. Elämänhallinnan tunne on kaikki elämänalueet kattava, suhteellisen pysyvä, mutta kuitenkin dynaaminen kokonaisuus. Erilaiset tilanteet ja niistä saadut kokemukset vaikuttavat siihen sekä muokkaavat elämänhallinnankykyä jatkuvasti. Huomattavat muutokset elämänhallinnassa edellyttävät kuitenkin suuria elämänmuutoksia. Elämänhallinnan tasosta riippuu, millaisia valintoja ja päätöksiä yksilö kykenee tekemään. (Alve-Tamminen 2008, 29.) Arjen hallinnan ollessa hukassa pienetkin muutokset elämässä voivat suistaa nuoren raiteiltaan, eikä

itsestä välittämiseen ja vastuun kantamiseen jakseta panostaa. Nuori on ehkä alistunut siihen, ettei mikään yrittämisestä huolimatta kuitenkaan onnistu. Yhteiskuntaa aletaan helposti syyttää syrjimisestä ja omista virheistä, jonka seurauksena katkeruus ja tyytymättömyys nuoren elämässä lisääntyvät. (Emt., 75.) Käytän mieluiten itse sanaa elämäntaito, koska voiko elämää ylipäättään hallita? Toisaalta hallinta on tunne ja sisäinen uskomus omasta pystyvyydestä.

7.1 Uskomukset

Uskomus voidaan määritellä yksilön pysyväisluonteiseksi ja subjektiiviseksi tiedoksi tietystä kohteesta tai asiasta. Uskomukset syntyvät jokaisen yksilön kokemusmaailman ohjaamina ja ne toimivat alitajuisesti. Uskomuksen omaksumiselle on aina luonteenomaista valintojen ja arviointien tekeminen. Uskomuksista koostuva uskomusjärjestelmä on yksilön käsitys maailmasta. (Luomalahti 2005, 96.) Sisäisen mallin syntyä voidaan pelkistetysti kuvailla siten, että toimija seuraa muiden tekemistä, analysoi omaa toimintaansa sekä kuvittelee toimintaa mielessään. Ihmisen tiedonkäsittelyjärjestelmälle on tyypillistä, että se testaa jatkuvasti sisäisten mallien yhdenpitävyyttä ympäröivään todellisuuteen. (Emt., 92.) Uskomusten syntyyn vaikuttavat elämäkokemukset ja havainnot ympäristöstä. Asenteen ja uskomuksen välillä on riippuvuus, jolloin uskomus vaikuttaa asenteeseen ja syntynyt asenne puolestaan uskomukseen. Asenne tulkitaan usein pysyväksi, ja se voi esiintyä heikkona tai vahvana riippuen siitä, mikä on asian merkitys ihmiselle. (Emt., 93.)

Meissä kaikissa pinnan alla on asenteemme, tunteemme, itsetuntemme, ennakkoluulomme ja huikea uskomusten maailma. Ne kaikki vaikuttavat elämäämme enemmän kuin uskommekaan tai kykenemme tiedostamaan. Ne saavat aikaan erilaisia reaktioita, ja usein joudummekin ihmettelemään omia tuntemuksiamme tai käyttäytymistämme tietyissä tilanteissa. Reaktiot saattavat yllättää meidät itsemmekin. (Hämäläinen 2007, 77.) Nuorten ohjaajan on erittäin tärkeä opetella tunnistamaan tunteitaan, ennakkoluulojaan ja uskomuksiaan sekä reflektoidaan niitä ja omia reaktioitaan ja käyttäytymistään erilaisissa tilanteissa. Esimerkiksi nuorten negatiivinen suhtautuminen asioihin, lupauksen pettäminen ja sovittujen asioiden laiminlyönti voi niin sanotus-

ti nostattaa tunteet pintaan, jos ei ole aikaisemmin niitä käsitellyt ja siinä hetkessä pysty suhtautumaan asiallisesti tapahtumiin. Työn ohella opiskeleminen ja opiskeluun liittyvä oman työn ja ajattelun peilaaminen esimerkiksi oppimistehtävissä ja NLP:n ajatukset ovat auttaneet itseäni opetellessani itsereflektoinnin taitoa. NLP:n ajatuksiin kuuluu muun muassa uskomusten purkaminen ja positiivinen tulevaisuuteen suuntaava ajattelutapa. Myös nuorten kanssa voi ja kannattaa harjoitella tunteiden ja ennakkoluulojen havaitsemista. Jo se, että nuoret alkavat havainnoida pinnanalaista maailmaansa, on tärkeää. Kun jonkin asian tiedostaa, meillä on aina mahdollisuus valita oma suhtautumistapamme.

Minäkäsitys ja minäpystyvyys ovat minäuskomuksia, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään (Partanen 2011, 122). Minäkäsitys, itsetuntemus, itseluottamus, itsearvostus ja minäpystyvyys sekä niiden tukeminen on tärkeää kaikille ja varsinkin haastavassa elämäntilanteessa oleville nuorille.

7.2 Minäkäsitys, itsetuntemus, itseluottamus ja itsearvostus

Minäkuva laajasti ymmärrettynä tarkoittaa yksilön käsitystä omasta itsestään. Se muodostuu yksilön käsityksistä kyvyistään, ihanteistaan ja arvoistaan. Ihminen valitsee ympäristöstään uusia kokemuksia, informaatiota, ihanteita ja odotuksia työstäen samalla myös uusia arvoja. Yksilön aikaisempi minäkäsitys ratkaisee sen, mitä informaatiota valitaan ja sisäistetään (Luomalahti 2005, 152). Voimaantumisessa on keskeistä, että yksilöllä on mahdollisuus hallita omaa elämäänsä niin, että hän voi toimia elämässään tärkeiden päämääriensä mukaan (Partanen 2011, 98).

Minäkäsitteistö on hyvin laaja ja vaihteleva. Käsitteitä minä, minäkäsitys, minäkuva, itsetunto ja itseluottamus on usein vaikea erottaa toisistaan (Luomalahti 2005, 149). Partanen (2011, 120) mukaan tiedostettu minäkäsitys on tiedostettu käsitys itsestä eli minkälaisena ihminen näkee itsensä todellisuudessa. Tähän sisältyy käsitys kyvyistä, asemasta ja roolista. Minäkäsitys sisältää myös näkemyksen ihanneminästä eli minkälainen ihminen haluaisi olla. Tämä näkemys itsestä voi olla kaukana todellisesta minästä. Ihanneminä on yleensä myönteisempi kuva kuin ihmisen todellinen käsityk-

sensä itsestään. Lisäksi minäkäsitykseen sisältyy normatiivinen minä eli minkälaisena ihminen uskoo muiden hänet näkevän ja arvioivan. Minä on yksilön kyvyistään, päämäärästään, ominaisuuksistaan ja toiminnastaan muodostama kokonaisuus, joka rakentuu niistä ajatuksista ja tunteista, joiden kautta ihminen tulee tietoiseksi omasta olemuksestaan. (Luomalahti 2005, 150.) Kun tarkastellaan minää, tarkastelun keskiöön nousee ihmisen subjektiiviset tulkinnat kokemuksista. Minään liittyvät tulkinnat sisältävät kokemuksia menneisyydestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta. (Partanen 2011, 31.)

Ihmisen tulkinnoilla oman onnistumisensa tai epäonnistumisensa syistä on havaittu olevan vaikutusta hänen minäkäsitykseensä. Ne, joilla on vahva minäkäsitys selittävät epäonnistumisensa johtuvan ulkoisista, sattuman aiheuttamista tekijöistä, ja onnistumisensa juontuvan heidän omista kyvyistään. Minäkäsitykseltään heikot taas selittävät onnistumisensa syitä hyvällä tuurilla ja epäonnistumisia kyvykkyyden puuttumisella. (Luomalahti 2005, 154–155.)

Ihmisen minän kehittymistä muovaavat monet ulkopuoliset tekijät, kuten yksilön kulttuurinen ja sosiaalinen konteksti sekä näissä tapahtuvat muutokset (Partanen 2011, 28). Minuus voidaan nähdä asteittain kehittyvänä rakenteena, joka jäsentyy sosiaalisissa vuorovaikutussuhteissa sosiaalisen kokemuksen ja toiminnan tuloksena (Nurmi 2009, 44). Ihmisen kehittyminen on monisuuntaista ja tapahtuu usealla eri rintamalla, se voi esimerkiksi olla fyysistä tai sosiaalista kehittymistä. Yksilöllisyydestä huolimatta kehitys noudattaa tiettyjä yleisiä periaatteita. (Partanen 2011, 42.)

Persoonallinen subjektiminä rakentuu merkittävien toisten kautta erilaisissa tilanteissa ja vuorovaikutussuhteissa. Se on ihmisen reaktio toisten asenteisiin ja odotuksiin. Kun ihminen sosiaalistuu johonkin yhteisöön, hän alkaa vähitellen omaksua tähän yhteisöön sisältyviä asenteita, arvoja ja normeja. Näiden pohjalta muodostuu sosiaalinen ja muuttuva objektiminä. (Emt., 30.) Yhteisössä, jossa on paljon haastavassa elämäntilanteessa olevia nuoria, on työntekijöiden oltava tarkkana, ettei nuorten kesken ala muodostua negatiivisiin asioihin keskittyviä ryhmiä. Ohjaajan ja nuoren vuorovaikutus ja luottamus on erittäin tärkeää. Dialogin tunnusmerkki on juuri Minän ja Sinän kohtaaminen. Persoonalliseksi Minäksi tullaan olemalla yhteydessä Sinään.

Toiminnan mieli ei ole Minussa vaan Minun ja Sinun välisessä yhteydessä ja kommunikaatiossa. Jos Minä (ohjaaja) pysyttelee tässä autenttisessa kohtaamisessa, kaikenlaiset erilaiset ihmiset voivat tulla hänelle Sinäksi ja ainutkertaisiksi olennoiksi, joita hän voi ”auttaa, parantaa, kasvattaa, kohottaa, vapauttaa”. (Nurmi 2009, 41.)

Ihmisen saadessa palautetta työskentelystään hänen itsetuntemuksensa paranee, minkä varassa hän kykenee asettamaan itselleen entistä realistisempia kehittymisen tavoitteita (Luomalahti 2005, 152). Itsearvostuksella on esimerkiksi oppimistulosten selittäjänä keskeinen rooli. Positiivista itsearvostusta pyritään yleisesti luomaan, säilyttämään ja vahvistamaan. Ihmiset kehittävät erilaisia selviytymisstrategioita ylläpitääkseen itsearvostusta. (Kaartinen 2005, 75.) Itseluottamus on sidoksissa onnistumiseen ja voi vaihdella paljonkin tilanteesta toiseen siirryttäessä (emt., 63). Myös itsetunnolla on tärkeä asema minuutta tutkittaessa, jolloin tutkitaan yksilöä arvonäkökulmasta eli ”mitataan” ihmisen olemassaolon arvoa ja merkitystä itselle ja ympäristölle (Luomalahti 2005, 150).

7.3 Minäpystyvyys

Minäpystyvyys on todella hyvin työpajatoimintaan sopiva teoria ja ajatusmalli. Usein puhutaan esimerkiksi voimaantumisesta tai itsetunnon kohoamisesta. Molemmat ovat erittäin tärkeitä nuoren kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. OmaPajan tavoite oli olla porras ulkopuolisuuden ja opiskelun tai työn välillä. Nuoren minäpystyvyyden tunnistaminen ja vahvistaminen tukivat erityisesti tätä tavoitetta. OmaPaja toimi nuorille turvallisenä paikkana kokeilla uusia asioita ja vahvistaa minäpystyvyyttään. Esimerkiksi nuoret kertoivat kärsineensä työttömyydestään, mutta eivät olleet hakeneet töitä, koska eivät olleet uskoneet saavansa paikkaa. Pajalla nuoret tunnistivat vahvuuksiaan, harjoittelivat töiden hakemista ja kohottivat luottamusta omaan pystyvyyteensä.

Albert Bandura kehitti vuonna 1977 teorian uskomuksista, joita ihmisillä on kyvyistään organisoida ja toteuttaa toimintaansa. Näitä uskomuksia hän kutsui minäpystyvyysuskomuksiksi (emt., 19). Uskomuksista on käytetty myös muun muassa termiä

tehokkuususkomus (Siistonen 1999; Kaartinen 2005). Minäpystyvyyssuskomukset eivät kerro sitä, mitä ihminen tulee tekemään tai uskoo tekevänsä, vaan mihin hän uskoo kykenevänsä. Jos ihminen uskoo, ettei hänellä ole kykyjä saavuttaa tiettyjä tavoitteita, tuottaa tiettyjä tuloksia tai toimintoja, hän ei myöskään yritä tavoitella niitä. Sitä vastoin hänen vahva uskonsa pystyvyyteensä edesauttaa häntä suuntaamaan toimintaansa tavoitteellisemmin päämääriään kohti. (Partanen 2011, 23.)

Ennakoitu lopputulos motivoi ja suuntaa ihmisen yrityksiä haluttuja päämääriä kohti. Ihminen ei ole ainoastaan asioita etukäteen pohtiva suunnittelija, vaan myös toimintaansa säätelevä toimija. Hän harkitsee valintojaan ja suunnittelee toimintaansa sekä säätelee suunnitelmiansa toimeenpanoa. Hän on myös toimintansa tarkkailija, koska hän reflektoi ja muuttaa tarvittaessa toimintansa suuntaa päätelmiensä pohjalta. (Emt., 31.) Ihmisellä on itsetuntemukseensa perustuen erilaisia näkemyksiä itsestään toimijana (Kaartinen 2005, 61). Usko itseän ja omaan kykyihin on yhteydessä vahvaan sitkeyteen ja ponnisteluihin, kun taas heikot minäpystyvyyssuskomukset liittyvät vähäiseen sitkeyteen ja ponnisteluihin, etenkin vaikeissa tehtävissä (emt., 43). Ihmisen käsitykset omasta suorituskyvystä määräävät sen, paljonko hän panostaa eri tehtäviin ja kuinka kauan hän jatkaa sellaista tavoitteen mukaista toimintaa, jonka onnistuminen ei näytä todennäköiseltä. Ihmisillä on myös henkilökohtaisia tulosodotuksia eli uskomuksia siitä, mitä seurauksia tai tuloksia tehtävästä suoriutuminen todennäköisesti tuottaa. (Emt., 62.) Banduran mukaan ne, joilla on vahvat kykyuskomukset, ponnistelevat epäonnistumisia ja esteitä kohdatessaan sinnikkäämmin päämääränsä saavuttamiseksi verrattuna niihin, jotka eivät luota omaan kyvykkyyteensä (Siistonen 1999, 139).

Banduran mukaan minäpystyvyys pohjautuu ihmisen arvioihin henkilökohtaisista kyvyistään, kun taas itseluottamus pohjautuu hänen arviointeihinsa itsekunnioituksestaan. Ei ole olemassa kiinteää yhteyttä yksilön kykyuskomusten ja sen näkökulman välillä, pitääkö hän itsestään vai ei. Esimerkiksi ihminen voi arvioida itsensä kyvyttömäksi annetuissa toiminnoissa ilman itsetunnon menetystä. (Partanen 2011, 124.) Oma tavoitteenani on luoda pajayhteisöstä paikka, jossa voi turvallisesti epäonnistua. Erilaiset leikit ja peli esimerkiksi pajatilassa, läheisessä puistossa ja Liikuntamyllyssä tarjoavat mahdollisuuden toimia ohjaajina esimerkkinä siitä, kuinka asioita voi

tehdä enemmän innolla kuin taidolla, menettämättä kuitenkaan itsekunnioitustaan. Pienistä asioista kasvaa ajan ja kokemusten mukana vahvempi itsetunto.

Turvallisessa ilmapiirissä ihminen uskaltaa ennakkoluulottomasti kokeilla uutta ja ottaa riskejä, koska epäonnistumista ei tarvitse pelätä. Avoimessa ilmapiirissä epäonnistumisen kokemuksen pohjalta reflektointi voi jopa osoittautua yhteiseksi oppimiskokemukseksi tapahtumaan osallistumattomillekin. Samalla mahdollisesti yhteisön muidenkin jäsenten kohdalla suhtautuminen ja asennoituminen omiin kykyihin ja kontekstin tukeen muuttuu myönteisemmäksi, ja samalla riskinoton kynnyks madaltuu ja valinnanvapautta uskalletaan käyttää rohkeammin. Onnistumisen kokemusten saavuttamiseksi ihmisen on ennen kaikkea uskottava itseensä ja asioihinsa, joita tekee. (Siitonen 1999, 154.)

Bandura toteaa, että minäpystyvyyssuskomukset ovat yksilön kehittymisen keskeinen lähtökohta. Niiden pohjalta ihminen muodostaa näkemyksiä itsestään. Minäpystyvyys on yhteydessä siihen, miten ihminen käyttäytyy ja motivoi itseään tietojensa ja kykyjensä rajoissa. (Partanen 2011, 20–21.) Koska ihminen tulkitsee kokemuksiaan ja luo merkityksiä vuorovaikutuksiensa ja tilanteidensa kautta, hän luo samalla myös käsitystä itsestään yhä uudelleen sosiaalista kontekstiaan vasten (emt., 37).

7.3.1 Uskomusten kehittyminen

Minäpystyvyyssuskomusten kehittyminen on läpi elämän jatkuva prosessi. Minäpystyvyyden kehittymiseen vaikuttavat ihmisen sosiaalinen ympäristö sekä hänen kykynsä säädellä toimintaansa. Erityisesti ihmisen kyky ymmärtää syy- ja seuraussuhteita sekä kyky itsereflektioon ovat Banduran mukaan keskeisiä tekijöitä minäpystyvyyden kehittämisessä. Minäpystyvyyden kehittyminen ei kuitenkaan tapahdu omaksumalla valmiita toimintatapoja, vaan ihminen muokkaa ja tulkitsee saamaansa informaatiota kognitiivisen prosessointinsa kautta. Ihminen pyrkii minimoimaan tai unohtamaan kokemukset, jotka ovat ristiriidassa hänen uskomustensa kanssa. Sitä vastoin kokemukset, jotka ovat yhteneväisiä hänen uskomustensa kanssa, hän kokee merkittävinä ja muistamisen arvoisena. (Emt., 21.) Muun muassa erilaiset elämäkokemukset,

vuorovaikutustilanteet ja omat tunteet toimivat informaation lähteinä omasta pystyvyydestä (Taipale 2008, 17).

Kokemuksille on tyypillistä se, että ne ovat jokaisen ihmisen ainutkertaisia, omia kokemuksia. Jokainen tulkitsee tapahtumia aikaisempien kokemustensa valossa ja luo niille näin merkityksiä. On tärkeää huomata, että kokemukset ovat aina yksilölle itselleen autenttisia, merkityksellisiä ja totta. Kokemukset voivat kuitenkin olla kesken-eräisiä, riittämättömiä ja jopa vääristyneitä. (Emt., 11.) Aikaisemmat kokemukset vaikuttavat tulevien kokemusten laatuun. Kokemuksen jatkuvuus merkitsee kehittymistä siten, että ihminen hyödyntää kehittymisensä lähtökohtana aikaisempia kokemuksiaan. Jokainen kokemus vaikuttaa myönteisesti tai kielteisesti niihin asenteisiin, jotka edesauttavat päättämään tulevien kokemusten laadusta. Arvio kokemuksesta on hyvin subjektiivinen, jolloin sama kokemus voi olla toiselle positiivisesti kasvattava, mutta näyttäytyä ei-kasvattavana jollekin toiselle. (Partanen 2011, 39.) Kokemukset ilmentyvät kasvattavina kokemuksina silloin, kun ne edesauttavat myönteisten tulevaisuuteen orientoituneiden odotustensa syntymistä ja vahvistavat uskoa saavuttaa asettamansa päämäärät. Pohjana on ajatus siitä, että ihminen toteuttaa oppimiaan toimintatapoja uusissa eteen tulevissa tilanteissa. Jokainen toteutunut ja koettu kokemus muuttaa myös hänen toimintatapojaan. (Emt., 40.) Kokemukset luovat ikään kuin raamit myös yksilön oppimiselle ja kehittymiselle. Ne eivät kuitenkaan aina edistä ihmisen kehittymistä. Ne saattavat joskus estää sitä, sillä ihmiselle on kokemusten myötä kehittynyt tiettyjä mentaalaisia malleja, ennakkoluuloja ja ennakko-oletuksia, jotka saattavat sulkea mielen uusilta ideoilta ja vaihtoehtoisilta tavoilta ajatella asioita. (Taipale 2008, 12.) Myös merkittävien toisten ihmisten onnistuminen tai epäonnistuminen tietyssä tehtävässä edesauttaa arvioimaan omaa pystyvyyttään vastaavissa tehtävissä tai suorituksissa (Partanen 2011, 123).

Bandura on todennut, että ihmiset ovat taipuvaisia luottamaan toisten arviointeihin minäpystyvyydestään, jos vakuuttelija on itse taitava kyseisessä suorituksissa tai hänellä on aikaisempaa objektiivista tietoa ihmisen suorituskyvystä. Vakuuttelu on sitä tehokkaampaa, mitä läheisempi vakuuttelija on vakuuttelun kohteena olevalle henkilölle. Lisäksi vakuuttelijan uskottavuuteen vaikuttaa se, millaiset kyvyt ja minäpystyvyys vakuuttelijalla itsellään on. (Emt., 205.) Tämä on erittäin tärkeää huomata paja-

toiminnassa. Nuoret todennäköisesti kokevat, että ohjaajalla on korkea minäpystyvyys, ja ohjaajasta usein tulee paja-aikana läheinen nuorelle. Ohjaajalla on erittäin hyvä mahdollisuus kohottaa nuoren minäpystyvyyden tunnetta ja hänen on tärkeää myös kannustaa nuoria kannustamaan toisiaan.

Toiveikkuus ja minäpystyvyys ovat merkitykseltään hyvin lähellä toisiaan. Molemmat kuvaavat kykyä hallita oman elämänsä tapahtumia myös vaikeuksien ilmaantuessa. Toiveikkuus vapauttaa voimavaroja, lisää omaa myönteistä ajattelua ja samalla edistää samassa toimintaympäristössä toimivien läheisten myönteisyyden ja toiveikkuiden kasvua, ja tätä kautta yksilön ja läheistensä voimaantumista. Prosessiin liittyy molemminpuolisen luottamuksen, arvostuksen ja hyväksymisen vahvistuminen. (Sis-tonen 1999, 154.)

Onnistuminen liittyy läheisesti arvostuksen, hyväksymisen, luottamuksen ja ilmapiirin rakentumiseen. Nämä ovat yhteydessä minäkuvan ja minäpystyvyyssuskomusten muodostumiseen, itsearvostuksen ja itsetunnon rakentumiseen, riskinottoon, rohkeuteen kokeilla itselle uusia haastavia ratkaisuja, sekä luovuuden ja voimavarojen vapautumiseen. (Emt., 154.) Bandura pitää erityisen tärkeänä ihmisen minäpystyvyyssuskomusten saamista sellaiselle tasolle, että yksilöt uskovat itseensä tehtäviä suorittaessaan (emt., 139). Toimiminen tavoitteiden toteutumista edistävästi on valmistautumista tulevaisuuden haasteisiin ja sitoutumista näihin päätöksiin (Tikkanen 2012, 43).

7.3.2 Tunteen lähteet

Banduraa mukaillen Taipale (2008, 21–22) esittää neljä minäpystyvyyden tunteen lähdeä. Ensimmäinen on merkittävät kokemukset. Ihmisen menestys saa aikaan voimakkaan tunteen omasta pystyvyydestä. Epäonnistumiset puolestaan alentavat pystyvyyden tunnetta, varsinkin silloin, jos epäonnistumiset tapahtuvat ennen kuin yksilölle on ehtinyt muodostua vankka pystyvyyden tunne. Usein nuorilla on pajaa aloittaessa takanaan monia epäonnistumisia. Kun ensimmäisenä pajapäivänä kysimme toiveita ja haasteita, nousi esiin voimakas oma ja toisten nuorten epäonnis-

tumisen pelko jo paikalle pääsemisessä. ”Pelkään nukkua pommiin, jaksaa tulla joka aamu, jos ihmiset ei tuu paikalle, kukaan ei tule paikalle.”

Toinen pystyvyysuskomuksia luova ja vahvistava tekijä on sosiaalisista malleista saatavat välilliset kokemukset. Ihmisen nähdessä häntä muistuttavien ihmisten kuin hän itse selviytyvän ja menestyvän, hänessä herää tunne, että hänelläkin on samanlaisia kykyjä ja mahdollisuuksia onnistua. Yhtäläillä nähdessään toisten epäonnistuvan kovasta yrityksestä huolimatta, ihmisen motivaatio ja käsitykset omista onnistumismahdollisuuksista madaltuvat. (Emt., 21.) Työpajat ja opintolinjat toimivat Sovinnolla samoissa tiloissa ja kiinteässä yhteydessä. Pajalla olevat nuoret näkevät ja voivat halutessaan tutustua samantyyppisessä elämäntilanteessa oleviin nuoriin, jotka ovat jo edenneet pajalta koulutukseen. Samoin kussakin pajaryhmässä nuorilla on erilaista osaamista ja vahvuuksia, joten nuoret toimivat positiivisina malleina toisilleen. Myös tässä on ohjaajan rooli tärkeää, ettei negatiivinen mallintaminen lähde etenemään ryhmässä. Esimerkiksi on riskinä, että nuoret ryhtyvät pajapäivän jälkeen käymään yhdessä baarissa, jolloin alkoholin käyttö voi jopa lisääntyä.

Kolmas minäpystyvyyttä vahvistava tekijä on sosiaalinen kannustus. Ihmisen saadessa verbaalista kannustusta ja vakuuttelua siitä, että hän on kyvykäs suoriutumaan käsillä olevasta tehtävästä, hän alkaa mitä suurimmalla todennäköisyydellä yrittää kovempaa onnistuakseen. (Emt., 20–21.) Ohjaajan rooli on tärkeä, kun nuoria kannustetaan heidän vahvuuksissaan ja kehittämiskohteissaan. Nuorille täytyy antaa sopivan haastavia, mutta ei liian hankalia tehtäviä. Tärkeää on huomioida myös pienet onnistumiset ja edistymiset sekä luoda ryhmään yleinen kannustava ilmapiiri.

Neljäs pystyvyysuskomuksiin vaikuttava tekijä on yksilön fyysisen tilan kohentaminen sekä stressin ja negatiivisten tunteiden vähentäminen. Tärkeää on se, miten yksilö kokee ja tulkitsee fyysisiä ja emotionaalisia reaktioitaan. Kognitiivisen prosessoinnin kautta yksilön kokemukset siirtyvät käsityksiksi omasta minäpystyvyydestä. Henkilökohtaiset, sosiaaliset ja situationaaliset (=elämäntilanne) tekijät vaikuttavat myös siihen, kuinka yksilö tulkitsee pystyvyytensä kannalta merkittävät kokemukset. (Emt., 22.) Sovinnossa panostetaan myös tukeen pajan ulkopuolisessa elämässä. Nuoria tukee ohjaajan lisäksi sairaanhoitaja terveydellisissä ja esimerkiksi päihteisiin liittyvissä asi-

oissa, etsivät nuorisotyöntekijät esimerkiksi asuntoasioissa ja jatkopoluissa sekä työpajojen laajat verkostot, esimerkiksi Työvoiman palvelukeskus, sosiaaliasemat ja nuorisoasemat. Myös itse pajatoiminta ja positiivinen asenne toimivat stressiä ja negaatioita vähentävinä tekijöinä.

Nuoret eivät varmasti ajattele elämäänsä minäpystyvyyden vahvistamisen kautta, mutta kaikki neljä tunteen lähdettä löytyvät myös pajanuoren tarpeista. Merkittävät kokemukset ja yksilön menestys on aivan pajan perustoimintaa. Nuoret menestyvät jo tullessaan paikkaan ajoissa, varsinkin jos siinä on ollut haasteita. Samoin erilaisen tekemisen kautta saa onnistumisen kokemuksia. Porukassa tekeminen antaa positiivisia sosiaalisia malleja. Ohjaajilla on vahva rooli sosiaalinen kannustuksen antajana, ja nuoretkin kannustavat toisiaan. Neljäs pystyvyysuskomuksiin vaikuttava tekijä on yksilön fyysisen tilan kohentaminen sekä stressin ja negatioiden väheneminen eli turvallinen paikka sekä aikaa etsiä omaa tahtoa ja vahvistaa minäpystyvyyttään.

7.3.3 Ohjauksellinen tukeminen

Anne Partanen (2011, 210–211) nostaa väitöskirjassa koulutuksellista minäpystyvyyttä vahvistettaessa ohjauksen lähtökohdiksi kolme toisiinsa nivoutuvaa vaihetta. Nämä vaiheet ovat tunnistaminen, tiedostaminen ja ymmärtäminen. Tavoitteena on tunnistaa, mistä kasvattavista ja ei-kasvattavista kokemuksista ihminen rakentaa minäpystyvyyttään sekä onko ihmisellä sellaisia kokemuksia, jotka saattavat muodostua psykologisiksi esteiksi hänen kouluttautumiselleen. Tunnistamisen kautta ohjaaja saa tietoa siitä, millaisia uskomuksia ja käsityksiä ihmiset ovat rakentaneet näiden kokemustensa pohjalta sekä itsestään että kyvyistään sekä tämän pohjalta, millaista tukea ihmiset tarvitsevat. Tunnistamisen tulisi johtaa siihen, että pystyvyysuskomusten rakentavat osa-alueet tiedostetaan ja hyödynnetään ohjausprosessissa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ohjaaja tukee oppijaa nostamaan esiin ne kokemukset ja käsitykset, jotka muovaavat hänen pystyvyysuskomuksiaan. Aikaisempien kokemusten ja käsitysten tunnistamisen ja tiedostamisen lisäksi uskomukset tulisi myös ymmärtää osana minäpystyvyyden rakentumisesta. Näin yhtenä ohjauksen keskeisenä tehtävänä on ihmisen itsesäätelytaitojen kehittäminen. Tähän kuuluu, että ihmi-

nen oppii tunnistamaan ja tiedostamaan koulutuksellista minäpystyvyyttään rakentavat elementit sekä ymmärtämään nämä ihmisen kehittymisensä lähtökohtana. Ohjaajan tehtävänä on tukea ihmistä tässä syklisessä prosessissa ja edesauttaa häntä sitoutumaan jo olemassa olevien ajattelu- ja toimintatapojensa kehittämiseen. (Emt., 211)

Usein pajanuorilla käsitys itsestä on muodostunut negatiivisten kokemusten ja epäonnistumisten kautta. On koulutuksen aloitusyrityksiä, lyhyitä työsuhteita, kariutuneita ihmissuhteita, huostaanottoja ja haasteita terveyden tai päihteiden kanssa. Oman itsen ja ajatusten tunnistamisessa lähdetään hyvin perusasioista ja positiivisuuden kautta: mistä pidän, mikä tuo positiivisia tunteita ja mitä teen mielelläni. OmaPajalla työstimme asioita muun muassa puhumalla, kirjoittamalla, piirtämällä ja lehdistä kuvia leikkaamalla. Myös Partasen (2011, 212–213) mukaan itsearviointi on keskeinen osa ihmisen käsitystä pystyvyydestään ja edistymisestään, joten ohjaajan tehtävänä on antaa palautetta hänen toiminnastaan. Itse näen varsinkin positiivisen ja kannustavan palautteen tärkeänä. Usein nuorilla ei ole vahvoja itsereflektion taitoja. Olen huomannut, että negatiivisten asioiden esille ottaminen kysymysten kautta arvottomatta asioita ja kannustamalla itsereflektioon toimii usein hyvin. Käytin kysymyksiä kuten: Oletko huomannut, että kun tulet ajoissa päiväsi sujuvat paremmin? Oletko kiinnittänyt huomiota, että jos käyttäydyt negatiivisesti se vaikuttaa toisiin nuoriin negatiivisesti? Voisiko olla, että jos teet hommia päivätkin kuluvat nopeammin? Oletko huomannut, että jos osallistut keskusteluun teemme myös niitä asioita, jotka sinua kiinnostavat?

7.4 Identiteetti

Identiteetillä (henkilöllisyydellä) voidaan kuvata minän olemusta, jolloin tarkastelun kohteena on se, kuka ihminen tuntee olevansa ja mihin hän mieltää kuuluvansa (emt., 150). Pajanuorilla oli haasteena se, että he mielsivät kuuluvansa ulkopuolelle esimerkiksi työelämästä ja usein koko yhteiskunnasta. Nuorten kanssa on hyvä pohjata identiteettiä, koska monilta osin omaa identiteettiä voi itse määritellä ja tämän nostaminen nuorten tietoisuuteen on tärkeää.

Hyvösen (2008, 9-11) mukaan on tärkeää tunnistaa identiteettityyppejä ja hahmottaa myös niiden keskinäistä suhdetta, joka muodostaa identiteetin kokonaisuudessaan. Julkinen identiteetti on esillä, kun ihminen haluaa antaa toisille tietyn kuvan itsestään. Minä-identiteetillä tarkoitetaan ihmisen tunnetta omasta ainutkertaisuudestaan ja yksilöllisyydestään muiden joukossa. Se on ihmisen henkilökohtainen käsitys siitä, millaisena ulkopuolinen katsoja hänet näkee. Persoonallinen identiteetti on ihmisen käsitys ja kokemus itsestään suhteessa muihin hänen yhtäläisyyksiensä ja eroavaisuuksiensa perusteella. Työ- ja ammatti-identiteetti ovat identiteetin keskeisiä, osa-alueita ja ne voivat saada hyvin erilaisia merkityksiä ihmisen elämässä eri aikoina. Sosiaalisessa identiteetissä taas on kyse siitä, miten ihminen määrittelee itsensä ollessaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa tai toimiessaan ryhmän tai sosiaalisen yhteisön jäsenenä.

Hall (1999, 19–23) erottaa kolme historiallista käsitystä identiteetistä, valistuksen, sosiologisen ja postmodernin subjektin. Valistuksen subjektikäsitys perustui käsitykseen ihmisistä täysin yhtenäisinä yksilöinä, joilla on järki, tietoisuus ja toimintakyky. Identiteetin olemus pysyy sanana koko ihmisen olemassaolon ajan. Sosiologisessa subjektikäsityksessä ihmisellä on ”tosi minä”, mutta se muodostuu ja muokkautuu jatkuvassa dialogissa ”ulkopuolella” olevien kulttuuristen maailmojen ja niiden tarjoamien identiteettien kanssa. Postmoderni subjekti on käsitteellistetty subjektiksi, jolla ei ole kiinteää, olemuksellista tai pysyvää identiteettiä. Subjekti ottaa eri identiteettejä eri aikoina, eivätkä nämä identiteetit ryhmitä yhtenäiseksi kokonaisuudeksi minkään eheän minän ympärille. Sisällämme on ristiriitaisia ja eri suuntaan tempoilevia identiteettejä. Modernit yhteiskunnat ovat jatkuvien, nopeiden ja pysyvien muutosten yhteiskuntia ja sirpaloittavat ihmisten identiteettiä tukien postmodernia subjektikäsitystä. Hallin (1999, 11) mukaan identiteetti on alusta pitäen keksintöä. Kuitenkin identiteetti on jotakin, mikä muotoutuu aikaa myöten tiedostamattomissa prosesseissa (emt., 39).

Identiteetin kautta on mahdollisuus arvioida omaa toimintaa ja tyytyväisyyttä tehtyihin valintoihin. Kuinka tärkeäksi koen tietyt asiat, kuinka merkityksellistä tietyn asian tekeminen on, mikä tuntuu hyvältä, mikä pahalta. Identiteetti antaa toisaalta mahdollisuuden itsensä tuntemiseen ja toisaalta mahdollisuuden omien toimintatapojen muu-

tokseen, mikäli nykyiset toimintatavat eivät tunnu merkityksellisiltä. (Hyvönen 2008, 8.) Niin kuin nuoret lähtevät tarpeissaan hyvin perusasioista, täytyy ohjaajan lähteä myös ensin tukemaan nuoren ymmärrystä, että hänellä on mahdollisuus muutokseen. Se, että ymmärtää muutoksen mahdollisuuden kasvattaa sisäistä motivaatiota ja esimerkiksi onnistumisen kokemusten kautta minäpystyvyyden tunnetta. Tavoitteena on positiivisesti tulevaisuuteen suhtautuvan pärjäävän nuoren identiteetti.

7.5 NLP positiivisuuden lähteenä

NLP:n eli neurolingvistisen prosessoinnin (Neuro Linguistic Programming) positiivinen ja tulevaisuuteen suuntaava ajatusmaailma soveltuu mielestäni hyvin ohjaajien työvälineeksi pajanuorten kanssa työskennellessä. NLP lähti liikkeelle, kun menetelmän kehittäjät matemaatikko Richard Bandler ja kielitieteilijä John Grinder lähtivät tutkimaan ja mallintamaan eri aloilla menestyneiden ihmisten toimintatapoja. He mallinsivat myös suuria määriä henkilöitä, jotka olivat päässeet eroon peloistaan, addiktioistaan tai vaikkapa huonoista ihmissuhteistaan. He selvittivät yksityiskohtaisesti, millaisia yhtäläisiä prosesseja näiden henkilön mielissä tapahtui, kun he saivat aikaan huipputuloksia tai miten he olivat vapautuneet ongelmistaan. Mallinnusten pohjalta kehitettiin puolestaan lukuisia tekniikoita, joiden avulla muut ihmiset saattoivat saada aikaan samanlaisia lopputuloksia, oli sitten kyseessä traumasta vapautuminen, uuden oppiminen tai henkilökohtaisen suorituksen parantaminen. (Oinaanvaara 2011, 25.) NLP:ssä kiinnostuksen kohteena eivät ole ongelmat ja niiden historia, vaan taito, taitavuus, onnistumiset ja niiden rakenne.

NLP suuntautuu tulevaisuuteen, ratkaisuihin, ajattelun ja kielen rakenteisiin ja niiden muokkaamiseen. NLP:ssä haetaan vastausta kysymykseen ”miten” eikä kysymykseen ”miksi”. Esimerkkikysymys nuorelle voisi olla: minkä pitäisi muuttua, jotta kaikki olisi hyvin? Tähän vastatessa on pohdittava eri osa-alueita, joissa tarvitaan muutosta. Miten asioiden pitäisi muuttua? Tarkasti kohdennetuilla ja rakennetuilla kysymyksillä muutosprosessiin saadaan myös vauhtia sen sijaan, että ihmistä kannustettaisiin kertaamaan ongelmiaan, jolloin ne saattavat vain kasvaa. (Emt., 28.)

Psykiatrian erikoislääkäri ja psykoterapeutti Hannu Lauerman (2011, 30) suhtautuu hyvin skeptisesti NLP:hen, mutta toteaa kuitenkin, että ei ole syytä edes epäillä, ettei NLP:ssä kuvattuihin käytäntöihin mieltynyt ja helposti optimismiaan muihin tartuttava persoona saata saada hyvää aikaan. Markkinointiväitteiden poikkeuksellisen railakkuuden vuoksi on kuitenkin hänen mielestään ehdottomasti kysyttävä, mitä objektiivista näyttöä menetelmän tehosta tai peräti erityisestä tehosta on verrattuna muihin vuorovaikutustapoihin. Suomessa on tutkittu NLP-perustaisen psykoterapian tuloksellisuutta. Tutkimuksen mukaan NLP-perustaisesta psykoterapiasta on ollut asiakkaalle hyötyä, mutta tutkimus ei osoita NLP:tä muita paremmaksi menetelmäksi, koska on mahdotonta erottaa NLP:hen perustuvia menetelmiä riittävän tarkasti muiden terapiamuotojen keinoista. (Ojanen 2004, 71.)

NLP on minulle ennen kaikkea positiivista suhtautumista asioihin, omaa hyvää oloa, työssä jaksamista ja myös ihmettelemistä, etsimistä, oivaltamista ja ymmärtämistä sekä vahvaa uskoa siihen, että itse voi vaikuttaa omiin asioihin. Oma hyvä olo ja hyvinvointi laajemminkin ovat tärkeimmät resurssit työskennellessä nuorten kanssa. Mielestäni työssä väsynyt tai työhönsä kyllästynyt ihminen ei ole oikeassa paikassa työskennellessään haastavassa tilanteessa olevien nuorten kanssa. Aivan samoin nuorten vahvuus lähtee rakentumaan positiivisesta asenteesta ja esimerkiksi negatiivisten uskomusten purkamisesta. Emme aina voi valita sitä, mitä meille tapahtuu, mutta tapahtuipa mitä tahansa, meillä on aina mahdollisuus valita oma suhtautumistapamme tapahtuneeseen. Tämä pätee niin hyvinä kuin huonoinakin päivinä. Asiat sinänsä eivät ratkaise vaan suhtautumistapamme. (Hämäläinen 2007, 51.)

7.6 Tulevaisuuteen suuntaaminen

Otamme kantaa tulevaisuuteen koko ajan, joko tietoisesti tai tietämättämme. Tulevaisuudenkuvat ja käsitys tulevaisuudesta ohjaavat tämän hetken päätöksentekoa ja valintoja sekä yksilöntasolla että yhteiskunnassa. Kerran todellisuudeksi tulevan tulevaisuuden laatu on riippuvainen niistä päätöksistä ja valinnoista, joita nyt teemme. (Rubin 2004a.)

OmaPajalle hakeutui nuoria, joilla ei vielä ollut tiedossa, mitä he haluaisivat opiskella tai tehdä työkseen tulevaisuudessa. Itse koen tulevaisuuden tutkimuksen lähtökohdat ja tulevaisuuteen suuntaavan ajattelun erittäin tärkeäksi henkilökohtaisessa kasvussa. Tulevaisuusajattelun lähtökohdat voidaan kiteyttää kolmeen pääperiaatteeseen:

1. Tulevaisuus ei ole ennustettavissa. Voimme muodostaa mielikuvia ja käsityksiä vain siitä, millaisia tapahtumia on edessämme – voidaan puhua useista vaihtoehtoisista tulevaisuuksista.
2. Tulevaisuus ei ole ennalta määrätty. Voimme pohtia sitä, mitä todennäköisesti tulee tapahtumaan, kun mietimme eri mahdollisuuksia.
3. Voimme vaikuttaa tulevaisuuteen teoillamme ja valinnoillamme. Sen vuoksi on tärkeää tietää, mikä on mahdollista, mikä todennäköistä ja mikä toivottavaa. Arvojen ja arvokeskustelun merkitys tulevaisuuden vaihtoehtojen pohtimisessa on siten väistämätön. (Rubin 2004c.)

Tulevaisuusajattelu vaikuttaa tapaamme kommunikoida oman itsemme ja samalla maailman, yhteiskunnan ja ympäristön kanssa. Tämä on erityisen tärkeää lapsille ja nuorille, jotka elävät yhä nopeammin muuttuvassa ja verkostoituvassa maailmassa. Tulevaisuusajattelussa mitkään uudet ajatukset tai ideat eivät ole sellaisenaan liian ihmeellisiä tai mahdottomia. Kenelläkään ei ole yksinoikeutta tulevaisuuteen. Mielikuvitus, luovuus ja ideointikyky ovat näkemyksellisen tulevaisuusajattelun edellytyksiä. (Rubin 2004b.)

OmaPajalla puhuin useamman kerran nuorten kanssa mahdollisesta, todennäköisestä ja toivottavasta tulevaisuudesta. Pohdimme konkreettisesti, miten toivottavasta tulevaisuudesta tulisi todennäköisempi. Esimerkiksi jos toivottavana tulevaisuutena on tulla seuraavana päivänä ajoissa pajalle, nuoret ehdottivat konkreettisiksi toimenpiteiksi erilaisia vaihtoehtoja: kannattaa mennä hiukan aikaisemmin nukkumaan, laittaa kello soimaan ja varata vaatteet valmiiksi. Näin on jo huomattavasti todennäköisempää, että ehtii aamulla ajoissa. Toivon, että yksinkertaiset konkreettiset esimerkit valottavat nuorille ajattelutapaa, jota heidän on mahdollisuus soveltaa muihinkin tulevaisuuden suunnitelmiin.

Omia ajatuksiani on esitelty haastattelussa Nuorisotyö -lehdessä (2013, 18–19), jossa haastan ammattilaisia seuraavasti:

Jokaisella on toivottu, mahdollinen ja todennäköinen tulevaisuus. On meidän nuorten kanssa työskentelevien aikuisten tehtävä tarjota heille uskoa ja mahdollisuuksia siihen, että toivottu tulevaisuus toteutuisi myös haastavassa elämäntilanteessa olevien nuorten kohdalla.

8 VUOROVAIKUTUS JA SOSIAALISET TAIDOT - PORUKKA

”Porukka” sana Pajanuoren tarpeet -mallissa on aiheuttanut minulle päänvaivaa. Aluksi käytin sanaa, mutta jotenkin vierastin sitä. Nuoret käyttivät myös jonkin verran sanaa ”ryhmä”, jota ryhdyin käyttämään tekstissäni. Käydessäni läpi nuorten ajatuksia ymmärsin, että kavennan itse sanalla ”ryhmä” nuorten ajatuksia. Heille porukkaan kuului ainakin ohjaajat, osa mainitsee myös muun henkilökunnan, toisten pajojen nuoret tai opiskelijat, miten ”koko talo on ollut tosi kiva, myös ruokalassa ja tupakalla hyvä olla”. Nuorten mielestä Sovinnolla on hyvä porukka. Nuorethan tarkoittavat tietysti yhteisöä. En kuitenkaan tahdo käyttää sanaa ”yhteisö”, koska nuorista ei kukaan puhunut yhteisöstä tai mistään sen tyyppisestä sanasta. Koska kyse on pajanuoren tarpeista, käytän sanaa ”porukka” kuvamaan pajanuorten tarvetta kuulua johonkin yhteisöön ja olla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa.

Nuoret nostivat pajajaksolla ja haastatteluissa esiin porukan tärkeyden oman motivaation ja jaksamisen tukena. Samoin sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot sekä positiivinen suhtautuminen yhdessä tekemiseen ja tulevaisuuteen nousivat esiin. Nuorille oli tärkeää hyvä porukka ja meininki, keskustelut ja uusiin ihmisiin tutustumine. Pajaryhmä oli myös uudenlainen ryhmä tehdä asioita. Nuori on voinut kotona miettiä jotain mukavaa tekemistä (esimerkiksi sieniretki, messut), mutta oman elämänpiirin ihmisten kanssa se ei ole ollut mahdollista. Hyvä porukka, kaverit, hyvä fiilis nousi isoon rooliin toiveissa jo ensimmäisenä päivänä. Nuoret luottivat toisiinsa ja keskustelivat avoimesti haastavistakin asioista ja tunteistaan. Haasteena oli joidenkin nega-

tiivinen suhtautuminen asioihin ja siitä seurannut paha mieli. Positiivisessa asenteessa nuoret ottivat pajajakson aikana huimia edistysaskeleita.

”Kaikki on avoimia ja kertoo asioistaan ja keskustellaan.”

”Mukava hauska kaveri.”

”Tutustunut uusiin ihmisiin.”

”Kiva porukka, keskustellaan yhdessä, uudet jutut ja ihmiset, puhutaan.”

”Olen jo pitkään halunnut sieneen mutta kotona kukaan ei lähde.”

”Yhteispelit ja leikit.”

”Tosi kiva porukka, hauskaa, voi olla oma itteni, ei vaikeeta olla, ei ahista yhtään.”

”Kaikki ollut positiivista, sinä, Hanski (eli Hanna-Riikka), muutkin kivoja, kiva porukka, työntekijät.”

”Porukka, ihmiset, koko talo on ollut tosi kiva, myös ruokalassa ja tupakalla hyvä olla. Viihtyy, kun ei rasismia.”

”Kivoja persoonia, Hanski kiva ohjaaja ja sinäkin.”

”Messut ja sieniretki, ollut puhetta kotonakin, mutta ei tule lähdettyä.”

”Kaikki mukavaa, puhuminenkin”

Yksi nuori otti haastattelussa esiin yhdessä valittamisen ja kuinka se lisää omaa jaksamattomuuden tunnetta. ”Yhteishenki, yhdessä valittaminen, ettei jaksaja ja ei jaksaa, kun kaikki valittaa, ettei jaksaa”. Hän oli itse myös hyvin aktiivinen valittaja. Nuori oli sama, joka nosti esiin kuinka ”Porukka, ihmiset, koko talo on ollut tosi kiva”. Tästä huomaa kuinka tärkeää on, että ohjaaja pitää yllä positiivista yhteishenkeä. Nuoret lähtevät helposti valittamaan omaa jaksamattomuuttaan, muut provosoituvat mukaan ja kierre on valmis.

8.1 Ryhmässä toimiminen

Julkisessa puheessa yhteisöllisyyden puute nähdään syynä ihmisten pahoinvointiin ja yhteisöllisyyttä tarjotaan lääkkeeksi moniin yksilöä koskeviin yhteiskunnallisiin epäkohtiin (Repo 2012, 3). Yksilöllisyyttä ja yhteisöllisyyttä ei voi kuitenkaan asettaa

vastakkain, vaan ne toteutuvat suhteessa toisiinsa. Molemmat edellyttävät toisen olemassaoloa: yhteisöt koostuvat yksilöistä, ovat enemmän kuin yksilöt yhteensä. Yksilöt taas tarvitsevat yhteisöjä kasvaakseen yksilöiksi ja toteuttaakseen yksilöllisyyttään. (Emt., 5.) Ryhmissä toimiessaan ihmiset oppivat ottamaan toiset huomioon ja kasvavat itse persoonina, tulevat hyväksytyiksi omina itsenään ja kykenevät oppimaan yhdessä sekä vuorovaikutustaitoja että muita tietoja ja taitoja. Tavoitteena on toimiva ryhmä, jossa jäsenet pyrkien samalla yhteiseen tavoitteeseen. (Kauhanen 2011, 7–8.) Yhteisöllisyys on ryhmän kehittyvä ominaisuus (Raina & Haapaniemi 2007, 34).

Ryhmän määritelmän kannalta on olennaista, että ryhmän sisäinen vuorovaikutus on sen jäsenille merkityksellistä (Repo 2012, 7). Ryhmän jäsenet ovat riippuvaisia toisistaan kahdella tavalla. Ryhmän jäsenet tarvitsevat toisiaan tehtävien suorittamiseksi. Jäsenillä on erilaisia vahvuuksia, kiinnostuksen kohteita, erikoisaloja, kokemuksia, tietoja, näkökulmia ja luonteenominaisuuksia, joiden avulla he pystyvät saavuttamaan tavoitteita, jotka ylittävät ne, joihin kukin jäsen pystyisi yksinään. Lisäksi ryhmän jäsenet tarvitsevat toisiltaan henkilökohtaista ja sosiaalista tukea, jotka ovat tehokkaan ryhmän yhdistäjiä. (Clarke 2002, 83.)

Ryhmän oppimista edistävää vaikutusta voidaan tarkastella seuraavasta neljästä näkökulmasta: Motivationaalinen näkökulma perustuu ajatukseen ryhmän yhteisestä tavoitteesta ja jäsenten välisestä positiivisesta keskinäisriippuvuudesta. Yhteinen tavoite motivoi työskentelemään silloinkin, kun oma kiinnostus ja innostus hiipuvat. Kognitiivisessa näkökulmassa ryhmät tarjoavat jäsenilleen kognitiivisia ristiriitoja. Ristiriidat pakottavat kunkin ryhmän jäsenen tarkastelemaan omia käsityksiään. Vertaisryhmän jäsenet voivat tukea toisiaan ylittämään tosiasiallisen kehitystason. Emotionaalinen näkökulma korostaa ryhmän vertaistukea. Kun tuntuu vaikealta, toisten tuki kannustaa ja vahvistaa. Lisäksi nuorten ja ohjaajan luottamus kehittymisprosessiin estää nuorta juuttumasta ongelmakohtiin. Sosialisointin näkökulmalla tarkoitetaan ihmisen kasvamista tietyn yhteisön jäseneksi. Uuden oppiminen voi olla ihmisen kehityksen kannalta mullistava prosessi, jossa käsitteellisen ajattelun lisäksi muotoutuu uudelleen oppijan identiteetti ja maailmankuva. (Repo 2012, 15–16.) Työpajalla par-

haimmillaan muotoutuu menestyvän nuoren identiteetti entisen ulkopuolisuuden sijaan.

Ryhmän kaksoistavoitteen teoria jakaa ryhmän toiminnan kahteen rinnakkaiseen prosessiin: tehtävä- ja tunneprosessiin. Jokaisella ryhmällä on jokin perustehtävä, joka määräytyy osin ulkoa päin. Jokaisessa ryhmässä käynnistyy myös tunnetason prosessi, joka on sidoksissa ryhmän kiinteyteen. Ryhmän kiinteys eli ryhmän jäsenten kokemus ryhmään kuulumisesta ja ryhmähenki tukevat perustehtävän mukaista työskentelyä. (Repo-Kaaranto 2007, 56–57.) Ryhmätyö kehittää myös nuoren vaativia ajattelutaitoja (Saloviita 2006, 46).

Bruce Tuckman kehitti 1960-luvulla ryhmän kehitysvaiheiden kuvauksen (emt., 63–64).

- ✓ Muodostuminen (forming). Ryhmän jäsenet tutustuvat toisiinsa ja ryhmä hankkii itselleen identiteetin. Mielestäni pajajakson alussa on tärkeää, että ohjaaja ottaa ryhmän haltuun ja keskittyy ryhmäyttämiseen ja luottamuksellisen suhteen luomiseen nuoriin. Pajajakson alkuvaiheessa on tärkeää myös käydä nuorten kanssa pajan tavoitteet ja luoda pelisäännöt sekä sopia mitä tapahtuu jos sääntöjä ei noudateta.
- ✓ Kuohuntavaihe (storming). Kun ryhmä on toiminut jonkin aikaa, ryhmän sisällä kehittyy ristiriitoja, jotka heijastavat erilaisia persoonallisuuksia ja valtapyrkimyksiä. Vaikka OmaPaja on yhteisö, jossa on tarkoitus kasvattaa nuoren roolia vastaanottavasta itsekin asioita päättäväksi, on ohjaajan auktoriteetti ja sen roolin ottaminen erittäin tärkeää. Negatiivisuus leviää ja konflikteja tulee. Ohjaajan on otettava vastuu ja uskallettava puuttua tilanteisiin. Muussa tapauksessa nuorten ryhmä jää kuohuntavaiheeseen ja nuorten kanssa toimiminen on pelkkää selviämistä päivästä toiseen.
- ✓ Mukautuminen (norming). Ryhmä tuntee yhteenkuuluvuutta ja on selvittänyt ristiriitansa. Mukautumisvaiheessa täytyy antaa nuorille aikaa, kannustusta ja pitää huolta, että kaikilla on mielekästä tekemistä. On tärkeää olla lähellä nuoria, jolloin nuoren on helppo lähestyä myös hankalammissa asioissa. Alussa sovittuihin pelisääntöihin on tärkeää palata tarvittaessa.

- ✓ Suoritusvaihe (performing). Ryhmä työskentelee aitona työryhmänä tavoitteiden saavuttamiseksi. Myös suoritusvaiheessa kun näyttää, että kaikki sujuu, on tärkeää pitää mielessä, että pajaryhmässä on aina nuoria, jotka tarvitsevat enemmän tukea osallistuakseen toimintaan. Myös mahdollisiin muutoksiin ryhmän kokoonpanossa, uuden nuoren saapuminen tai nuoren lopettaminen, on ohjaajan valmistauduttava etukäteen. Uuden jäsenen saapuessa tuettava nuorta ja ryhmää, että hän pääsee osaksi ryhmää ja käsiteltävä ryhmän kanssa tunteita nuoren lähtiessä.
- ✓ Hyvästijätö (adjourning). OmaPajalla ensimmäinen pilottijakso kesti kaksi kuukautta. Jälkeenpäin ajatellen turhan moni asia alleviivasi pajajakson kahden kuukauden kestoja. Suurimpana oli ehkä pilottijakson Sovinnon sanomat -lehtiprojekti. Alkuinnostuksen jälkeen lehden julkaisukuntoon saattaminen muodostui haasteeksi ja usein puhuttiin, kuinka lehti pitää saada valmiiksi, kun pajajakso loppuu. Samoin kerroin alusta asti nuorille, että olen mukana kaksi kuukautta. Mielestäni ryhmän lopettaessa viimeinen päivä on syytä huomioida, mutta ehkä korostimme liikaa viimeistä päivää, jatkoihan kahdeksan yhdestätoista nuoresta OmaPajalla pilottijakson jälkeenkin. Useampi nuori oli varmaankin pinnistänyt jaksamisensa äärimilleen ja asettanut ehkä tiedostamattaan tavoitteeksi kahden kuukauden pajajakson. Esimerkiksi läsnäoloihin tuli selkeä notkahdus pilottijakson jälkeen ja kaksi nuorista lopetti pajan palatakseen kuitenkin takaisin OmaPajalle.

8.2 Sosiaalinen vuorovaikutus

Pajan yksi tärkeimmistä asioista oli motivoida nuoria positiiviseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Tarvittaessa nuoret pystyivät pajalla kommunikoimaan kohtuullisella tasolla, mutta motivaatio vahvistaa sosiaalisia taitoja ja ymmärrys vuorovaikutuksen tärkeydestä kaipasi vahvistamista. Monet nuoret olivat hyvin ehdottomia mielipiteissään sekä kuuntelun, keskustelun ja vuorovaikutuksen taito oli hukassa.

Vuorovaikutuksen perusmuoto on keskustelu, jossa kieltä käytetään järjestelmällisesti, luovasti ja tavoitteellisesti ihmisten kesken. Vuorovaikutteisuus näkyy osallistujien

puheen ja kuuntelun vuorottelemisena ja siihen liittyvinä sanattomina toimintoina, ilmeinä ja eleinä. Keskustelu on tärkeä tunnekokemuksena ja psyykkisenä tasapainotekijänä. (Kauppila 2005, 179.) Kuuntelu on edellytys sille, että itse onnistuu ilmaisemaan sanallisesti asioita ja edustamaan itseään sosiaalisissa tilanteissa. Aktiivisen kuuntelun avulla viestitään hyväksyntää, ja se puolestaan lisää molemminpuolista ymmärtämystä. (Emt., 182.) Hyvään vuorovaikutukseen kuuluu positiivinen sosiaalinen kontakti, jonka syntymisen edellytyksenä on se, että ihminen tulkitsee toisen kontaktipyrkimyksen tai viestin myönteiseksi. Samoin keskinäinen luottamus on hyvän vuorovaikutuksen edellytys. (Emt., 70.)

Pohdin aiemmassa opinnäytetyössäni ”Tulevaisuuden suunnittelu -kurssi nuorten valmentavassa koulutuksessa” vuorovaikutuksen ja osallisuuden yhteyttä. Olen havainnut osallisuudella monta eri tasoa:

- ✓ nuori ideoi toimintaa, tutustumiskäyntejä tai käsiteltäviä teemoja, jolloin hän voi vaikuttaa isoihinkin kokonaisuuksiin
- ✓ nuori on osallisena keskusteluissa, jolloin hän pystyy vaikuttamaan käsiteltävän asian näkökulmiin
- ✓ nuori kuuntelee aktiivisesti keskustelua, jolloin hän saa uutta ajateltavaa
- ✓ nuori ei kuuntele vaan puuhaa omiaan, jolloin keskustelu menettää merkityksensä hänelle
- ✓ nuori ei anna muille tilaa keskustella vaan haluaa kertoa omia asiaan liittymättömiä tarinoita, jolloin hän vie aikaa muilta, eikä asia ei etene
- ✓ nuori mitätöi sanomisillaan tai naureskelulla muiden puheita, jolloin keskustelu voi tyrehtyä kokonaan

Jos osallisuutta ajatellaan vaikuttamisena joihinkin tapahtumiin, on myös kiinteästä ryhmästä poissaoleminen osallisuutta. Olen ryhmissä huomannut, että poissaoleminen vaikuttaa ryhmään usealla tavalla:

- ✓ asioita joudutaan toistamaan, mikä vie aikaa muilta asioilta
- ✓ usean nuoren poissaolo voi vaikuttaa sillä tavalla, ettei keskustelua välttämättä synny muutaman nuoren kanssa
- ✓ nuoret saattavat myös ajatella, ettei läsnäololla ole väliä, kun muutkin ovat poissa tai etteivät toiset nuoret pidä toimintaa läsnäolon arvoisena
(Tamminen 2011, 19–20.)

Sosiaalinen vuorovaikutus käsittää sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset taidot. Sosiaalisilla suhteilla tarkoitetaan sosiaalisen vuorovaikutuksen luonnetta ja erilaisia laadullisia piirteitä. Käsite sosiaaliset taidot taas kuuluu sosiaalisen kompetenssin alueeseen, joka sisältää myös joukon ihmisen sopeutumiseen liittyviä taitoja. (Kauppila 2005, 19.) Sosiaaliset taidot voidaan määritellä sosiaalisesti hyväksyttäväksi opituksi käyttäytymiseksi, joka luo edellytyksiä rakentavaan vuorovaikutukseen. Käyttäytyminen tuottaa positiivisia tuloksia ja auttaa välttämään negatiivisia seurauksia. Sosiaaliin taitoihin kuuluvat tietyt vuorovaikutustaidot, joista sosiaalisesti taitava henkilö suoriutuu onnistuneesti. Sosiaalisten taitojen alueella keskeisenä on ihmisten interpersonallinen käyttäytyminen, toiminta vertaisten ja ryhmien kanssa sekä viestinnän taidot. (Emt., 125–126.) Sosiaalinen taito tai sosiaalinen älykkyys on opittu kyky, joka on sisäistynyt ihmisen persoonallisuuteen (emt., 21).

Sosiaaliseen kanssakäymiseen kannustavat uskomukset, käsitykset, toiveet ja yhteiset tekijät, jotka saavat tukea ja vahvistusta kanssakäymisessä. Tosiasiassa ihmiset eivät tiedosta niitä tekijöitä, jotka heitä kuljettavat toisten lähelle tai vuorovaikutukseen heidän kanssaan. (Emt., 168.) Sosiaalisessa kanssakäymisessä tunteiden keskeinen tehtävä on toiminnan jäsentäminen ja ihmisen sopeuttaminen ympäristöönsä. Positiivinen tunnetila tekee toiminnan helpoksi ja sujuvaksi. (Isokorpi 2006, 128.) Jos ei osaa erottaa tunteita käyttäytymisestä, eniten hankaluuksia saa aikaan loukkaantumisen, harmistumisen, vihan, pelon tai kateuden tunteiden viriäminen (emt., 129).

Elämä koostuu sosiaalisista tapahtumista, episodeista eli vuorovaikutustilanteista, joilla kaikilla on oma merkityksensä ja vaikutuksensa. Episodeilla on alku, kehityskulku ja päätösvaihe. (Kauppila 2005, 73.) Sosiaalisilla episodeilla on erilaisia ja eritasoisia merkityksiä. Ne voidaan jakaa kolmeen tasoon: kognitiiviseen, sosiaaliseen ja emotionaaliseen tasoon (Emt., 75). Kahden tai useamman henkilön välinen kanssakäyminen muodostuu jatkuvasta tapahtumien seuraamosta, jossa usein on löydettävissä toistuvia kaavoja. Teot eivät koskaan ole irrallisia, vaan syntyvät aina jonkin muun toiminnan seurauksena ja johtavat joihinkin seurauksiin. (Isokorpi 2006, 14.)

Humanistisen vuorovaikutuksen malli on rakentunut sille periaatteelle, että ihmiset voivat omien kokemustensa perusteella auttaa niitä, joilla on samantapaisia ongel-

mia. Näkemyksen lähtökohtana on ihmisen itseisarvon korostaminen. Viime vuosina humanistinen lähestymistapa on ollut jäämässä sivuun ja länsimaissa on yleistynyt kilpailuyhteiskunnan vuorovaikutuksen malli, jossa keskinäinen hyvinvointi ei ole tärkeää vaan tuloksellisuus. Kilpailuyhteiskunnan vuorovaikutus on pinnallista, ihmiset eivät ole kovin sosiaalisia ja käyttävät esimerkiksi sähköisiä viestintävälineitä kontaktikeinona. (Kauppila 2005, 205–206.)

8.3 Sosiaaliset taidot

Sosiaalisia taitoja opitaan vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa. OmaPajalla monen nuoren viimeisin pidempiaikainen kodin ja kaveripiirin ulkopuolinen yhteisö oli peruskoulu. Puhuin pajalla yhden nuoren kanssa hänen negatiivisesta suhtautumisestaan ohjattuun tekemiseen. Hän tunnisti itse, kuinka hän käyttäytyi samalla tavalla kuin peruskoulussa. Siihen ympäristöön ja teini-ikään kuuluu usein auktoriteetin vastustaminen ja negatiivinen käyttäytyminen. Nuori oli yli kaksikymmentä vuotta, mutta hänellä ei ollut tarjoutunut mahdollisuutta kasvattaa sosiaalisia taitojaan. Kaikki opiskelu- ja työrytykset olivat kariutuneet muutamaan viikkoon. Tunnistettuaan haasteensa ja motivoituttuaan muutokseen, nuori pystyi muuttamaan käytöstään positiiviseen suuntaan.

Sosiaalinen tilannearviointi perustuu siihen informaatioon, jonka ihminen saa havainnoimalla ja analysoimalla tilannevihjeitä. Aikaisemmat kokemuksen määräävät sitä, mihin tilannevihjeisiin kiinnitetään eniten huomiota. Myös ihmisen asenteet vaikuttavat informaation käsittelyyn hyvin merkittävällä tavalla. (Emt., 40.) Vuorovaikutuksessa on mahdollista oppia huomaamaan, missä menevät omat rajat ja toisen rajat. On tietoisesti pyrittävä siihen, ettei riko toisten asettamia rajoja. Ihminen tarvitsee sisimpänsä suojaksi oman reviirin, jolle toiset eivät pääse luvatta tunkeutumaan. (Isokorpi 2006, 31.) Vuorovaikutukseen kuuluu aina erilaisia tavoitteita, jotka herkkä osapuoli voi havaita (Kauppila 2005, 25).

Henkilökohtaisiin sosiaalisiin taitoihin vaikuttaa jokaisen oma temperamentti, joksi sanotaan synnynnäistä, suhteellisen pysyvää erilaisuutta, joka tekee jokaisesta yksi-

lön (Isokorpi 2006, 74). Keltikangas-Järvisen (2006, 23) mukaan temperamentti on synnynnäisten valmiuksien tai taipumusten kokoelma, joka määrää yksilöllisen ja jokaiselle ominaisen reagoimis- tai käyttäytymistyylin. Temperamentti on siis tyyli, jolla ihminen toimii, mutta se ei kerro sitä, mikä motiivi ihmisellä on toimia tietyllä tavalla, eikä sitä, miten hyvin tai huonosti hän toimii. Keltikangas-Järvinen jatkaa, että osa näkee temperamentin tavaksi suhtautua ympäristöön, kuten uusiin ihmisiin tai yllättäviin tapahtumiin. Osa näkee myös reaktiot esimerkiksi nälän tunteeseen, vihan heräämiseen ja unen puutteeseen kuuluvan temperamenttiin. Samoin joidenkin mukaan temperamenttia ovat vain ulkoiset reaktiot ja osa ottaa mukaan myös tunteet ja niiden säätelyn.

Ympäristö vaikuttaa temperamenttiin ja temperamentti puolestaan herättää ympäristössä reaktioita, jotka vahvistavat tai heikentävät temperamenttipiirteitä. Vaarana on, että ihminen, jolla on haastava temperamentti, joutuu jatkuviin ristiriitoihin ympäristön kanssa ja negatiivinen vuorovaikutus puolestaan lisää kielteisen kehityksen todennäköisyyttä. (Isokorpi 2006, 86.) Sopeutumisvaikeudet eivät johdu temperamentista tai ympäristön vaatimuksista, vaan näiden yhteensopimattomuudesta (emt., 78). Ihmisten erilaisuuden johdosta vuorovaikutukseen liittyy helpommin väärinymmärtäminen kuin vastavuoroinen ymmärtäminen (emt., 126).

Kasvu- ja kehitysprosessi vaatii luopumista turvallisesta olotilasta ja suostumista tietämättömyyden ja epävarmuuden vaiheisiin. Vain vastustuksen kautta ihmisen olemassaolo kasvaa ja kehittyy. (Emt., 39.) Kauppila (2005, 22–24) tuo esiin sosiaalisten taitojen kehittämisalueina kommunikointi- ja viestintätaidot eli tuntemusten, halujen ja pyrkimysten välittäminen puheen ja sanojen kautta, sosiaalinen kyvykkyyden eli kyvyn tulla toimeen ihmisten kanssa ja toimia esimerkiksi ryhmissä ja neuvottelutilanteissa, sosiaalisen havaitsemisen ja herkkyyden eli taidon havaita toisen tilanne, sosiaalinen asema ja kyky tulkita myös sanatonta viestintää sekä empatian eli toisen ymmärtämisen ja kyvyn osallistua tunnetasolla toisen tilanteeseen. Sosiaalinen taitavuus on erityistaitavuutta, jonka perustana ovat aikaisemmat kokemukset ja sitä koskeva kehittynyt tietorakenne (emt., 131).

Prososiaalisen toiminnan voi määritellä yksilön tavoitteelliseksi käyttäytymiseksi, jonka tarkoitus on olla hyödyllistä sekä itselle että muille. Prososiaalisilla nuorilla on myönteisiä tavoitteita toisia kohtaan ja pätevyyttä toteuttaa näitä tavoitteita. (Levänen 2009.) Olen ollut pajatoiminnassa mukana erilaissa rooleissa usean vuoden ajan. OmaPajalla selkeästi voimakkaimmin nousi esiin se, että nuoret kannustavat toisia nuoria mukaan pajan toimintaan. Jo ennen aloitusta pajalle hakeutunut nuori kehotti kahta ystäväänsä hakeutumaan myös pajalle. Samoin nyt myöhemmin pajatoiminnan aikana, kun uusia nuoria on otettu OmaPajalle, on pajalaisten ystäviä hakenut mukaan toimintaan. Kaikilla näillä toisilleen tutuilla nuorilla on pitkä työttömyys ja toimettomuus takana. He ovat kantaneet positiivista vastuuta toisistaan. Kyseiset nuoret omaavat tästä näkökulmasta katsottuna prososiaalisia taitoja, mutta nuorten arkipäivän vuorovaikutus- ja sosiaalisissa taidoissa on ollut suuriakin haasteita.

Sosiaalinen kompetenssi mahdollistaa prososiaalisen toiminnan. Yksilöstä, jonka sosiaalista kompetenssia pidetään ominaisuutena, käytetään määritelmää ”sosiaalisesti pätevä”. Sosiaalisesti pätevä yksilö ei kuitenkaan välttämättä vuorovaikutuksessa toimi prososiaalisesti. On mahdollista, että nuorella on sosiaalista pätevyyttä, mutta syyt käyttäytymiseen eivät ole prososiaalisia. Samalla tavalla voidaan ajatella, että yksilöllä voi olla prososiaalisia syitä ja tavoitteita toiminnalleen, mutta pätevyyden puuttuessa hän ei onnistu toimimaan prososiaalisesti. (Emt., 2009.) Osalla OmaPajan nuorista on riittänyt kompetenssia kannustaa muita myös pajalla ollessa.

Sosiaalisten taitojen vajavuudet ovat yhteydessä nuorten itsetuntoon ja itseluottamukseen (Kauppila 2005, 129). Aikaisemmat sisäistyneet kielteiset kokemukset ovat vaanimassa uudestaan ilmenemisen mahdollisuutta uusissa ihmissuhdetilanteissa. Kysymys on usein siitä, millaisia tulkintoja ihmiset tekevät toisten viesteistä. Tulkinnaan omalta osaltaan vaikuttavat aikaisemmat kokemukset sekä minäkuvan ja itsetunnon ongelmat. (Emt., 32.) Vuorovaikutuksen ja yhteistyön haasteellisuus perustuu merkityksiin, eli ihmisen todellisuuden tulkintoihin siitä, miten asiat jollakin tietyllä hetkellä hänen mielestään ovat (Isokorpi 2006, 15).

Ihminen oppii ennakoimaan pettymyksen niin hyvin, ettei aseta itseään niille alttiiksi vaan pysyy turvallisissa rajoissa. Tällöin pettymyksen pelko ohjaa ihmisen toimintaa.

(Emt., 29.) Tunnetaidot myös ruostuvat käyttämättöminä ja aiemmin opitun saattaa jopa menettää. Myös elämän kolhut voivat vaurioittaa niin, että ihminen alkaa kadottaa emotionaalista kykyään. (Emt., 33.)

Kauppila (2005, 129–130) esittelee Libermanin, DeRisin ja Mueserin tunnistamat neljä syytä sosiaalisten taitojen puutteeseen, jota kuvaavat hyvin myös OmaPajan nuorten haasteita:

- ✓ Henkilö ei ole saanut riittävästi sosiaalisten taitojen opetusta eikä riittäviä hyviä malleja, joilta olisi voinut taitoja oppia.
- ✓ Ihmisen kohtaamat psykologiset ongelmat (esimerkiksi masennus, sosiaalinen ahdistus, yksinäisyys ja alkoholismi) estävät sosiaalisten taitojen kehittymisen.
- ✓ Ympäristön stressitekijät ja traumaattiset kokemukset aiheuttavat vetäytymistä ihmissuhteista ja sosiaaliset taidot jäävät puutteellisiksi.
- ✓ Joissakin tapauksissa sosiaalisten taitojen ongelmia aiheuttaa sosiaalisissa ympäristöissä tapahtuneet muutokset ja se ettei saa käyttäytymiseensä vahvistusta, johon aikaisemmin oli mahdollisuus.

Sosiaalisia ristiriitoja esiintyy tilanteissa, joissa ainakin yksi ihminen tai ryhmä kokee erilaisuuden sellaisella tavalla, että se rajoittaa toisen osapuolen elämää, omien ideoiden, tunteiden tai aikomusten oivaltamista. Ristiriitatilanteissa ihminen tuntee vastapuolen rajoittavan omaa toimintaansa. (Isokorpi 2006, 175.) Ihmisen persoona on tärkein ristiriidan ratkaisun työväline, joten omien ihanteiden ja varjopuolten työstäminen on ehdoton edellytys avoimelle vastapuolen kohtaamiselle. Mikään vikaan mennyt ristiriita tai toimintamalli ei korjaannu itsestään, joten on oltava valpas ja ryhtyvä toimenpiteisiin asian korjaamiseksi. (Emt., 180–181.) Ristiriitojen ratkaisuperiaatteita ovat ongelmatilanteen tunnistaminen, ongelman paikallistaminen ja määrittely, oman toiminnan tarkastelu, tunnesisältöjen tarkastelu, toisen näkökulman tarkastelu, vuorovaikutustilanteen tarkastelu, suoran viestinnän käyttö ja tietoisien etäisyyden otto tapahtumaan (emt., 194).

Sosiaalisten taitojen puute aiheuttaa monelle nuorille työttömyyttä. Vaarassa ovat erityisesti ne nuoret, jotka eivät tiedä, miten selviytyä sosiaalisissa verkostoissa ja vaativissa työelämäyhteyksissä. (Kauppila 2005, 159.) Tämä näkyy työpajatoimin-

nassa selvästi. Usein pohdimme alussa, miksi sosiaalisia taitoja ylipäättään tarvitaan ja hahmottamaan tilanteita, jossa ystävällisyydellä voisi saada positiivisemman lopputuloksen kuin negatiivisella lähestymistavalla.

9 YHTEISTOIMINNALLINEN OPPIMINEN - TEKEMINEN

OmaPajalla nuoret halusivat selkeää ohjaajan antamaa tekemistä. Annettuihin tehtäviin tarttuminen oli haasteellista, mutta haastattelujen perusteella tekemistä oli joidenkin mielestä liian vähän. Alussa, kun toivoimme nuorilta ajatuksia siitä, mitä nuoret haluaisivat tehdä, oli tekemisten suunnittelu haastavaa. Pajajakson aikana nuoret hiukan enemmän tottuivat esittämään mielipiteitään, mutta kyllä he loppuun asti olivat hyvin voimakkaasti vastaanottajan roolissa. Selkeät annetut tehtävät toimivat ja nuoret tekevät niitä kohtuullisesti. Tekemisen tärkeys nousi esiin: sitä pitää olla reilusti, tylsää jos ei ole, välillä on tyhmää tekemistä, ärsyttää, kun toiset ei tee, ei jaksakaan tehdä mitään ja mukava tehdä asioita. Mielenkiintoista on että, kävimme intohimoisia keskusteluja inhosta työtä kohtaan. Nuorten mukaan työssä pomo negatiivisesti määrittelee, mitä työaikana pitää tehdä ja antaa tehtäviä eli tekee juuri sitä mitä he toivoivat meidän ohjaajina tekevän.

”Pitää tehdä jotain, ettei tule masennus.”

”Ihan tykännyt päässyt tekemään - muuten möllöttäisi.”

”Hyvä, kun ei ollut pakko tehdä tiistaina sketsiä.”

”Tylsää, ihme juttuja, jotka ei kiinnosta yhtään, Face Blogi.”

”Hyvä juttu kun tekemistä kokoajan.”

(Ei ole niin mukavaa.) ”Juttujen askartelu ja kun pitää omia ajatuksia laittaa paperille.” ”Turhat jutut Jouluhulinat.” ”alkuvaiheessa askartelut nyt ei mitään”

Tekemistä, ei niin masentunut kaikki päivät, piristänyt paljon.”

”Tehtiin yhdessä työ.”

”Nauttinut Liikkamyly.”

(On mukavaa.) ”Kaikki saat tehdä hommia, askartelu, tehtävät.” ”Työpaikan haku.” ”Oppinut paperihommia. ”Työnhaku ja CV.”

”Joskus ehkä tekemisen puute.”

”Joku tehtävä on ja ei ole fiilistä, jos vaikka puhelin rikki ei fiilistä.”

”Lehti kivaa sai käyttää omia kykyjä. Kahden vuoden jälkeen sain tehtyä (sarjakuvan) innostuin kuvataiteesta, nyt voisi tehdä kotonakin.”

”Tykännyt kun saanut tehdä omia, oltu joustavia.

OmaPajan nuorilla oli edellisestä johonkin toimintaan osallistumisesta keskimäärin 10,4 kuukautta, ja usealla toiminta oli kestänyt päiviä tai korkeintaan viikkoja. Osa nuorista ei käytännössä ole tehnyt mitään pidempiaikaista peruskoulun jälkeen. OmaPajan nuorilla on ollut haasteena mielekkään tekemisen löytäminen työttömänä. Aktiivinen ja sisällöltään hyväksyttävä ajankäyttö nähdään hyvän ihmisyyden mittarina ja työttömällä nuorella on käytössään ylimääräistä vapaa-aikaa, jolle pitäisi keksiä työn kompensoivaa tekemistä (Ylikännö 2011, 165). Mielekkään tekemisen löytäminen voi kuitenkin olla vaikeaa, kun työ ei ole tuomassa elämään rakennetta, sisältöä, toimeentuloa ja sosiaalisia suhteita, ja toimeentulokin on niukka. Työttömän pitäisi siis olla aktiivinen, vaikka edellytykset sille olisivatkin heikot. (Emt., 23.)

Nuoret eivät miellä työttömyyskorvauksilla elämistä yhtä kielteisenä kuin aiemmin. Sosiaalinen leimautuminen on pienempää, kuin vielä muutama vuosikymmen aiemmin, ja tutkimusten mukaan työ elämän itseisarvona olisi menettänyt merkitystään. (Emt., 164.) Turusen (2011, 15) tutkimuksen mukaan taas työasenteet eivät kuitenkaan ole löystyneet nuorten palkansaajien keskuudessa vaan pikemminkin päinvastoin. Hänen mukaansa huomattava vähemmistö 18–29-vuotiaista palkansaajista lopettaisi palkkatyön kokonaan, jos se ei olisi enää taloudellisesti välttämätöntä. Nuoret palkansaajat pitävät kiinni saavutetuista eduistaan (työpaikastaan), tai toisen tulkinnan mukaan palkkatyö näyttää edelleen olevan keskeinen osa palkansaajan identiteettiä, koska siitä ei ainakaan kokonaisuudessaan haluta luopua. Sitoutumista kutsutaan esimerkiksi työn imuksi. Ero tutkimuksissa on mielenkiintoinen, sillä Ylikännö tutki työttömiä ja Turunen työssäkäyviä nuoria.

Ansiotyö ei ole ainoastaan keskeinen osa elämänkulkua ja toiminnan lähde, vaan sillä on myös merkitystä sille, keitä olemme, kuinka elämme ja millainen hyvinvointimme on. Toisin sanoen työ määrittää identiteettiä, mahdollistaa taloudellisen toimeentulon ja vaikuttaa muillekin elämänalueille, kuten perheeseen ja vapaa-aikaan. Työllä on myös vaikutusta terveyteemme ja hyvinvointiimme. (Jokisaari 2002, 69.) Eräänä päivänä ajatukseni oli puhua nuorten kanssa erilaisista työurista (osa opiskelee pidempään, osa menee töihin jo aikaisemmin, on pätkätöitä, välillä työttömyyttä, lasten saanti katkaisee työuran, opiskella voi myös aikuisena ja työn ohessa, voi vaihtaa alaa, on mahdollista osallistua esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan) vähentääkseni painetta tulevaisuudesta. En päässyt kuin sanaan työura, johon oli kertynyt joillakin nuorilla valtavasti negatiivista latausta, ja keskustelu lakkasi yhteen saan ja isoon negatiivisyyteen. Pohdimme aihetta myöhemmin, jolloin en käyttänyt työura -termiä, ja saimme aikaiseksi mielenkiintoisen keskustelun erilaisista vaihtoehdoista ja työn mielekkyydestä. Palkkatyötä on perinteisesti pidetty tekijälleen toimeentuloturvan lähteenä ja nykyään yhä enemmän myös itsensä toteutuksen välineenä. Edelleen työ voidaan kuitenkin nähdä sosiaalisen järjestyksen perustana ja yhteiskuntaan osallistumisen väylänä. (Emt., 1.)

Nuorten työpajatoiminnassa puhutaan muun muassa sosiaalisista taidoista, vuorovaikutustaidoista ja elämän taidoista. Myös päihteetön elämä tai vaikka rahan käyttö, asunnon ja työn hakeminen vaativat erilaisia taitoja. Opiskelussa ja työelämässä pärjääminen vaativat esimerkiksi oppimisen taitoja. Taitojen kehittymisen taustalla on aina oppiminen. Monet liittävät oppimisen käsitteenä kouluun, mutta tiedolla ja oppimisella on monta tasoa. Syvimmillään tieto on oman käyttäytymisensä tiedostamista ja kriittistä reflektointia sekä käyttäytymisen tietoista muuttamista. (Hämäläinen & Heiskala 2011, 68.) Yhteisöllisen toiminnan luomisessa on oleellista, että kaikki ovat osallisia. Dialogisuuden avulla yhteisö oppii jotakin uutta yhdessä: luodaan yhteisymmärrystä, joka tuskin syntyisi yksin keneltäkään. (Nurmi 2009, 53.)

9.1 Taustaa

Haluan nostaa yhteistoiminnallisen oppimisen mallit esimerkiksi malleista, jotka tukevat ryhmämuotoista pajatoimintaa ja tekemistä pajalla. Yhteistoiminnallisuus tukee osallisuutta, sosiaalisten taitojen kehittymistä, minäpystyvyyden vahvistumista ja vertaistukea, kaikkea sitä, mitä pajatoiminta voi parhaimmillaan tarjota. Kehittämistyöni työpajakontekstista johtuen ja yhtenäisyyden vuoksi käytän termiä ohjaaja, vaikka alkuperäistekstissä puhuttaisiin esimerkiksi opettajasta. Oppilaasta tai opiskelijasta puhuttaessa käytän termiä nuori, oppija tai ryhmän jäsen, jotka ovat luontevia termejä, koska kehittämistyöni liittyy nuorten ryhmämuotoiseen työpajatoimintaan ja sen ohjaamiseen. Yhteistoiminnallisen oppimisen malleissa puhutaan usein ryhmän jakamisesta pienryhmiin. Kannattaa muistaa, että työpajaryhmä on usein jo valmiiksi pienryhmä verrattuna esimerkiksi 20–30 oppijan luokkiin.

Yhteistoiminnallinen oppiminen on 1970-luvulla syntynyt pedagoginen suuntaus, jossa ryhmä on organisoitu keskustelua käyviksi ja tehtäviä tekeviksi pienryhmiksi. Lähestymistavassa korostetaan jokaisen ryhmän jäsenen aktiivista osallistumista yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi ja ryhmän jäsenten positiivista keskinäisriippuvuutta. (Repo-Kaarento 2007, 33.) Yhteisöllisen oppimisen teemat ovat kuitenkin olleet sosiiaalipsykologisen tutkimuksen kohteena ainakin 1800-luvun lopulta alkaen (Repo 2012, 1). Amerikkalainen Morton Deutsch kehitti 1960-luvulla teorian ryhmien tavoite-riippuvuuksista. Teorian mukaan ryhmän jäsenet voivat olla toisistaan riippuvaisia kolmella tavalla. Positiivinen riippuvuus syntyy, kun ryhmän jäsenten menestys on riippuvainen muiden menestyksestä. Toisistaan negatiivisesti riippuvaisia ryhmän jäsenet ovat, kun yhden menestys on toisen menestyksen tiellä. Kyse on tällöin kilpailuasetelmasta. Jos riippuvuutta ei ole, kyse on yksilöllisestä työskentelystä. (Saloviita 2006, 22.) Teoriaa pidetään yhteistoiminnallisen oppimisen (yhtenä) taustajatoksena.

1990-luvulla ryhdyttiin puhumaan yhteistoiminnallisen oppimisen sijaan tai rinnalla yhteisöllisestä oppimisesta (Repo 2012, 11). Repo (2012, 33) vertailee yhteistoiminnallista ja yhteisöllistä oppimista viitekehyksensä yliopisto muun muassa seuraavasti: oppimiskäsitys yhteistoiminnallisessa oppimisessä on kognitiivinen, humanisti-

nen ja konstruktivistinen, yhteisöllisessä oppimisessa taas kognitiivinen, konstruktivistinen ja sosiokonstruktivistinen. Sosiaalipsykologinen tausta yhteistoiminnallisessa oppimisessa on ryhmädynamiikka ja sosiaalisen keskinäisriippuvuuden teoria, kun taas yhteisöllinen oppiminen nojautuu sosiaalinen konstruktionismin ja sosiokognitiivinen ristiriidan teorioihin. Soveltamisen mahdollisuuksiksi yliopistossa Repo näkee, että yhteistoiminnallinen oppiminen tarjoaa sosiaalipsykologiseen tietoon perustuvia työtapoja sekä mahdollisuuden toteuttaa yhteisöllistä oppimista ja muodostaa tasa-arvoisia, ei-kilpailevia ryhmiä. Yhteisöllinen oppiminen tarjoaa taas viitekehyksen ymmärtää oppimisen sosiaalisia ulottuvuuksia. (Emt., 33.) Usein yliopisto- ja korkeakouluopetuksen yhteydessä puhutaan mieluummin yhteisöllisestä oppimisesta ja ehkä vierastetaan erityisesti sanan toiminnallisuus käyttöä. (Emt., 14.) Työpajaympäristöä taas sana kuvaa mielestäni hyvin. Perustuuhan työpajapoiminta paljon konkreettiseen tekemiseen ja tekemällä oppimiseen.

Voidaan puhua myös yhteisöllisestä pedagogiikasta, jonka peruseriaatteisiin kuuluu, että yhteisön jäsenet tarvitsevat toisiaan, kaikkien osallistuminen omin ehdoin on tärkeää, jokainen on oppimassa ja motivaation ylläpitäjänä on positiivinen riippuvuus muista ryhmän sisäisen tai ryhmien keskinäisen kilpailun sijaan (Raina & Haapaniemi 2007, 160). Raina ja Haapaniemi (2007, 27) toivovat yhteisöllisen pedagogiikan tuovan lisäarvoa yhteisökasvatukseen, yhteistoiminnallisten opetusmenetelmien sekä oppivan yhteisön (tai organisaation) käsitteisiin.

He puhuvat kasvattavasta ryhmästä, jonka tavoitteet voi jakaa kolmeen osaan:

1. Tunnealueen tavoitteet ovat turvallisuuden tunne, kiinnostus oppimiseen (motivaatio) ja itsetunnon tukeminen. Työkaluja ovat ryhmän yhteinen leikkiminen ja vapaa-aika, yhteiset tuntomerkit ja sopimukset, ohjaavat keskustelut sekä ryhmien väliset kisailut.
2. Sosiaalisten taitojen tavoitteet ovat vastuunotto, toisten auttaminen ja tasa-arvoinen työskentely. Työkaluja ovat kehityskeskustelut ryhmän tai sen johtajan kanssa, johtajuudesta sopiminen ja sen kierrättäminen, ryhmäläisten sisäinen palautejärjestelmä ja tehtävistä sopiminen ryhmän sisällä.
3. Oppimisen tavoitteet ovat tietojen ja taitojen oppiminen tehokkaasti ja syvästi. Työkaluja ovat oppiminen erilaisissa kokoonpanoissa; yksin, pareittain

tai ryhmissä, ohjaaja kertoo jonkin asian yhdelle, josta tulee asiantuntija, joka neuvoo muita, vertaisopettaminen se, joka osaa hyvin neuvoo muita ja keskustelevalle yhdessä oppiminen. (Emt., 39.)

9.2 Syitä mallin valintaan

Riittävät sosiaaliset taidot, tunne-elämän tasapainoinen kehittyminen ja hyvä motivaatio oppimiseen ovat nuoren osallistuvaksi kansalaiseksi kasvun edellytyksiä, ja näitä kaikkia ihmiset parhaiten oppivat juuri hyvin toimivassa yhteisössä (emt., 155). Yhteistoiminnallisen oppimisen avulla pyritään kehittämään nuorten sosiaalisia taitoja ja tehostamaan ryhmätyötä. Yhteistoiminnallisuuden ajatellaan sitouttavan nuoria työskentelyyn ja siten lisäävän motivaatiota ja vähentävän häiriköintiä oppimistilanteissa. (Repo-Kaarento 2007, 35.)

Identiteetin kehittymiselle on tärkeää, että oppimiseen kuuluu keskustelua ja ajatus-tenvaihtoa ja että on tilaa ja lupa tuoda esille oma suhtautuminen käsiteltävään asiaan. Ohjatussa pienryhmäkeskustelussa tiedon projisointi syvenee ja se on monipuolisempaa kuin yksin työskennellessä. Samalla jokainen vertaa omia näkökulmiaan, suhtautumistaan ja muutosprosessiaan toisten nuorten näkemyksiin. (Emt., 24.) Kun nuori saa mahdollisuuden jakaa omia ajatuksiaan toisille nuorille, oma ajattelu tulee itsellekin paremmin näkyväksi (Repo 2012, 190). Oppimisprosessi on emotionaalinen eli ryhmä vahvistaa oppimismotivaatiota, toisten nuorten tuki kannustaa ja lohduttaa sekä vertaisryhmä kannattelee nuorta, kun hänellä on oppimisen haasteita tai kun hän epäonnistuu (emt., 24–25). Nuorten ryhmä muodostaa tietoa luovan ja kehittävä yhteisön, jossa yksilöt ja ryhmät työskentelevät ymmärtääkseen aihettaan paremmin (emt., 14).

Yhteisöllisyys on parhaimmillaan voimavara ja sen vahvistumista voidaan tietoisesti tukea. Yhteisöllisyyteen liittyy aina yhteisiin tavoitteisiin ja sääntöihin sitoutumista, mikä samalla kuitenkin rajoittaa yksilön vapautta (emt., 187). Yhteisöllisyys vaatii yhteisön jäseniä joustamaan omista tavoitteista yhteisen edun hyväksi sekä noudattamaan sääntöjä, jotka voivat tuntua nuoren kannalta turhilta ehkä naurettaviltakin. Yh-

teisön jäsenten autonomiaa sekä mahdollisuutta liittyä ryhmään siten, että ryhmässä syntyy neuvotellen yhteiset tavoitteet, on kunnioitettava. (Emt., 196.)

OmaPajan pilottijaksolla tehtiin töitä ryhmässä, nuoret osallistuivat toimintaan ja kykujensä mukaan sen suunnitteluun. Yhteisöllisyys ja yhdessä kasvaminen olivat kiinteä osa toimintaa. Kehittäisin pajan ajatusta ja toimintamalleja tuomalla yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteita kiinteämmäksi osaksi pajatoimintaa. Se tukisi vielä vahvemmin nuoren oppimista ja kokonaisvaltaista kehitystä.

9.3 Tunnuspiirteitä

Yhteistoiminnallisesta oppimisesta puhuttaessa positiivinen keskinäinen riippuvuus nousee tärkeimmäksi elementiksi. Positiivinen keskinäinen riippuvuus syntyy, kun yhden menestys merkitsee myös toisen menestystä. (Kagan & Kagan 2002, 41.) Esimerkiksi nuoret voivat pohtia ryhmässä vastausta johonkin kysymykseen, ideaa, ajatusta tai mielipidettä. Ryhmän yhteistä kantaa kysytään pohdinnan jälkeen yhdeltä ryhmän jäseneltä. Tällaisessa tilanteessa jäsenillä on positiivinen keskinäinen riippuvuus ja nuoret varmistavat, että jokainen ryhmässä tietää yhteisen vastauksen. (Emt., 42.) Ryhmän sisäinen positiivinen keskinäisriippuvuus kannustaa vastavuoroiseen auttamiseen, lisää keskinäistä luottamusta, tukea, hyväksyntää ja toisista pitämistä. Kilpailullisessa ryhmässä, jossa vallitsee negatiivinen keskinäisriippuvuus, esiintyy usein torjuntaa, epäluottamusta ja vastamielisyyttä nuorten välillä. (Repo 2012, 8.) Yleensä suositaan heterogeenisiä ryhmiä, etenkin niiden sosiaalisten vaikutusten takia ja koska ne auttavat erityisesti heikoimmin uusia asioita omaksuvia nuoria (Saloviita 2006, 37).

Saara Revon (2012, 29–30) mukaan yhteistoiminnallisella oppimisella on neljä keskeistä tunnuspiirrettä. Ryhmän jäsenten positiivinen keskinäisriippuvuus, joka syntyy kun ryhmän jäsenet tarvitsevat toisiaan saavuttaakseen omat tavoitteensa. Parhaimmillaan yksilölliset tavoitteet saadaan kytketyksi koko ryhmän yhteiseen tavoitteeseen. Kun ryhmä työskentelee yhteistä tavoitetta kohti, jokainen jäsen on tietoinen omasta vastuualueestaan ja sen merkityksestä yhteisen tavoitteen saavuttamisessa.

Yksilöllinen vastuu toteutuu, kun oppiminen tapahtuu yhdessä toisia auttaen, mutta kuitenkin niin, että jokaisella on vastuu omasta oppimisestaan. Heterogeeniset ryhmät nähdään voimavarana, ja erilaisin menetelmin huolehditaan siitä, että ryhmä pystyy käyttämään erilaisuutta hyväkseen. Vuorovaikutteinen viestintä ja sosiaaliset taidot, joiden harjoittelu kuuluu tärkeänä osana yhteistoiminnalliseen oppimiseen. Oppimisen ja ryhmän toiminnan arviointia tehdään jatkuvasti. Arviointi koostuu yksilön ja ryhmän edistymisen arvioinnista. Yksilön edistymisessä kiinnitetään huomiota aiheen oppimiseen sekä itse oppimiseen ja opiskeluun liittyvien taitojen arviointiin. Yhteistoiminnallisen oppimisen kannalta on tärkeää arvioida myös ryhmän toiminnan sekä kunkin nuoren ryhmätyötaitojen kehittymistä. Arvioidaan kehittymistä, kuten sitä, miten ryhmä on pystynyt työskentelemään yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi sekä kiinnitetään huomiota ryhmän kiinteyteen, me-henkeen ja arvioidaan, onko se riittävä yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Yksilön ja ryhmän arvioinnissa itsearviointi on tärkeää.

Timo Saloviita (2006, 45) taas määrittelee yhteistoiminnallisen oppimisen tuntomerkit seuraavasti: osallistujien suora, kasvotusten tapahtuva vuorovaikutus, positiivinen keskinäisriippuvuus, yksilön vastuu eli jokainen ryhmän jäsen on vastuussa siitä, että tuntee ja tietää ryhmän toiminnan ja päätökset, sekä yhtäläinen osallistuminen, joka on varmistettu esimerkiksi jokaisen omalla roolilla ryhmässä.

Rakenteellinen lähestymistapa yhteistoiminnalliseen oppimiseen käsittää neljä peruseräatetta: samanaikainen vuorovaikutuksen, yhtäläinen osallistumisen, positiivinen keskinäinen riippuvuuden ja yksilöllinen vastuun. Vuorovaikutus on peräkkäistä, jos nuoret osallistuvat toimintaan vuorotellen esimerkiksi kertomalla mielipiteensä tai ajatuksensa käsiteltävään asiaan. Tällainen vuorovaikutus on rajoittavaa ja tehotonta sekä vie paljon aikaa. Samanaikaisessa vuorovaikutuksessa aktiivisia osallistujia on enemmän kuin yksi. Ryhmissä keskusteltaessa nuoria on äänessä ryhmän lukumäärän verran. Pareittain keskusteltaessa puolet nuorista pääsee yhtä aikaa kertomaan mielipiteensä. (Kagan & Kagan 2002, 39.) Yhtäläisessä osallistumisessa on tärkeää pitää huolta siitä, ettei vain ryhmä keskustele, joka tarkoittaa usein, että puhelijain ja reippain on äänessä. Ryhmäkeskustelun sijaan mieluummin yksilöt voivat kertoa vuorotellen ajatuksessa ryhmän muille jäsenille. Näin jokaisella nuorella on yhtäläinen

kertojan rooli. (Emt., 40.) Pelkästään se, että nuoret sijoitetaan ryhmiin ja heitä käsketään työskentelemään yhdessä, ei johda yhteistoiminnallisuuteen (Johnson & Johnson 2002, 108). Yhteistoiminnallista oppimista soveltaessaan ohjaaja rakentaa oppimistilanteen niin, että ryhmän jäsenet tarvitsevat toisiaan eli ovat positiivisesti keskinäisriippuvia, päästäkseen yksilöllisiin oppimistavoitteisiinsa (Repo 2012, 9). Yksilöllinen vastuu merkitsee, että jokainen jäsen on vastuussa omasta oppimisestaan tai panoksestaan. Esimerkiksi ryhmässä työskennellessä kuka tahansa voi joutua kertomaan ryhmän vastauksen tai yhteisen mielipiteen. Tällöin jokainen on vastuussa olla mukana, kuunnella ja oppia ryhmän kanssa. (Kagan & Kagan 2002, 42.)

David ja Roger Johnsonin (2002, 109–110) mukaan yhteistyön keskeiset elementit, joita tarvitaan yhteistoiminnallisissa hankkeissa, ovat: Positiivinen keskinäinen riippuvuus, joka syntyy ymmärtäessä olevansa yhteydessä toisiin niin, että ei voi onnistua elleivät hekin onnistu (ja päinvastoin). Kasvokkain tapahtuva kannustava vuorovaikutus, jonka tarkoitus on auttaa, tukea, rohkaista ja kehua toistensa oppimisponnistuksia. Yksilöllinen vastuu, joka ilmenee silloin, kun kukin yksittäisen nuoren suoritus arvioidaan ja tulokset palautetaan ryhmälle ja yksilölle. Lisäksi on tärkeää, että ryhmän jäsenet tietävät kuka tarvitsee apua. Sosiaaliset taidot ovat tärkeitä, jotta ryhmä toimisi yhteistoiminnallisesti. Osallistujat tarvitsevat vuorovaikutustaitoja ja taitoja toimia pienessä ryhmässä. Taidot eivät synny automaattisesti, vaan niitä on harjoiteltava ja niiden käyttöä motivoitava. Ryhmän suorittamassa prosessoinnissa ryhmän jäsenet keskustelevat siitä, kuinka hyvin he ovat edistyneet kohti tavoitteita. Ryhmien on kuvailtava, mistä jäsenten toimista on ollut apua ja mistä ei, ja päätettävä, mitä käyttäytymistapoja on syytä jatkaa ja mitä on muutettava.

Yhteistoiminnallisuutta kannattaa mielestäni käyttää työpajaympäristössä kaikenlaisissa tilanteissa. Yhteistoiminnallinen ryhmä voi pohtia ja etsiä tietoa yhdessä oli kyse sitten autonrenkaan vaihtamisesta, terveellisen aamupalan koostumuksesta tai tupakoinnin hyödyistä ja haitoista.

9.4 Tukevat elementit

Kaikki yhdessä tekeminen ja pohtiminen ei ole yhteistoiminnallista, ja johda välttämättä oppimiseen ja muutokseen. Pajatoiminnassa kannattaa panostaa tietoisesti oppimista tukeviin elementteihin. Nuori tarvitsee tukea kaikessa oppimisessa, jossa hän on tiedostanut tarpeen muuttaa vanhaa käsitystä tai toimintatapaa, mutta ei ole vielä omaksunut uutta. Vertaisryhmässä jaetaan myös oppimisen ilon ja onnistumisen kokemuksia. (Repo 2012, 16.) Yhteisöllistä oppimista tukevia työtapoja voidaan kehittää yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteiden pohjalta (Johnson & Johnson 2002). Oppimista tukevat muun muassa oppimistilanteiden tasa-arvoisuuden vahvistaminen pienryhmiä hyödyntämällä, yhteisen kielen kehittäminen riittävän yhteisen keskustelun avulla, yhteisen tavoitteen kirkastaminen ja yksilöllisen vastuun korostaminen suhteessa yhteiseen tavoitteeseen, ryhmän tavoitetta tukevan ilmapiirin luominen ja ylläpitäminen sekä ryhmän toiminnan arvioiva ja teoriaa hyödyntävä reflektio toimintaa ennen, sen aikana ja sen jälkeen (Repo 2012, 195).

Ohjaajan tehtävä on rakentaa ympäristö, jossa tehtävät ja niiden yhteistoiminnallinen rakenne edistävät oppimista kulloisenkin tavoitteen suuntaisesti (Repo-Kaaranto 2007, 44). Ohjaajalla on myös tärkeä emotionaalinen merkitys innostajana sekä kannustavan ilmapiirin luojana (Repo 2012, 184). Ilmapiiriin vaikuttaa ohjaajan persoonallisuus ja asenne, mutta myös se, kuinka ohjaaja organisoii ryhmän ja tehtävät (Repo-Kaaranto 2007, 61). Yhteistoiminnallinen ohjaustilanne järjestetään niin, että nuorilla on mahdollisuus olla katsekontaktissa toisiinsa, jolloin heidän vuorovaikutuksensa helpottuu (emt., 39). Työskentelyn hyvään sujumiseen tarvitaan paljon pelisääntöjä ja toimintamalleja (Saloviita 2006, 56).

Oppimista ja vastuun jakoa ryhmässä voidaan tukea, sekä oppimisprosessin erilaisia näkökulmia tuoda esiin, antamalla jokaiselle toiminnallinen rooli, esimerkiksi tarkastaja, materiaalin hankkija, kirjuri, raportoiija, turvaaja ja yhteen sovittaja. On tärkeää kierrättää rooleja, jotta jokainen saa tilaisuuden toimia kaikissa rooleissa. (Cohen, Lotan, Whitcomp, Balderrama, Cossey & Swanson 2002, 146). Repo-Kaarento (2007, 93) lisää rooleiksi vielä puheenjohtajan ja kyseenalaistajan sekä ajanottajan, kriitikon ja avunpyytäjän. Aina käytetään (ymmärtämisen) tarkastajaa, joka tehtävänä

on huolehtia, että kaikki saavat tarvitsemansa avun (Cohen ym. 2002, 146; Repo-Kaarento 2007, 93).

Johtajuus on ryhmän ominaisuus, joten johtajaton ryhmä on tuuliajolla. Ryhmän tehtävä, kokoonpano ja ajallinen kesto määrittelevät johtajuuden laadun. (Raina & Haapaniemi 2007, 64.) Ryhmissä voidaan käydä johtajuuskeskusteluja, ja on erittäin tärkeää tehdä sopimuksia vallan- ja vastuun jaosta (emt., 122). Itseohjautuvissa ryhmissä on se ongelma, että ne eivät pysty aina parhaalla mahdollisella tavalla ohjaamaan itseään, ja ainakin kehittyäkseen ryhmät tarvitsevat ulkopuolisen peilausta omalle työskentelylleen. Ryhmien johtajana voi toimia esimerkiksi nuorten ohjaaja. (Repo 2012, 32.)

Koska ohjaajalla koko ryhmän johtajana on valtaa, hän säätelee ryhmän toimintaa omalla käytöksellään ja sillä, minkälaista käyttäytymistä hän pitää suotavana ja mitä vältettävänä (Repo-Kaaranto 2007, 84). Yksi tärkeimmistä ohjaajan tehtävistä on rohkaista ja innostaa tehtävään liittyvää vuorovaikutusta nuorten kesken. Ensimmäinen askel vuorovaikutukseen on löytää luonnostaan kiinnostavia, houkuttelevia ja monipuolisia tehtäviä, joita tehdessään nuorten on vaihdettava ajatuksia ja aineistoja. Tarkastajan nimeäminen auttaa myös edistämään vuorovaikutusta. Tärkeää on, että ohjaaja ei ole pitkään yhden ryhmän luona ja anna jäsenille yksityiskohtaisia ohjeita ja laajoja tietoja, kun ryhmätyöskentely on käynnissä. (Cohen ym. 2002, 147.) Esimerkiksi tehtävän antaminen tehtäväkorttina vähentää ryhmien suullisen ohjaamisen tarvetta (emt., 144). Tehtävän tai pohdittavan asian tulee olla tarpeeksi väljä, jotta ryhmälle omalle pohdinnalle ja tiedonhauille jää tilaa.

Ryhmän ohjaaminen on vuorovaikutteinen prosessi. Ohjaaja arvioi etukäteen, millaisia taitoja nuorilla on ja millaiset valmiuden heillä on oppia ja toimia ryhmässä. Ohjaustilanteessa ohjaaja tarkkailee aktiivisesti ryhmätyöskentelyä ja punnitsee, toteutuu-ko ennakkosuunnitelma. Vuorovaikutteinen ohjaaminen vaatii ohjaajalta kykyä ihmetellä oppijan lailla sekä valmiutta muuttaa suunnitelmia tilanteen niin vaatiessa. (Repo-Kaarento 2007, 128–129.) Yhteistoiminnallisessa työskentelyssä nuoria rohkaistaan keskustelemaan, olemaan toistensa kanssa vuorovaikutuksessa, tekemään ja myös liikkumaan (Saloviita 2006, 54).

Oppimisen edistymisen kannalta monipuolinen ja positiivinen palaute koettiin Revon (2012, 184) tutkimuksessa tärkeimmäksi elementiksi. Tunnustuksen antaminen matalan statuksen nuorille eli niille, joiden ryhmä odottaa epäonnistuvan, on erityisen tärkeää ja parantaa matalan statuksen nuorten osallistumista. Tunnustuksen antaminen pitää olla julkista ja ohjaajan on näytettävä yhteys nuoren osoittaman kyvyn ja ryhmän tekemän työn välillä. Tunnustuksen on oltava myös täsmällinen niin, että nuori ja ryhmä tietävät tarkkaan, missä nuori onnistui. Tunnustuksen tarkoitus on kohentaa nuoren itsetuntoa. On myös erittäin tärkeää lisätä matalan statuksen nuoren kompetenssia koskevia odotuksia ja lisätä heidän vuorovaikutuksensa määrää. (Cohen ym. 2002, 142–143.). Elisabeth Cohenin tutkimusten mukaan yhteistoiminnalliset työtavat tasoittavat nuorten statuseroja esimerkiksi monikulttuurisissa opetusryhmissä (Repo-Kaarento 2007, 36).

Nuoren on tärkeää kasvaa kriittiseksi oman työnsä suhteen. Yhteistoiminnalliseen oppimiseen kuuluu kiinteästi oman ja ryhmän työn jatkuva seuranta ja arviointi. Ryhmä arvioi itse itseään ja parantaa työskentelyään. Ohjaajan tehtävä on vahvistaa arviointi ja tukea nuorten omaa ohjautumista. (Koppinen & Pollari 1995, 12.) Toisaalta kilpailu ryhmässä pyritään minimoimaan (Repo-Kaarento 2007, 33), mutta toisaalta kilpailun ja ristiriitojen kanssa toimeen tuleminen on osa yhteisöllisen oppimisen tavoitetta, joten niitä ei ole tarkoitus organisoida kokonaan pois (Repo 2012, 14). Reflektio voidaan kohdistaa omiin havaintoihin itsestä ryhmän jäsenenä, ryhmän muiden jäsenten toimintaan ja koko ryhmän toimintaan (Repo-Kaaranto 2007, 136).

9.5 Haasteita

OmaPajalla yhdessä tekemiseen liittyi haasteita. Usein haasteet liittyivät heikkoihin sosiaalisiin taitoihin tai nuoret eivät nähneet yhdessä tekemisen merkitystä ja omaa rooliaan ryhmässä. Yhteistoiminnallisuuden vihollisia ovat ryhmän jäsenten epätasa-arvo ja erilaiset statukset. Todelliset ja kuvitellut erot estävät ryhmän jäseniä toimimasta kunnioittavasti toisiaan kohtaan. Tällöin nuoret eivät aina havaitse, että kaikilla on opittavaa toisilta. (Emt., 42.) Joskus jopa hyvä ja rakentava ehdotus torjutaan siksi, että esittäjän status ryhmässä on heikko (emt., 84).

Lähes kaikkeen oppimiseen liittyy myös epämiellyttäviä tunteita. Tilanne voi herättää huolestuneisuutta, ahdistusta, noloutta, nöyryytystä pelkoa tai jopa kauhua. Aikaisemmat kokemukset suuntaavat nuoren havaintoja ja tulkintoja uudessa tilanteessa. Oppimiseen tulee iloa ja rentoutta, kun koee, että kaikki oppimisen ja opiskelun herättämät tunteet ovat sallittuja. (Emt., 52–53).

Oppiminen kytkeytyy minäkuvaan. Jos uuden oppiminen vaatii oman minäkuvan tai identiteetin uudelleen tarkastelua, oppimisen vastustaminen on ymmärrettävää. Kun minäkuva muuttuu, joutuvat kaikki minää koskevat käsitykset uudelleen tarkasteltaviksi. (Emt., 54.) Juuri tähän tarvitaan aikaa ja turvallista työpajaympäristöä. Tarvitaan aikaa ja kokemuksia, jotka kasvattavat minäpystyvyyden tunnetta, koska oppiakseen ja sietääkseen vaikeitakin tunteita ihmisen on luotettava omiin kykyihinsä ja voimavaroihinsa (emt., 55).

Cohenin mukaan ryhmätyössä päädytään helposti valmiisiin ratkaisuihin silloin, kun pitäisi käyttää aikaa rauhassa eri vaihtoehtojen punnitsemiseen. Ryhmä voi olla myös kykenemätön päätöksentekoon. Statuserojen vuoksi ryhmä voi olla johtajien vietävissä. Ryhmän sosiaalinen paine voi estää kriittisen arvioinnin. Woolfolkin mukaan ryhmätyö voi olla myös liian hauskaa, jolloin työnteko kärsii. Myös mitä suurempi ryhmä on, sitä helpommin ryhmässä on niin sanottuja vapaamatkustajia. (Saloviita 2006, 28–29.) Vapaamatkustuksen ongelman ratkaisemisessa auttavat juuri aikaisemmin kuvatut positiivinen keskinäisriippuvuus ja yksilöllinen vastuu.

Ryhmälle on tärkeää pysyvyys ja jäsenten sitoutuneisuus. Myös poissaoleva vaikuttaa ryhmädynamiikkaan. Jäsenen ollessa poissa muut voivat kokea, että poissaolija on hylännyt heidät tai ei pidä ryhmän toimintaa enää niin tärkeänä. (Repo-Kaaranto 2007, 58.) Pajalla poissaolot olivat usein kierre ja ”kun muut eivät ole paikalla tai ajoissa en tule minäkään” -asenne harmittavan yleinen. OmaPaja ryhmässä oli myös havaittavissa pelkoa ”pinkoksi” leimautumisesta, jos oli paikalla muiden ollessa poissa.

Yksi jäsen voi tuhota tai sabotoida ryhmän toiminnan, mutta yksi ei kykene sitä rakentamaan (Raina & Haapaniemi 2007, 94). Oppiminen ryhmässä vaatii erityisiä tai-

toja nuorilta, ja oppimista edistävän vuorovaikutuksen ohjaaminen erityisiä taitoja ryhmänohjaajalta (Repo-Kaaranto 2007, 140). Jos käytetään yhteistyöhön perustuvia työtapoja, tulee vuorovaikutustaitoja opettaa ja harjoitella, muutoin yhdessä toimiminen on liian vaikeaa (Raina & Haapaniemi 2007, 125). Aito dialogi nuorten kanssa on jatkuva ammatillinen haaste. Vuorovaikutteinen oppiminen tarjoaa ohjaajalle mahdollisuuden uudistua ja kehittyä omassa ammatissaan. (Repo-Kaaranto 2007, 140.) Haasteita kohdatessa yhteisöllisyyden kehittäjältä edellytetään kärsivällisyyttä ja lujaa uskoa siihen, että parempaa on tulossa (Raina & Haapaniemi 2007, 158). Yhteistoiminnallisuuden ja yhteisöllisyyden kehittäminen oli pajalla haastavaa, mutta oli erittäin palkitsevaa huomata kuinka ajan mittaan nuoret alkoivat tukea toisiaan ja tavoitella yhteisiä päämääriä.

10 NUORTEN HAASTEITA, MUUTOKSIA, MOTIVAATIOTA JA TOIVOA

Kokonaisuudessaan ohjaajan näkökulmasta OmaPajan pilottijakso oli onnistunut. OmaPajan pilottijaksoon sisältyi kuitenkin runsaasti haasteita, jotka useimmat liittyivät juuri nuorten ensimmäisenä päivänä esiin nostamiin haasteisiin eli ryhmän ja oma paikalla oleminen, myöhästymisen ja sitoutuminen toimintaan. Nuoret tunnistivat jo alussa kompastuskivensä ja loppuhaastatteluissa esiin tulleet haasteet ja pettymykset olivat juuri niitä, jotka aluksi mietityttivät.

Taulukko 3. Nuorten haasteina olivat paikalla oleminen, myöhästyminen ja sitoutuminen

	Ajatuksia haasteista pajan alussa (kirjoitettu)	Todellisia haasteita ja pettymyksiä pajan lopussa (haastattelut)
Ryhmän ja oma paikalla oleminen	Jos ihmiset ei tuu paikalle Kukaan ei tule paikalle	"Aika hyvin, paljon poissa." "Välillä ei mitään järkeä, kun muut ei ole paikalla." "Jos ihminen on pois, jos ei ilmoita."
Myöhästyminen	Herätys Pelkään nukkua pommiin Jaksaa tulla joka aamu	"Huonosti nyt itteni takia, aamuherääminen."
Sitoutuminen	Jos kylästy Pidän motivaatiostani kiinni Jos ei mennyt hyvin	"Ei mitään vikaa paitsi oma motivaatio." "Vähän huonoa, mutta lähtee käyntiin, akuutti psykiatriasta aika ja lääkitys." "On muuten mennyt hyvin, nyt ei ole pariin viikkoon jaksanut." "Putki juttu (kotona) masentanut, on off rakkaus, nyt hyvin, vaikeeta asua yksin, olen tosi omillani."

OmaPajajaksoon sisältyi hyvin paljon positiivista. Kysyin nuorilta loppuhaastattelussa "Kun olet ollut pajalla onko omassa elämässäsi tapahtunut muutoksia?" ja "Mitä on tärkein asia mitä ole oppinut?" Omana tavoitteenanihan oli että, nuoret saavat pajalta tukea juuri niihin haasteisiin, joihin tarvitsevat, näkevät tulevaisuutensa positiivisena ja kokevat, että heillä on voimavaroja kohdata myös tulevaisuudessa eteen tulevat haasteet. Haastattelun aikana nuoret olivat vielä mukana Sovinnon pajatoiminnassa.

Nuoret saavat pajalta tukea juuri niihin haasteisiin, joihin tarvitsevat.

"Tuun tänne ja olen negatiivinen. Sä käännät sen pois ja tulee parempi olo."

"Kouluun hakeminen, etsinyt paikkoja, lukio." (Nuori ilmoittautui ja suoritti kaksi ensimmäistä kurssia aikuislukiossa syksyn aikana.)

"On niin kuin pointti arjessa. On mihin menee joka aamu. Nyt, kun olin poissa, meni monta päivää maatessa, yritän pitää rytmiä."

”Arkea muuttanut, kesä meni dokatessa, nyt vähentynyt.”

”Sain asunnon viime viikolla.”

”On mulla vähän, en tiää vieläkään mikä musta tulee. Tuntuu, että näin on pitänyt mennä ja paja on oikea paikka. Teen tässä takas repimistä arkeen, paja vetää pois asunnottomuudesta.”

Nuoret näkevät tulevaisuutensa positiivisena.

”Varmaan paja muutti tulevaisuutta kun pakotit hakemaan kouluun.”

”Halusin tehdä järkevää. Nyt näen 2-3 vuotta eteenpäin. Saan ammatillisen koulutuksen. Ennen en tiennyt. Nyt jatkan uraa. Alussa vähän ekyksissä.” (Nuori sai oppisopimuspaikan.)

”Vaikka kotiasia, jos en olisi lähtenyt pajalle, en olisi lähtenyt pois kotoa, oisin vain jäänyt ja en olisi nähnyt mikä minulle on parasta.”

Nuoret kokevat, että heillä on voimavaroja kohdata myös tulevaisuudessa eteen tulevat haasteet.

”Oon paljon erilainen, enemmän kokemusta, tietoa, motivaatiota jatkaa elämää.”

”Pitää ottaa vakavasti, kuunnella muiden toiveita, mihin haluaa työllistyä tulevaisuudessa.”

”Hanki työ tai koulutus, tee elämässä jotakin, ei istua kotona, paja antaa motivaatiota.”

”Olla täsmällinen, oppinut tekemään hakemuksia työhön ja kouluun, parempaa ajan viettoa, käyttämään ajan hyvin.”

”Mä olen oppinut tärkeitä asioita aikaisemmin, tämä on korostanut niitä.”

”Hyväksyä kaikki ihmiset. ennen vähän rasistinen, tullut ystävällisemmäksi, aikuistunut käynyt hoitamaan asioita, tullut aikuisempi olo, kun pajalla vanhempiakin.”

Nuoret määrittivät tarpeensa pajalla: paikka, aika, porukka ja tekeminen. Niin kuin Pajanuoren tarpeet -mallissa kuvaan, tarpeet liittyvät syklisesti toisiinsa tukien nuoren kasvua ja voimavaroja kohdata tulevaisuus ja sen haasteet.

10.1 Motivaatio

Pajanuoren tarpeet -mallissa nostan motivaation tärkeäksi elementiksi, joka sekä kiinnittää nuoria pajan toimintaa että tarpeiden täytyessä motivoi siirtymään pajalta eteenpäin. Käsitteenä motivaatio on hyvin monitahoinen ja laaja. Motivaatio liitetään usein tiedostettuun ja tavoiteorientoituun toimintaan halutun päämäärän saavuttamiseksi (Luomalahti 2005, 135). Motivaatio vastaa kysymykseen, miksi ihminen asettaa tietynlaisia tavoitteita. Teorioissa, joissa keskitytään ihmisen biologiseen olemukseen, motivaatio ja motiivit yhdistetään tarpeisiin. Kun ympäristössä on jokin asia, joka tyydyttäisi tietyn tarpeen, ihmisessä käynnistyy motivoitunut käyttäytyminen. Saavuttamisen tarve ohjaa käytöstä tarpeiden tyydyttämisen suuntaan. Epäonnistumisen pelko taas saa välttämään epämiellyttäviä tunteita. Epäonnistumisen pelko vaikuttaa käyttäytymiseen yleensä niin, että asiat jätetään kokonaan tekemättä. (Malmberg & Little 2002, 128.)

Sisäinen ja ulkoinen motivaatio vaikuttavat tavoitteiden asettamiseen. Sisäisesti motivoituneen tavoitteet ovat sellaisia, joita hän haluaa itse. Ulkoisesti motivoitunut toimii sen perusteella, mitä muut haluavat. Usein nuorille on jo pitkään ulkoisesti määritelty kotona, koulussa, TE- ja sosiaalitoimistossa, mitä heidän pitää tehdä. Takana voi olla huostaanotto, pakkohoito, lasten- tai nuorisokoti. Sisäistä motivaatiota ei usein ole tai epäonnistumisen pelko estää yrittämisen. Yleisesti melkein kaikki tavoitteet koko ihmisen elämänkaareissa ovat muiden asettamia, mutta sosialisoinnin kautta ne voivat muuttua sisäisiksi motiiveiksi. (Emt., 129.)

Sisäisesti motivoituneessa toiminnassa tyydytys tulee itse tekemisestä, ei niinkään tekemisen seurauksista, esimerkiksi ulkoisista palkkioista. Sisäisen motiivin kohdalla ei voida puhua aikomuksesta tai sitoutumisesta tiettyyn tavoitteeseen, koska motiivin tavoitteena on toiminnassa saavutettu mielihyvä (Niitamo 2002, 43). Sisäinen motivaatio pohjautuu esimerkiksi yksilön tarpeisiin, kiinnostuksen kohteisiin sekä päämääriin, kun taas ulkoinen motivaatio on lähtöisin ympäristöstä esimerkiksi yhteisön yleisestä ilmapiiristä ja toimintakulttuurista (Luomalahti 2005, 136). Ulkoapäin annetut, ympäristön kannustamat ja palkitsevat tavoitteet saattavat johtaa yksilön tavoittelemaan sellaisia tavoitteita, joita hän ei tunnepohjaisesti halua (Niitamo 2002, 49).

Ympäristöt, jotka sallivat perustarpeiden tyydyttämisen, lisäävät sisäistä motivaatiota, ja muunlaiset ympäristöt vähentävät sitä (emt., 41).

Motivaatioon liittyy useita yksilöllisiä tekijöitä, jotka yhdistyvät yksilölliseen tavoitteen asettamiseen ja halukkuuteen osallistua oppimista tai ponnistelua vaativiin tehtäviin. Näitä ovat yksilölliset suoriutumistarpeet, epäonnistumisesta aiheutuvat pelot, erilaiset oppimiseen liittyvät orientaatiot (kuten tehtävä- ja ego-orientaatio) sekä oppimis- ja suoritustavoitteet. Tavoitteiden valintaan ja motivaatioon vaikuttavat myös minäkäsitys, omanarvontunto ja minäpystyvyyssuskomukset sekä arvot, asenteet ja mielenkiinnon kohteet, jotka suuntaavat mieltymyksiä tiettyihin asiasisältöihin, tehtäviin ja menettelytapoihin. (Kaartinen 2005, 56.)

Yksilö käyttää sekä palaute- että ennakointiprosesseja motivoitakseen itseään, ottaa oppia omista kokemuksistaan ja pyrkii ennakoimaan käyttäytymisensä tuloksia ja tuoksia. Sekä vahva että heikko itsetunto ja itseluottamus opitaan ”elämän oppimisprosesseissa” saaduista sosiaalisista palautteista. Eheän persoonallisuuden ja myönteisen itsetunnon kehittämiseksi tarvitaan sekä kannustavia että realistisia oppimiskokemuksia. (Emt., 62–63.) Motivaatiota voidaan tehostaa vahvistamalla pystyvyyssuunnunnetta, luomalla arvostava ilmapiiri sekä auttamalla nuorta tiedostamaan omat vahvuutensa ja kehittämiskohteensa (Partanen 2011, 209). Yksilö motivoituu parhaiten sellaisiin tavoitteisiin, jotka ovat hänelle itselleen merkityksellisiä ja tukevat hänen minäkäsitystään. Myös kokonaisvaltainen oppiminen tähdentää minäkäsityksen ja motivaation yhteyttä. (Luomalahti 2005, 149.)

Motivaatio ja sitä heijastavat henkilökohtaiset tavoitteet ovat yhteydessä psyykkiseen hyvinvointiin. Toisaalta sellaiset henkilökohtaiset tavoitteet, jotka auttavat ihmistä tulevien haasteiden ja kehitystehtävien ratkaisussa, näyttävät johtavan hyvään psyykkiseen hyvinvointiin. Toisaalta taas esimerkiksi itsensä kehittämiseen liittyvät tavoitteet (muun muassa halu kasvaa ihmisenä, oman jaksamisen epäily ja oman tulevaisuuden pohdinta) vaikuttavat psyykkiseen hyvinvointiin ja monissa elämäntilanteissa lisäävät masennusta. Itseen liittyviin tavoitteisiin suuntautuminen johtaa helposti negatiiviseen märehtimiseen ja itsessä vellomiseen. (Salmela-Aro & Nurmi 2002a, 159.) Onkin erittäin tärkeää, että pajalla lähdetään pohtimaan tulevaisuutta positiivisen ot-

teen kautta. Samoin olennainen osa oman kehityksen suuntaamista on löytää tasapaino omien toiveiden ja kiinnostusten sekä niiden toteutettavuuden välille (Jokisaari 2002, 72).

10.2 Nuorten toivo

Kaija Tikkanen (2012) on tehnyt nuorten toivoa käsittelevän väitöskirjan, jonka mukaan nuorten toivo on jokapäiväisen elämän peruselementti, levollista turvallisuutta, tieto ystävien, perheen ja kodin pysyvyydestä sekä luottamusta parempaan huomiiseen, itseen, omaan tekemiseensä, tulevaan ja tavoitteiden saavuttamiseen sekä myös luottamusta Jumalaan, johonkin suurempaan. Nuorten toivon ylläpitäminen tarvitsee nuoren omaa luottamusta toivon olemassa oloon ja toisen kunnioitusta nuoren toivoa kohtaan. Toivo kannattelee nuorta eteenpäin elämässä ja auttaa häntä jaksamaan. Se kannustaa nuorta ja antaa hänelle voimaa odottaa asioiden toteutumista. Lisäksi toivo muistuttaa häntä paremmasta elämästä. (Emt., 38–39.)

Elämän uteliaisuuden säilyttäminen on osa tulevaisuuteen uskomista. Uteliaisuus ylläpitää nuorten toivoa motivoimalla heitä joka päivä elämässä eteenpäin. Se saa nuoret kokeilemaan uusia asioita, vaikka elämä tuntuisi pysähtyneen paikalleen. Haaveiden ja tavoitteiden asettaminen ovat toivoon liittyen tärkeässä asemassa nuorten elämän suunnittelussa. Mitä tarkemmin nuori tietää, mitä hän tahtoo tulevaisuudeltaan, sitä vahvemmin hän asettaa tavoitteensa. Tavoitteiden toteuttamisessa on tärkeää motivoida itseään. (Emt., 42.)

Nuorten toivon ylläpitäminen ja vahvistaminen koostuvat nuorten omasta sekä toisten ihmisten nuorten toivoon kohdistuvasta toiminnasta. Nuorten oma toivoon kohdistuva toiminta jakautuu mielensisäiseen ja konkreettiseen toimintaan. Mielensisäinen toiminta on myönteistä asennoitumista elämään, tulevaisuuteen suuntautumista, elämän jatkuvuuden muistamista sekä menneen ymmärtämistä. Myönteinen asennoituminen saa nuoret etsimään uusia keinoja tilanteesta selviämiseen ja luottamaan keinojensa toimivuuteen. Tulevaisuuteen uskomisen merkitsee nuorille uskoa siihen, että asiat voivat olla paremmin. Elämän jatkuvuuden muistaminen auttaa nuoria hy-

väksymään nykyisen tilanteensa, ja antaa heille siten hyvät mahdollisuudet jatkaa eteenpäin elämäänsä. Menneen ymmärtäminen auttaa nuoria löytämään tarkoituksen kärsimyksilleen sekä saamaan kokemuksen siitä, etteivät heidän kokemansa kärsimykset olleet turhia. (Emt., 41–43.)

Konkreettinen toiminta taas liittyy kulttuuriin, suhteessa toiseen tapahtuvaan toimintaan, nuorten omaan luovuuteen ja ympäristöön. Kulttuuriin liittyvä toiminta nuorten toivon ylläpitäjänä ja vahvistajana on musiikin kuuntelemista, elokuvien katsomista ja lukemista. Suhteessa toiseen tapahtuva toiminta on sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä, uskon liittyvää yhteyden ylläpitämistä korkeimpaan voimaan, yhdessä liikkumista, lemmikin kanssa tapahtuvaa toimintaa ja vapaaehtoistyön tekemistä. Nuorten oma luova toiminta toivon ylläpitäjänä ja vahvistajana koostuu musiikkiin liittyvästä toiminnasta, kirjoittamisesta ja piirtämisestä. Ympäristöön liittyvä nuorten toivoa ylläpitävä ja vahvistava toiminta koostuu luonnossa toimimisesta ja matkustamisesta. Konkreettinen toiminta ylläpitää ja vahvistaa nuorten toivoa mahdollistamalla nuorille heidän tavoittelemiensa asioiden kokemisen. (Emt., 44–51.)

Pajalta nuoret kaipasivat paikan, aikaa, porukan ja tekemistä, jotka ovat pajanuorten sanoja kuvaamaan hyvin samoja asioita, kuin Tikkasen tutkimuksen nuorten toivoa ylläpitämät asiat. Tikkasen tutkimuksessa toisten ihmisten nuorten toivoa ylläpitävä ja vahvistava toiminta koostuu nuorten elämisen perusedellytysten turvaamisesta, aidosta välittämisestä sekä toivon puheeksi ottamisesta nuorten kanssa. Elämän perusedellytysten turvaaminen on nuorten perustarpeista huolehtimista ja turvallisen ympäristön luomista. Nuoren toivon kannalta olisi tärkeää, että häntä rakastetaan ja hän on tärkeä omana itsenään, ilman suorittamista. Aito välittäminen on välittämisen osoittamista, mahdollisten ongelmien huomaamista ja niiden ratkaisemisessa auttamista, aitoa läsnäoloa ja nuorten ohjaamista oikeisiin valintoihin. Toivon puheeksi ottamisen nuoret kokivat myönteisenä asiana. Toivosta pitäisi puhua. Nuoret pitäisi pysäyttää miettimään omaa toivoaan, mistä se koostuu ja miten he ylläpitävät ja vahvistavat sitä. (Emt., 58–61.) Tätä pajatoiminta on parhaimmillaan. Toiminnassa mukana oleminen antaa ohjaajalle mahdollisuuden haastaa nuori pohtimaan ja nuorelle mahdollisuuden keskustella ja esittää mieleen tulevia kysymyksiä. Nuorten mielestä

ainoa varma asia elämässä on muutos, ja tietoisuus elämän jatkuvuudesta lohdutti nuoria silloin, kun he kokevat toivonsa olevan heikko. (Emt., 43)

11 LOPUKSI

Kehittämistyöni kirjallisessa raportissa olen kertonut OmaPajan käynnistämisestä osana Sovinto ry:n työpajatoimintaa. Kerroin raportissani ensin nuorten elämäntilanteesta yleisesti ja Sovinnosta. Kehittämistyön taustaksi kerroin sosiaalisista innovaatioista, tapaustutkimuksesta, havainnoinnista, haastattelusta ja eettisyydestä. OmaPaja osiossa avaan nuorten taustoja sekä peilaan heidän ajatuksiaan tarpeisiin ja tarpeiden tyydyttymiseen. Nuorten ajatuksen pohjalta olen koostanut Pajanuoren tarpeet -mallin, jossa näkyy paikka, aika, porukka ja tekeminen tarpeiden syklisyys. Peilaan tarpeita kehittämistyössäni teorioihin: hyvinvointi - paikka, minän vahvistumien - aika, vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot - porukka ja yhteistoiminnallinen oppiminen - tekeminen. Lopuksi kerron vielä nuorten ajatuksia muutoksesta ja oppimisesta pajalla sekä kerron motivaatiosta ja nuorten toivosta.

Työni tarkoitus on tuoda esiin nuorten toiveita ja tarpeita. Uskon, että OmaPajan nuorten tarpeet ovat suurelta osin yleistettävissä muillekin pajoille ja erilaisiin nuorten yhteisöihin. Tärkein asia minkä toivon vahvistuvan kaikille haastavassa elämäntilanteessa olevien nuorten kanssa työskenteleville on, että he kartoittaisivat, tukisivat ja vahvistaisivat nuorten perustarpeita. Toivon, että eivät pelkästään nuorisovalan ammattilaiset vaan kaikki nuorten kanssa työskentelevät ymmärtävät puutostarpeiden täyttymisen tarpeellisuuden ennen kehitystarpeita.

Kokoan seuraavan sivun kaavioon pajanuoren tarpeet paikka, aika, porukka ja tekeminen SWOT analyysin pohjalta kunkin osa-alueen vahvuuksiin, mahdollisuuksiin, heikkouksiin ja uhkiin

	Paikka	Aika	Porukka	Tekeminen
Vahvuudet	Tuki muutokselle ohjaajilta, etsiviltä nuorisotyöntekijöiltä, sairaanhoitajalta	Säännöllisyys: arkipäivisin usean tunnin ajan ja nuorten pitää tulla paikalle myös huonoina päivinä	Yhteisöllisyys ja yhteenkuuluvuus sekä vertaistuki ja kannustus	Konkreettisten tuotosten kautta onnistumisen kokemuksia, tehtävissä oman elämän ja tulevaisuuden pohdintaa, liikunta ja retket aktivoivat
Mahdollisuudet	Joustava rakenne ja ohjaus - monipuolisesti variaatioita	Muutos omassa minäkuvassa ja ajattelutavassa, jotka johtavat muutoksiin koko elämässä	Uusia ystäviä myös esim. raittiiseen vapaa-aikaan, yhdessä kasvaminen ja vahvistuminen, todellinen kulttuurien kohtaaminen ja yhteisöllisyys	Oman mielenkiinnon kohteen löytyminen tai aktivointi
Heikkoudet	Ei rahallista porkkanaa, ja nuori on yksin tekemässä lähtemispäätöstä aamuisin	Myöhästymiset ja poissaolot, jos nuori ei ole paikalla, ei ole myöskään aikaa työstää asioita	Kun ajatuksena on antaa kaikille mahdollisuus, riski liian haastavaan persoonaan on olemassa	Mikään toiminta ei sovi jokaiselle ja jatkopolkujen löytäminen on haastavaa
Uhat	Toiminnan pysyvyys ja rahoitus Jos nuoren voimavarat eivät riitäkään, saa nuori epäonnistumisen kokemuksen. Tarjotaan mahdollisuus mahdollisimman matalalla kynnyksellä. Milloin tarjotaan epäonnistuminen?	Nuori tietäen tai tietämättään toimii toisten ponnisteluja hajottavasti	Negatiivinen vertaisuus yhteisössä, jossa paljon haastavassa elämäntilanteessa olevia ja vähemmistöryhmiä sekä päihteet ja fyysinen tai henkinen konflikti	Epärealistinen oletus omasta osaamisesta ja jaksamisesta tuottaa epäonnistumisia, joten realistinen kuva omasta tilanteesta voi olla iso pettymys

Kaavio 2. SWOT pajanuoren tarpeista

Kaikki yksitoista OmaPajan aloittanutta nuorta kävivät kahden kuukauden pilottijakson loppuun. Jakson loppuvaiheessa yksi nuori koki, ettei hänen kärjistynyt elämäntilanteensa mahdollistanut pajan jatkumista. Kaksi nuorista vaihtoi työpajaa Sovinnon sisällä toinen kiinteistö- ja toinen puupajalle. Loppujen kahdeksan kanssa jatkoimme sopimuksia OmaPajalle seuraavalle kahden kuukauden jaksolle. Kaksi nuorista jättyi pois pajatoiminnasta lähes heti toisen jakson alettua. Molempien sopimus oli pakko purkaa poissaolojen takia. Nuoriin säilyi kuitenkin kontakti ja he olivat itsekkin sitä mieltä, että sopimuksen purkaminen oli ainoa vaihtoehto. Molemmat nuoret halusivat kuitenkin palata OmaPajalle. Toisen nuoren sopimus ehti olla poikki vajaat kaksi viikkoa ja toisen noin kuukauden. Pajatoiminnasta he olivat poissaolojen takia pidempään poissa. Nuoret kertoivat ymmärtäneensä pajan arvon poissa ollessaan. ”Kun aloitin, lähti vähän itsekseen menemään vaan. Nyt kun tuli tauko ja joutui päättämään, että aloittaa uudestaan on motivaatiota eri tavalla ja minnekkä muuallekkään sitä voisi mennä.” Varsinkin toinen nuorista oli palannut tauon aikana entisiin toimintamalleihin ja todennut, ettei enää halua sitä elämää itselleen.

Oli hienoa, että toisen jakson aikana kaksi nuorista sai oppisopimuspaikan ja yksi opiskelupaikan, jotka he aloittivat jakson jälkeen. Toisen jakson jälkeen yksi nuorista jatkoi paja-aikana aloittamaansa aikuislukiota. Kolmen nuoren sopimusta ei ollut mahdollisuutta jatkaa sitoutumishaasteiden takia. Heille jäi Sovinnon etsivien nuorisotyöntekijöiden tuki. Kolme jatkoi OmaPajalla.

Kehittämistyön keskeinen haaste on syventää kykyämme ymmärtää todellisuuden erilaisia ilmiöitä ja niiden välisiä yhteyksiä (Aaltola 2007, 20). Ainakin itselleni syvenyi ymmärrys nuorten elämäntilannetta kohtaan ja vahvistui ymmärrys siitä, kuinka tärkeää on edetä tarpeiden täyttymisessä tarpeeksi alhaalta, että nuorille muodostuu resursseja panostaa seuraaviin tavoitteisiin. Olen itsekkin paljon puhunut työpajojen yhteydessä onnistumisen kokemuksista ja itsensä toteuttamisen tärkeydestä nuorten elämässä. Kuitenkin osa tämän päivän nuorista on niin haastavassa elämäntilanteessa, että heidän kohdallaan on tarkoituksenmukaista lähteä tukemaan aivan perustarpeiden täyttymistä.

12 LÄHTEET

- Aaltola, Juhani 2007. Filosofia, tiede, ymmärtäminen. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. (2. korjattu ja täydennetty painos). Jyväskylä: PS-kustannus, 12–27.
- Aho, Simo & Pitkänen, Sari & Vanttaja, Markku 2012. Nuorten työmarkkinatukioikeus ja koulutukseen hakeutuminen. Työmarkkinatuen saamisen edellytyksenä olevan kouluttautumisvelvoitteen arviointitutkimus. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 11.12.2014. http://www.tem.fi/files/32056/TEMjul_3_2012_web.pdf
- Ahti, Hannu 1998. Näin syntyi Vaihtoehtoinen ammattikoulu osaksi uudistuvaa koulutusjärjestelmää. Vantaa: Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Allardt, Erik 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY.
- Alve-Tamminen, Elina 2008. Sisällä vai syrjässä työelämästä? Erityiskoulussa oppivelvollisuutensa mukautetun opetussuunnitelman mukaan suorittaneiden nuorten sijoittuminen työelämään ja oman elämän hallinta. Licensiaatin tutkimus. Kasvatustieteiden tiedekunta. Tampereen yliopisto.
- Bay, Jens 1991. Seurauspedagogiikka, suom. Heli Eroma-Gustafsson. Saarijärvi: Suomen Setlementtisäätiö.
- Clarke, Judy 2002. Palapeli. Teoksessa. Sahlberg, Pasi & Sharan, Shlomo (toim.) Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. Helsinki: WSOY, 83–100.
- Cohen, Elizabeth G. & Lotan, Rachel A. & Whitcomp, Jennifer A. & Balderrama, Maria V. & Cossey, Ruth & Swanson, Patricia E., 2002. Kompleksiopetus. Teoksessa. Sahlberg, Pasi & Sharan, Shlomo (toim.) Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. Helsinki: WSOY, 137–154.
- Eskola, Jari 2007. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. (2. korjattu ja täydennetty painos). Jyväskylä: PS-kustannus, 159–183.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2007. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (2. korjattu ja täydennetty painos). Jyväskylä: PS-kustannus, 25–43.
- Grönfors, Matti 2007. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (2. korjattu ja täydennetty painos). Jyväskylä: PS-kustannus, 151–167.

- Isokorpi, Tia 2006. Napit vastakkain. Ristiriidat, rajat ja ratkaisut. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Johnson, David W. & Johnson, Roger T. 2002. Yhdessä oppiminen. Teoksessa Sahlberg, Pasi & Sharan, Shlomo (toim.) Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. Helsinki: WSOY, 24–47.
- Hall, Stuart 1999. Identiteetti, suom. ja toim. Lehtonen, Mikko & Herkman, Juha. Vastapaino: Tampere.
- Hanhijoki, Ilpo & Katajisto, Jukka & Kimari, Matti & Savioja, Hannele 2011. Koulutus- ja työvoiman kysyntä 2025. Raportit ja selvitykset. 2011: 25. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 15.9.2014.
http://www.oph.fi/download/138322_Koulutus_ ja_tyovoiman_kysynta_2025_Ennakointituloksia_tulevaisuuden_tyopaikoista_ ja_koulutustarpeista.pdf.
- Hyvönen, Laura. Ammatti-identiteetin muodostuminen uudelleenkoulutuksessa ja uudessa ammatissa. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Tampereen yliopisto.
- Häikiö, Liisa & Niemenmaa, Vivi 2007. Valinnan paikat. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistokustannus, 41–56.
- Hämäläinen, Timo J. & Heiskala, Risto 2004. Sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan uudistumiskyky. Helsinki: Edita.
- Jokisaari, Markku 2002. Työelämään siirtyminen. Teoksessa Salmela-Aro, Katariina & Nurmi, Jari-Erik (toim.) Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus, 67–83.
- Kaartinen, Tapani 2005. Itsesäätelyvalmiudet musiikin opiskelussa. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta. Tampereen yliopisto.
- Kagan, Spencer & Kagan, Miguel 2002. Rakenteellinen lähestymistapa. Teoksessa Sahlberg, Pasi & Sharan, Shlomo (toim.) Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. Helsinki: WSOY, 24–47.
- Kainulainen, Mikko 2012. Lastenkodissa asuneen nuoren kokemuksia osallisuudesta ja ajatuksia tulevaisuusorientaatiosta ja lastenkodissa asumisesta. Pro gradu – tutkielma. Kasvatustieteen laitos. Tampereen yliopisto.
- Kauhanen, Annika 2011. Yhteisöllisen pedagogiikan ABC. Koulun yhteisöllisyyden ja osallisuuden kehittäminen nuorisotyön keinoin. Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hanke. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Kauppila, Reijo A., 2005. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kauppinen, Timo M. & Saikku, Peppi & Kokko, Riitta-Liisa 2010. Työttömyys ja huono-osaisuuden kasautuminen. Teoksessa Vaarama, Marja & Moisio, Pasi & Kar-

- vonon, Sakari (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 234–251.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2006. Temperamentti ja koulumenestys. Helsinki: WSOY.
- Koivisto, Tapio 2011a. Avoin innovointi, yritys ja luomisverkostot. Teoksessa Koivisto, Tapio & Mikkonen, Teemu & Vadén, Tere & Valkokari, Katri & Ahonen Mikko & Vainio, Niklas (toim.) Rajoja ylittävä innovointi. Tampere: Tampere University Press, 32–75.
- Koivisto, Tapio 2011b. Tieto, tietäminen, innovaatio ja innovointikyky. Teoksessa Koivisto, Tapio & Mikkonen, Teemu & Vadén, Tere & Valkokari, Katri & Ahonen Mikko & Vainio, Niklas (toim.) Rajoja ylittävä innovointi. Tampere: Tampere University Press, 12–30.
- Komonen, Katja 2001. Koulutusyhteiskunnan marginaalissa - Ammattikouluopinnot keskeyttäneiden nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen polut. Artikkel. Sosiologian laitos. Joensuun yliopisto.
- Koppinen, Marja-Leena & Pollari, Jorma 1995. Yhteistoiminnallinen oppiminen. Tie Tuloksiin. 1.-2. painos. Porvoo: WSOY.
- Koskela, Seija 2013. ”Mie teen vaan oman työni”. Toimintatutkimus moniammatillisen yhteistyön ja ohjausosaamisen kehittämistä. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta: Jyväskylä.
- Kurkela, Reijo 2013. Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen erot. Viitattu 14.4.2013. <http://tilastokeskus.fi/virsta/tkeruu/01/07/index.html>
- Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys (2. painos). Tampere: Vastapaino.
- Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistokustannus, 9–40.
- Laine, Timo 2007. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. (2. korjattu ja täydennetty painos). Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.
- Laine, Markku & Peltonen, Lasse 2007. Ikkuna muutokseen. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistokustannus, 93–108.
- Lauerma, Hannu 2011. NLP – Aggressiivisesti markkinoituja uskomuksia. Skeptikko 3/2011, 29–31.
- Levänen, Katja 2009. Prososiaalisuuden ilmenemismuodot nuorten itse- ja vertaisarvioidussa sosiaalisessa kompetenssissa. Pro gradu -tutkielmista tehdyt verkkoar-

- tikkelit, 2009. Kasvatustieteiden tiedekunta: Turun yliopisto. Viitattu 13.12. 2013
<http://www.utu.fi/fi/yksikot/edu/yksikot/okl/tutkimus/Documents/graduartikkelit2009.pdf>
- Linnilä, Maija-Liisa 2006. Kouluvalmiudesta koulun valmiuteen. Poikkeuksellinen koulunaloitus koulumenestyksen, viranomaislausuntojen ja perheiden kokemusten valossa. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Luomalahti, Markku 2005. Naisopiskelijoiden teknologiasuuntautuminen luokanopettajankoulutuksessa. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta. Tampereen yliopisto.
- Lähdesmäki, Tuuli & Hurme, Pertti & Koskimaa, Raine & Mikkola, Leena & Himberg, Tommi 2013. Tapaustutkimus. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 3.2.2013.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/tapaustutkimus>
- Malmberg, Lars-Erik & Little, Todd D. 2002. Nuorten koulumotivaatio. Teoksessa Salmela-Aro, Katariina & Nurmi, Jari-Erik (toim.) Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus, 127–144.
- Malmsten, Annukka 2007. Rajaaminen. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistokustannus, 57–73.
- Martikainen, Liisa 2006. Suomalaisien nuorten aikuisten elämään tyytyväisyyden monet kasvot. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta. Jyväskylän yliopisto.
- Mattila, Antti S. 2009. Hyvinvoinnin teoriat. Lääkäriseura Duodecim. Viitattu 6.12.2013. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=ont00039
- Myrskylä, Pekka 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 3.2.2013
http://www.tem.fi/files/34027/Nuoret_tyomarkkinoiden_ja_opiskelun_ulkopuolella.pdf
- Niitamo, Petteri 2002. Tunneperäinen ja tietoperäinen motivaatio. Teoksessa Salmela-Aro, Katariina & Nurmi, Jari-Erik (toim.) Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus, 40–52.
- Nuorisotyö 2013. Kurssi tulevaisuuteen. 2/2013, 18–19
- Nuorten työpajatoiminnan tukeminen vuonna 2013. Hakuohje. Viitattu 27.1.2013.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisotyon_avustukset/tyopajat/liitteet/tyopaja_hakuohje.pdf
- Nurmi, Jari-Erik 1998. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Lyytinen, Paula & Korkiakangas, Mikko & Lyytinen, Heikki (toim.) Näkökulmia kehityopsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. 1.-3. painos. Porvoo: WSOY, 157–174.

- Nurmi, Jari-Erik & Salmela-Aro, Katariina 2002. Motivaatio elämänkaaren siirtymissä. Teoksessa Katariina Salmela-Aro & Jan-Erik Nurmi (toim.) Mikä Meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus, 54-66.
- Nurmi, Pirkko 2009. Opettaja kouluhyvinvoinnin edistäjänä. Toisen asteen opettajat dialogisuutensa ja autenttisuutensa sääntelijöinä. Akateeminen väitöskirja. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian laitos. Kuopion yliopisto.
- O'Connor, Joseph & McDermott, Ian 1998. NLP:n aakkoset, suom. Maarit Shalchi. Helsinki: ai-ai.
- Oinaanvaara, Angelika 2011. Mittarina tulokset. Skeptikko 3/2011, 25–28.
- Palola, Elina 2010. Euroopan uusi vuosikymmen. Teoksessa Vaarama, Marja & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 266–275.
- Partanen, Anne 2011. ”Kyllä minä tästä selviän”. Aikuisopiskelijat koulutustarinansa kertojina ja koulutuksellisen minäpystyvyytensä rakentajina. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta. Jyväskylän yliopisto.
- Pehkuri, Timo 2007. Teoria ja yleistämisen kriteerit. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistokustannus, 130–148.
- Peltola, Taru 2007. Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistokustannus, 111–129.
- Raina, Liisa & Haapaniemi, Rauno 2007. Yhteisöllinen pedagogia. ”... ettei tarvitse tehdä yksin”. Helsinki: Arator.
- Repo, Saara 2012. Yhteisöllisyys voimavarana yliopisto-opetuksen ja -opiskelun kehittämiseksi. Väitöskirja. Käyttäytymistieteiden laitos. Helsingin yliopisto.
- Repo-Kaarento, Saara 2007. Innostu ryhmästä. Miten ohjata oppivaa yhteisöä. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Rubin, Anita 2004a. Muuttuvat arvot. Turun Kauppakorkeakoulu Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Viitattu 14.12.2013. <http://www.tulevaisuus.fi/topi/>
- Rubin, Anita 2004b. Tulevaisuudesta tietämisen ongelma. Turun Kauppakorkeakoulu Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Viitattu 14.12.2013. <http://www.tulevaisuus.fi/topi/>
- Rubin, Anita 2004c. Tulevaisuudentutkimus tiedonalana. Turun Kauppakorkeakoulu Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Viitattu 14.12.2013. <http://www.tulevaisuus.fi/topi/>
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006a. Osallistuva havainnointi. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 12.5.2013. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_5.html

- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006b. Tapaustutkimus. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 8.2.2013.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_5.html
- Saarela-Kinnunen, Maria & Eskola, Jari 2007. Tapaus ja tutkimus = Tapaustutkimus. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (2. korjattu ja täydennetty painos). Jyväskylä: PS-kustannus, 184–195.
- Salmela-Aro, Katariina & Nurmi, Jari-Erik 2002a. Henkilökohtaiset tavoitteet ja hyvinvointi. Teoksessa Salmela-Aro, Katariina & Nurmi, Jari-Erik (toim.) Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus, 158–172.
- Salmela-Aro, Katariina & Nurmi, Jari-Erik 2002b. Johdanto. Teoksessa Salmela-Aro, Katariina & Nurmi, Jari-Erik (toim.) Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatiopsykologian perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus, 6–8.
- Saloviita, Timo 2006. Yhteistoiminnallinen oppiminen ja osallistava kasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sarala, Urpo & Sarala, Anita 1996. Oppiva organisaatio. oppimisen, laadun ja tuottavuuden yhdistäminen. 2. painos. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Sarja, Jari 2006. Dialogipedagogiikka. Viitattu 22.2.2012. <http://verkkopedagogiikka.fi/dialogipedagogiikka.html>
- Siitonen, Juha 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteen laitos. Oulun yliopisto.
- Sinisalo-Juha, Eeva 2011. Nuoren identiteetti nuorisotyössä. Identiteettiteorioiden näkökulmia informaaliin kasvatukseen. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto.
- Särkelä, Mona 2009. Miten huono-osainen voi olla osallinen? Tarkastelussa päihdeikäyttäjien, toimeentulotuen saajien, vankien ja asunnottomien osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus. Pro gradu-tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Taipale, Sanna 2008. Yhdessä eteenpäin – Vertaisryhmätoiminta aikuisopiskelijoiden minäpystyvyyden tunteen vahvistajana. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos 2013. Osallisuus syrjäytymisen vastaparina. Viitattu 6.12.2013.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/organisaatio/rakenne/yksikot/osallisuuden_edistaminen/osallisuus_syrjaytymisen_vastaparina
- Tikkanen, Kaija 2012. 15–20-vuotiaiden nuorten toivo, sen ylläpitäminen ja vahvistaminen. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Terveystieteiden yksikkö.

- Tokko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon (3. korjattu painos). Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Turunen, Teemu 2009. Nuorten palkansaajien työorientaatiot Suomessa: tutkimus 18–29-vuotiaiden suomalaisten palkansaajien työkeskeisyyttä lisäävistä yksilöllisistä taustatekijöistä. *Janus* 1/2009, volyymi 17, 4-19.
- Tuulaniemi, Juha 2011. *Palvelumuotoilu*. Hämeenlinna: Talentum Media Oy.
- Työpajatieto 2013. Työpajatoiminnan historia. Viitattu 15.12.2013. http://www.tyopajatieto.fi/tyopajatieto/mika_on_tyopaja/tyopajatoiminnan_historia/
- Vaarama, Marja & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari 2010a. Hyvinvointipolitiikka 2010-luvulla. Teoksessa Vaarama, Marja & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 278–284.
- Vaarama, Marja & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari 2010b. Johdanto. Teoksessa Vaarama, Marja & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 10–18.
- Vaarama, Marja & Siljander, Eero & Luoma, Minna-Liisa & Meriläinen, Satu 2010. Suomalaisten kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Vaarama, Marja & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 126–149.
- Valtiokonttori, 2009. Osaaminen muutoksessa. Helsinki: Valtiokonttori. Viitattu 15.9.2013. <http://www.valtiokonttori.fi/download/noname/%7bC115D588-F102-42A9-9F8A-D82EAB69FD66%7d/77839>.
- Vilkkä, Hanna 2006. *Tutki ja havainnoi*. Helsinki: Tammi.
- Ylikännö, Minna 2011. Kaukosäädin vai lenkkitosut? Tutkimus nuorten työttömien ajankäytöstä. Artikkeliteoksessa Ylikännö, Minna *Sopivasti työtä ja vapaa-aikaa? Tutkimuksia ajankäytöstä eri elämäntilanteissa*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 153–166.

Liite 1 OmaPaja esite

oletko 17–24 vuotias ja ilman opiskelu tai työpaikkaa

Sovinnolla aloittaa uusi nuorten yhteisöllinen

OMA PAJA

OmaPajalla pääset oikeasti mukaan päättämään mitä pajalla tehdään.

Haluatko lähteä miettimään mikä sinua kiinnostaa ja mitä asioita pajalla tehdään. Pajajakson tavoitteena on löytää se mitä haluat jatkossa opiskella ja tehdä työksesi sekä vahvistaa omia vahvuuksiasi ja voimavarojasi.

Sekä tietysti tehdä asioita positiivisella fiiliksellä ja pitää hauskaa.

Oma Pajan aloittaa kahdeksan viikon starttijaksolla, jossa ryhmä suunnittelee ja toteuttaa aivan omannäköisensä pajajakson. Jakson jälkeen on tavoitteena löytää jokaiselle mielekäs jatko

esimerkiksi pajalla tai Sovinnon muissa toiminnoissa.

Starttijakson jälkeen Oma Paja jatkaa toimintaansa opiskelu ja työelämävalmiuksia vahvistavana pajana.

Soita tai laita sähköpostia niin sovitaan aika haastatteluun
Terhi Tamminen Työpajakoordinaattori
044- 709 7710, terhi.tamminen@sovinto.fi